
FÖRBÄTTRAD MILJÖINFORMATION

SOU
1997:4

Betänkande av
MILJÖINFORMATIONsutredningen

A: Rep MB
Occ Sou

Statens offentliga utredningar
1997:4
Miljödepartementet

Förbättrad miljöinformation

Betänkande av Miljöinformationsutredningen
Stockholm 1997

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:

Regeringskansliets förvaltningskontor
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 10 25

Till Statsrådet och chefen för Miljödepartementet

Regeringen bemyndigade den 18 april 1996 chefen för Miljödepartementet att tillkalla en särskild utredare för att utreda förutsättningarna för ett system för sammanställning och analys av miljöinformation om företag mot bakgrund av finansiella aktörers växande behov av att bedöma och jämföra företag ur miljösynvinkel (M 1996:01).

Med stöd av detta bemyndigande förordnades fr.o.m. den 22 april f.d. bankdirektören Morgan Abrahamsson som särskild utredare. Fr.o.m. den 21 maj 1996 förordnades Eva Jernnäs som sekreterare i utredningen.

Till utredningens arbete har varit knuten en referensgrupp med representanter för Finansdepartementet (Magnus Petreljus), Miljödepartementet (Gunnel Nycander), Miljöstyrningsrådet (Sven-Olof Ryding), Naturskyddsföreningen (Svante Axelsson), Naturvårdsverket (Annelie Engström/Erik Westin), Näringsdepartementet (Eva Blixt), Nutek (Catharina Brooling), Svenska Bankföreningen (Tomas Tetzell), Sveriges Försäkringsförbund (Mats Höglund) och Sveriges Industriförbund (Inger Strömdahl).

Utredningen har antagit namnet Miljöinformationsutredningen.

Utredningen överlämnar härmed sitt betänkande *Förbättrad Miljöinformation*.

Stockholm december 1996

Morgan Abrahamsson

/Eva Jernnäs

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Den finansiella sektorns behov av miljöinformation	15
1.1 Inledning	15
1.2 Målgrupperna för finansiell miljöriskinformation	16
1.3 Miljörelaterade finansiella risker	18
1.4 Informationsbehov vid finansiell bedömning av risk och möjlighet	21
1.5 Bankernas erfarenhet av miljörisker	28
1.6 Det framtida behovet av miljöinformation	29
1.7 Kreditgivarens informationsbehov	31
1.8 Placerarens informationsbehov	33
1.9 Försäkringsbolagens informationsbehov	36
1.10 Informationsbehovet för finansanalytiker	37
1.11 Sammanfattning	38
2 Källor till miljörelaterad information	39
2.1 Inledning	39
2.2 Information från företagen	41
2.2.1 Obligatorisk miljöredovisning	41
2.2.2 Frivillig miljöredovisning	42
2.2.3 EMAS-registrering med tillhörande redovisning	43
2.2.4 ISO 14000	45
2.2.5 Skillnader mellan EMAS och ISO 14000	48
2.2.6 Miljörapport	49
2.2.7 Branschsamarbete kring miljöfrågor	50
2.2.8 Livscykelanalys (LCA)	51
2.2.9 Produktinformation	52
2.3 Information hos myndigheter	53
2.3.1 Miljörapport	53
2.3.2 Miljökonsekvensbeskrivningar	54

2.3.3	Åklagarmyndigheter och polis	55
2.3.4	Kemikalieinspektionen	55
2.3.5	Statistiska Centralbyrån	57
2.3.6	Fysiska nationalräkenskaper och miljöprofiler	58
2.3.7	Statens Institut för Kommunikationsanalys	59
2.3.8	Register över förorenad mark, grundvatten och sediment	59
2.3.9	Allmänna Råd, Naturvårdsverket	62
2.3.10	Geografiskt informationssystem	63
2.3.11	Miljöskyddsregister och Naturvårdsverkets databaser	64
2.4	Information som framgår av det legala regelverket	65
2.4.1	Miljölagar	65
2.4.2	Miljöskyddslagen 1969:387 (ML)	65
2.4.3	Miljöskyddsförordningen SFS 1989:364 (MS)	66
2.4.4	Tillsynsmyndigheter enligt miljöskyddslagen	67
2.4.5	Lag om kemiska produkter (LKP)	68
2.4.6	Förordning om kemiska produkter (SFS 1985:835)	68
2.4.7	Förordning om miljöfarligt avfall (SFS 1985:841)	68
2.4.8	Konventioner och annat internationellt samarbete på miljöområdet	69
2.5	Byggnader med miljöproblem	70
2.6	Källornas användbarhet	72
3	Verktyg för bedömning av miljöprestanda	75
3.1	Inledning	75
3.2	Finansiella verktyg	76
3.2.1	Finansiella nyckeltal	76
3.2.2	Finansiell rating	77
3.2.3	Kreditupplysningar	78
3.3	Miljörelaterade verktyg	80
3.3.1	Icke aggregerade verktyg	81
3.3.2	Aggregerade verktyg	88
3.4	Sammanfattning	103

4	Bedömningar och förslag	105
4.1	Behovet av ett gemensamt system	105
4.2	Utgångspunkter för utredningens förslag	108
4.3	System för bättre miljöinformation	111
4.4	Miljörapporteringen	116
4.5	Organisationsnummer	117
4.6	Statens roll	118
4.7	Rådgivande forum	120
4.8	Konsekvenser av förslagen	120
4.9	Regional- och jämställdhetspolitiska konsekvenser	120
4.10	Kostnader och finansiering	120
4.11	Sysselsättning	121
4.12	Successiv utbyggnad och utveckling	121

Bilaga 1	Kommittédirektiv 1996:34	123
----------	--------------------------	-----

Bilaga 2 Svenska Bankföreningen: Miljöfrågor att beakta vid kreditgivning

Bilaga 3 Sveriges Finansanalytikers Förening:
Miljöinformation för finansanalytiker

Sammanfattning

Inledning

Utredningen har tillkallats för att undersöka förutsättningarna för ett system för sammanställning och analys av miljöinformation om företag mot bakgrund av finansiella aktörers växande behov av att bedöma och jämföra företag ur miljösynvinkel. Enligt regeringens proposition 1995/96:25 "En politik för arbete, trygghet och utveckling" är syftet med utredningen att skapa bättre förutsättningar för bl.a. bankerna att bedöma företag från miljösynpunkt vid såväl kreditprövning som kapitalplacering.

Intresset för miljöfaktorerna och insikterna om dessa faktorerers betydelse för samhällsutvecklingen har vuxit kraftigt under de senaste åren inom alla samhällssektorer. Det gäller i lika hög grad den politiska sfären och näringslivet som media och de organisationer av folkrörelsekaraktär, som särskilt tagit upp miljöfrågorna på sina program. Härav följer att behovet av information om miljöfrågorna också växer mycket snabbt. Utredningen har kunnat konstatera, att den information som efterfrågas av olika intressenter är oerhört omfattande och varierar i det oändliga. Redan av detta skäl är det omöjligt eller i varje fall olämpligt att bygga upp stora centrala system för aggregerad miljöinformation, eftersom sådana system knappast kan bli vare sig till mera allmän nytta eller till praktisk nytta för särskilda behov. Med hänvisning till direktiven har utredningen därför begränsats till att gälla den finansiella sektorns behov av miljöinformation för att få bättre underlag vid bedömningar av risker och möjligheter, som är förenade med olika typer av affärstransaktioner. Utredningen har därmed inte uteslutit att behoven av förbättrad miljöinformation mycket väl kan vara

minst lika stora inom andra samhällssektorer. Omfattningen av dessa och de lämpliga tillvägagångssätten att tillgogse dem har emellertid legat utanför utredningens uppdrag.

Målgrupper för sådan information på miljöområdet som är ägnad att förbättra beslutsunderlaget vid finansiella transaktioner är i första hand institutioner som sysslar med kreditgivning, handel med riskkapital och företagsöverlåtelser samt sådana som bedriver sakförsäkringsverksamhet.

Den finansiella sektorns behov av miljöinformation

I kapitel 1 belyser utredningen vilka typer av miljörelaterade finansiella risker som kreditgivare, kapitalplacere och försäkringsgivare har anledning att beakta. Den information som härvidlag är av särskilt intresse är information som ger signaler om sannolika framtida kostnader eller positiva och negativa förändringar av intäktströmmarna.

Utredningen har försökt utforska, om det finns exempel på att obeaktade miljöfaktorer varit en huvudsaklig eller i varje fall bidragande orsak till stora förluster på finansmarknaden. Någon statistik på detta finns inte. De undersökningar utredningen gjort pekar dock klart på att förlusterna hittills varit försvinnande små. Av de kreditförluster på 238 miljarder kronor, som det svenska kreditväsendet drabbades av under 1990-talets första hälft, kan enligt vad utredningen inhämtat från olika håll knappast mer än någon tiondels promille antas vara förorsakade av obeaktade miljöfaktors inverkan på resultatutvecklingen. Utredningen understryker dock, att detta inte utesluter att sådana förluster mycket väl kan uppträda i växande antal och omfattning i framtiden. Med hänsyn till den ökade uppmärksamhet miljöfrågorna fått inom alla samhällssektorer finns det enligt utredningen goda skäl att tro, att marknadsreaktioner och myndighetsageranden framkallade av förbättrad miljöinformation kommer att bli både mer frekventa och mer genomslagskraftiga.

För en närmare kartläggning av den finansiella sektorns informationsbehov på miljöområdet har utredningen varit i kontakt med finansmarknadens aktörer, bl.a. genom branschorganisationerna Svenska Bankföreningen och Sveriges Försäkringsförbund, vilka också varit representerade i utredningens referensgrupp. Samtliga aktörer förefaller vara överens om att miljöfaktorer spelar en stor och växande roll i deras beslutsunderlag, men att det samtidigt är svårt att i generella termer ge konkretion åt vad det är för information som skulle kunna bidra till att minska osäkerheten. Denna svårighet bekräftas också av de utländska banker och försäkringsbolag som utredningen varit i kontakt med.

Utredningen konstaterar att den finansiella sektorns behov av tillförlitlig, relevant och helst också jämförbar miljöinformation är stort samtidigt som insikten om detta är växande. Informationsbehovet växlar emellertid i hög grad mellan olika typer av ärenden och inom varje typ från ärende till ärende. Detta försvårar ytterligare möjligheten att konkret och generellt beskriva vilken information man behöver i det praktiska arbetet. Från alla håll uttalas emellertid att det inte är värderingar av företag från miljösynpunkt utan rena faktauppgifter på miljöområdet som man efterfrågar.

Källor till miljörelaterad information

Utredningen lämnar en översiktlig men ändå omfattande redovisning av de källor till miljörelaterad företagsinformation som redan idag finns att tillgå. Redovisningen gör inte anspråk på fullständighet. Till de viktigaste källorna hör givetvis företagen själva, som i växande utsträckning frivilligt och på olika vägar lämnar information om hur de hanterar miljöproblemen. Andra viktiga källor utgörs av de uppgifter, som finns samlade hos olika myndigheter med uppgift att meddela tillstånd och utöva tillsyn på miljöområdet. Av särskilt intresse är här de närmare 8.000

miljörapporter, som enligt miljöskyddslagen obligatoriskt skall lämnas av alla företag som bedriver tillståndspliktig verksamhet.

Efter jämförelse mellan de redovisade behoven och de redovisade informationskällorna drar utredningen slutsatsen att mycket av den efterfrågade informationen faktiskt redan finns tillgänglig, men att den i sin nuvarande utformning inte är användbar vid de finansiella institutionernas värdering av miljörisiker.

Bristerna är av olika slag. En svaghet är att informationen, som t.ex. i miljörapporterna, för det mesta är redovisad på ett så tekniskt språk, att innebörden är omöjlig att uppfatta för den som inte är expert på det område informationen gäller.

Andra svagheter är

att relevant information inte finns i samlad form på ett och samma ställe,

att normer och standarder ännu inte utvecklats för företagens miljöinformationsgivning,

att informationen inte alltid kan verifieras,

att informationen ytterst sällan presenteras i sådan bearbetad form att den möjliggör jämförelser och kan användas för framtagning av informativa nyckeltal,

att informationen ofta presenteras på anläggningsnivå och inte på företags- eller koncernnivå, vilket försvårar eller omöjliggör jämförelser företag emellan,

att tidseftersläpningen ibland kan vara betydande och att informationens aktualitet därmed kan ifrågasättas och

att det för en stor grupp företag, framför allt de små och medelstora, i många fall saknas regler, kanaler och resurser för redovisning av miljörelaterad information.

Verktyg för bedömning av miljöprestanda

Utredningen har studerat olika metoder och verktyg, som kan användas vid bedömningar av företags miljöprestanda. Både inom

Sverige och utomlands pågår ett intensivt utvecklingsarbete på det här området. Utredningen redovisar en del av detta arbete och uppehåller sig särskilt vid möjligheterna att konstruera praktiskt användbara nyckeltal, index- och ratinginstrument.

Inom många samhällssektorer finns en stark strävan att finna enhetliga metoder och verktyg, med vilkas hjälp det skulle bli lättare att tolka de miljöeffekter som all mänsklig verksamhet ger upphov till.

Eftersom formerna av miljöpåverkan är så många och till sin natur så olika blir de omöjliga att mäta med samma mått och verktyg. Det är svårt att jämföra ytmått med viktmått. Enhetliga verktyg, som är till praktisk nytta för alla användare, är vidare svåra att konstruera på grund av att användarnas syften varierar i så hög grad.

Med detta vill utredningen inte ha sagt att det skulle vara meningslöst att arbeta vidare med de försök som nu pågår runt om i världen för att ta fram bättre verktyg för miljöbedömningar. Tvärtom är det angeläget att sådant arbete stimuleras. Enligt utredningens uppfattning är det emellertid tillrådligt att ha en ödmjuk inställning inför komplexiteten i allt sådant här arbete så att man inte försöker famna över för mycket på en gång. Det är lätt att ifråga om sofistikerade informationssystem göra stora investeringar till ringa nytta.

Bedömningar och förslag

När utredningen undersökt möjligheterna att konstruera enkla system som bättre än idag kan tillgodose den finansiella sektorns olika behov av miljöinformation har utredningen utgått från att det inte är värderingar utan rena faktaupplysningar man i första rummet efterfrågar. När det sedan gäller dessa faktaupplysningar utgår utredningen från samma kvalitetskriterier som den statliga Redovisningskommittén valt, nämligen relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet. Dessa bör kunna tjäna som utgångspunkter även för informationsgivningen på miljöområdet, eftersom målgrupperna

för denna i stor utsträckning är desamma som den ekonomiska årsredovisningens intressenter.

Rent finansiell företagsinformation kan idag erhållas från de s.k. kreditupplysningsföretagen. Vad dessa mot avgift tillhandahåller är i första hand ekonomiska basfakta om företagens resultat, balansställning, ledning, ägare m.m. På senare tid har upplysningsföretagen emellertid vidgat sitt serviceutbud, så att de också kan lämna viss bearbetad och värderande information om företagens kreditvärdighet. Kreditupplysningsföretagen, som står under statlig tillsyn, har lång och positiv erfarenhet av nära samarbete med en lång rad statliga myndigheter, varifrån de via olika datamedier hämtar det allra mesta av sina indata.

Utredningen anser att upplysningsföretagen har goda förutsättningar att vidga sin verksamhet till att omfatta även miljöinformation. Den marknad de skulle vända sig till med denna information är i stort sett identisk med den marknad de har idag för den rent finansiella informationen. Den organisatoriska infrastrukturen i form av bl.a. datasystem finns redan på plats och den erfarenhet man förvärvat vid bearbetning och marknadsföring av finansiell basinformation bör i hög grad kunna underlätta hantering även av miljörelaterad företagsinformation.

Upplysningsföretagen har stor kompetens ifråga om både finansmarknadens informationsbehov och om informationsinhämtning, bearbetning och marknadsföring av sådan information. Så länge det rör sig om rent finansiell information finns inom upplysningsföretagen även betydande fackkompetens. Däremot saknar man egen kompetens på miljöområdet. Sådan kompetens finns emellertid samlad på Naturvårdsverket, som också har den bästa överblicken över vad som i övrigt finns att tillgå hos andra myndigheter ifråga om miljöinformation.

Utredningen har efter kontakter med både Naturvårdsverket och upplysningsföretagen funnit det ändamålsenligt att föreslå en samverkan mellan dessa institutioner för att därigenom snabbt få till stånd en betydande förbättring av möjligheterna att tillgodose den finansiella sektorns växande behov av relevant och tillförlitlig miljöinformation.

Ett informationssystem uppbyggt i samverkan mellan Naturvårdsverket och kreditupplysningsföretagen har fördelen att man i mycket stor utsträckning kan utnyttja redan befintliga institutionella resurser och därigenom minimera kostnaderna för både samhället och informationens slutanvändare. En annan fördel är att man kan börja i mycket blygsam skala för att sedan utveckla informationsutbudet i den takt och till den omfattning marknaden önskar och är beredd att betala kostnaden för.

Utredningen föreslår därför

- att den finansiella sektorns behov av förbättrad information för dess bedömning av miljörisker tillgodoses genom att de redan existerande kreditupplysningsföretagen utvidgar sin verksamhet till att omfatta även miljöinformation; samt
- att staten genom Naturvårdsverket och andra berörda myndigheter och organisationer medverkar till att upplysningsföretagen på samma sätt som sker ifråga om rent finansiell information på enklast möjliga sätt får tillgång till sådan icke sekretessbelagd miljöinformation, som finns hos respektive myndighet.

Utredningens förslag kräver ingen uppbyggnad av nya institutioner och i varje fall inledningsvis inte heller några nämnvärda kostnader eller investeringar. I den mån det krävs anpassningar, som myndigheterna måste göra i sin databehandling och som enbart betingas av upplysningsföretagens behov, bör kostnaderna för dessa bäras av upplysningsföretagen, som i sin tur bör kunna få dem täckta genom kundernas betalning av upplysningsföretagens tjänster. På samma sätt som sker idag beträffande den rent finansiella informationen bör myndigheternas särkostnader för att tillhandahålla den löpande grundinformationen debiteras upplysningsföretagen.

Utredningen föreslår vidare

- att en översyn görs av de i Miljöskyddslagen föreskrivna miljörapporternas innehåll och utformning, varvid bör beaktas behoven från såväl tillsynsmyndigheterna som allmänheten och särskilt den finansiella sektorn,
- att man därvid även undersöker vilka grupper av företag som obligatoriskt skall lämna miljörapporter.

Utredningen konstaterar att ett intensivt utvecklingsarbete pågår inom de statliga myndigheterna med syfte att på ett effektivt sätt tillvarata de möjligheter den moderna informationsteknologin (IT) erbjuder. Utredningen föreslår därför

- man i de statliga myndigheternas utvecklingsarbete för informationsförsörjning och informationssamverkan också beaktar den finansiella sektorns behov av förbättrad miljöinformation och verktyg för detta.

Utredningen anser att de ovan kortfattat redovisade förslagen gör det möjligt att utan stora kostnader snabbt få till stånd en klar förbättring av miljöinformationen för den finansiella sektorn. Även om informationsutbudet till en början blir ganska snävt begränsat, bör möjligheterna vara goda att successivt bygga ut det i takt med efterfrågeutvecklingen.

Slutligen konstaterar utredningen att miljöfrågorna inom alla samhällssektorer för närvarande präglas av ett intensivt utvecklingsarbete. På många håll inom både näringsliv och offentlig sektor finns ett betydande intresse för miljöfrågorna samt kunskaper och erfarenheter på området, som tyvärr inte alltid blir tillvaratagna på bästa sätt. Till skillnad från vissa andra länder, t.ex. England och Norge, saknar Sverige ett rådgivande forum på hög nivå, där företrädare för statsledningen kan föra konstruktiva dialoger i miljöpolitiska frågor med företrädare för näringsliv och vetenskap.

1 Den finansiella sektorns behov av miljöinformation

1.1 Inledning

Ordet miljö står för ett begrepp med många dimensioner. Innebörden växlar därför beroende på individers och organisationers olika synsätt och utgångspunkter. Ett idag vanligt sätt att klassificera miljö är uppdelningen i yttre respektive inre miljö. Med yttre miljö avses den omgivande, fysiska naturen, medan inre miljö handlar om inomhus- och/eller arbetsmiljö. Förändringar i den yttre och inre miljön kan bl.a. ge upphov till vissa finansiella konsekvenser, ett fenomen som olika aktörer i ökande utsträckning börjat intressera sig för.

Ett annat holistiskt präglat synsätt som vinner utbredning är att fundamentet för alla mänskliga aktiviteter utgörs av miljön med dess naturresurser och ekologiska tjänster. Det mänskliga samhället och dess ekonomiska system utgör där en del av olika inbördes beroende system och är i konsekvens därmed fullständigt beroende av de ekologiska systemen. Termodynamikens lagar inom naturvetenskapen begränsar ovillkorligen det ekonomiska systemets handlingsutrymme. Med detta synsätt är det mänskliga samhällets samtliga spörsmål i grunden miljöspörsmål och miljöbegreppet är således integrerat i alla verksamheter.

Utredningen ämnar inte försöka definiera begreppet miljö, men anser det viktigt att man är medveten om att ordet, beroende på synsätt, kan ha skiftande innebörd, där det ena inte nödvändigtvis behöver utesluta det andra. Det är med andra ord upp till läsaren

och den enskilde aktören att avgöra vad som innefattas i begreppet miljö och vad som för denne därmed är relevant miljöinformation.

I utredningsdirektiven anges, att "utredaren skall belysa vilka miljörisker som genom lagstiftning eller krav från marknaden kan medföra finansiella risker och vilken typ av information som är betydelsefull för bedömning av finansiella miljörisker. Dessutom skall målgruppen för informationen definieras närmare. Syftet med ett informationssystem på miljöområdet skall vara att skapa bättre underlag för finansiella bedömningar. Den slutliga bedömningen är något som måste göras av enskilda banker, försäkringsbolag eller andra aktörer på de finansiella marknaderna." (Se utredningsdirektiven Bilaga 1).

1.2 Målgrupperna för finansiell miljöriskinformation

Finansiella miljörisker uppträder dels vid kreditverksamhet, dels vid investeringar i riskkapitaltillgångar. En något annorlunda typ av finansiell miljörisk är den risk för skadefall förorsakade av miljöfaktorer, som försäkringsbolag löper. Även om försäkringsgivaren har behov av i princip samma typ av information om relevanta miljöfaktorer - och självfallet bör ha samma tillgång till sådan - som kreditgivaren och investeraren, är det de två senare kategorierna som utredningen med hänvisning till direktiven ser som sina primära målgrupper.

Det ligger i sakförsäkringens natur att skador för vilkas skull man försäkrar sig erfarenhetsmässigt inträffar då och då och såväl premier som ersättningar bestäms med ledning av sådan beprövad statistisk och affärsmässig erfarenhet. För försäkringsbolagen är riskbedömning av detta slag något man ägnat sig åt alltsedan den första försäkringen togs. För försäkringsgivaren är det den inträffade skadan som sådan som skall värderas och ersättas i enlighet med försäkringsvillkoren. Bortsett från ekonomiska följdskador, som kan omfattas av försäkringen, är den primära skadans betydelse för försäkringstagarens ekonomiska utveckling

i princip ointressant för försäkringsgivaren. Försäkringsrisken som sådan är ju då opåverkad av om försäkringstagaren som följd av försäkringsskadan lider ekonomisk skada eller inte.

För kreditgivaren däremot är det kredittagarens samlade förmåga att återbetala krediten jämte avtalad ränta som är avgörande. I detta fall är det affärsriskerna för kunden och inte skaderisken i sig som skall bedömas. För kapitalplaceringen är det på samma sätt just affärsriskerna som är avgörande. För investeraren kan emellertid inte bara de risker utan även de möjligheter som olika miljöfaktorer kan framkalla ha stor betydelse. Kapitalplaceringens mål är ju inte begränsat till att det investerade beloppet skall kunna betalas tillbaka med en på förhand bestämd ränta utan i stället att investeringen skall ge en optimal avkastning, ju större desto bättre. Därigenom skiljer sig beslutssituationen för investeraren från kreditgivarens. För kreditgivaren är kravet klart definierat. Det är lånebeloppet jämte avtalad ränta som skall gäldas, varken mer eller mindre.

En särskild kategori av finansiella aktörer med behov av grundlig information på miljöområdet är vidare de som på olika sätt agerar i samband med företagsöverlåtelse antingen som rådgivare eller som potentiella köpare och säljare. Inom finanssektorns stora institutioner finns avdelningar med högt kvalificerad personal, som med den allmänt brukade engelska terminologin vanligen går under namnet Corporate Finance, M&A (Merger & Acquisition). Deras uppgift är att vara rådgivare till dem som vill köpa eller sälja företag. En viktig komponent i dessa uppdrag är alltid att på basis av inhämtade relevanta fakta och redovisade bedömningar göra en värdering av det ifrågavarande företaget.

Med den ökande påverkan på företagsresultaten, som miljöfrågorna nu får, är det alldeles uppenbart så, att grundliga undersökningar om företagets situation i en lång rad miljörelaterade hänseenden måste bli en allt viktigare del i beslutsunderlaget för den potentielle köparen eller säljaren. Vid förvärv eller sammanslagning av företag är det emellertid inte bara historiska data, som skall vägas in vid värderingen, utan i lika hög

grad förväntningarna om företagets framtida avkastningsförmåga. Detta gäller lika mycket de relevanta miljöfaktorerna som de rent finansiella faktorerna.

Målgrupperna för sådan information på miljöområdet som är ägnad att förbättra beslutsunderlaget vid finansiella transaktioner är således i första hand institutioner som sysslar med kreditgivning, handel med riskkapital och företagsöverlåtelser samt sådana som bedriver sakförsäkringsverksamhet.

En mycket stor och viktig grupp bland kreditgivarna utgörs av företag som lämnar leverantörskrediter. Visserligen är det för dem i de flesta fall fråga om mycket kortfristiga krediter, men det utesluter inte att också de har anledning att efterfråga förbättrad information på miljöområdet.

Även om de alla har ett i flera avseenden gemensamt informationsbehov, varierar deras beslutssituation i så hög grad att det måste bli i det närmaste omöjligt att bygga upp aggregerade system för samlad miljöinformation, som på ett tillfredsställande sätt samtidigt kan tillgodose de skiftande behoven. Det är ju inte nog med att informationsbehoven skiftar mellan olika slags aktörer på de finansiella marknaderna utan det är också så att behoven skiftar starkt från ärende till ärende inom samma grupp. Existensen av generella aggregerade informationssystem¹ aktualiserar också riskerna för att den omsorgsfulla individuella bedömningen av varje enskilt ärende försummas. Till möjliga lösningar på de här problemen återkommer utredningen i kapitel 4.

1.3 Miljörelaterade finansiella risker

De miljörelaterade risker som kreditgivaren, placeraren eller

¹ Med aggregerade miljöinformationssystem avser utredningen här och i det följande system, som samlar in, bearbetar och väger samman olika miljöfakta om ett företag och levererar en samlad bedömning av företagets miljöprofil. Resultatet kan redovisas med hjälp av rating- eller indexskalor.

försäkringsgivaren har att beakta är likaså av vitt skilda slag. Miljöfaktorer som konstituerar finansiella risker kan vara både mätbara (kvantifierade) och ej mätbara (kvalitativa). Till de mätbara riskerna hör t.ex. mängden av utsläpp av miljöfarliga substanser i relation till de krav som ställs och de tillstånd som lämnats. Till de ej mätbara riskerna hör t.ex. vikande efterfrågan på marknaden² eller ny lagstiftning med skärpta miljökrav.

Den miljörelaterade finansiella risken är därför beroende dels av lagstiftning och andra krav från myndigheter, såväl nuvarande som eventuellt kommande, dels av marknadsbeteenden, d.v.s. reaktioner grundade på miljövärderingar från olika kategorier av konsumenter och producenter.

Samma sak gäller vid beslut om investeringar i riskkapitaltillgångar, t.ex. aktieplaceringar, där miljöfaktorer i hög grad kan förändra placeringens ekonomiska avkastning. Riskkapitalinvesterarens beslutssituation och riskprofil skiljer sig dock i ett betydelsefullt avseende från kreditgivarens. Som ovan framhållits är ju inte investerarens mål bara att få tillbaka investeringsbeloppet med angiven ränta utan i stället att få det tillbaka med optimal avkastning. Som termen "riskkapital" antyder krävs att investeraren tar en risk som går utöver den risk en kreditgivare bör vara beredd att ta på sig. Vid betalningsinställelse och konkurs är det ägaren av riskkapitalet som i allra sista hand får någon utdelning.

För kreditgivaren är det riskerna för utebliven betalning samt, bl.a. i de fall säkerhet ställts för krediten, riskerna vid utebliven betalning som är beaktansvärda.

Med viss förenkling kan typriskerna med anknytning till miljöfaktorer beskrivas på följande sätt:

² När begreppet "marknad" utan närmare bestämning används här och i det följande avser utredningen alla aktörer som kan uppträda som potentiella köpare av viss vara eller tjänst, det må vara offentliga institutioner, andra juridiska personer av olika slag eller enskilda konsumenter.

Risken för utebliven betalning (d.v.s. att pengar inte flyter in) på grund av

1. att **intäkterna minskar** beroende på t.ex.
 - lagstiftning som förbjuder produkten som sådan eller ämnen
som med nödvändighet ingår i produkten och/eller
 - ändrat inköpsbeteende till följd av att kunder avstår från att köpa produkten eller väljer alternativ med mindre negativ miljöpåverkan
 - naturkatastrofer
2. att **kostnaderna ökar** beroende på t.ex.
 - lagstiftning som fördyrar tillverkningsprocessen
 - miljöpolitiskt betingade skatter och avgifter
 - investeringar som föranleds av marknadens eller myndigheters krav på eliminering av föroreningar
 - naturkatastrofer
 - marknadsprisutvecklingen för i produktionen/produkten ingående resurser

Risken vid utebliven betalning (d.v.s. vad händer när pengar inte har flutit in) som har samband med

1. förändringar av panters värde på grund av miljömässiga omständigheter
2. skadeståndsanspråk som riktas mot panthavaren eller ägaren av övertagen pant
3. avsaknad av säkerheter

1.4 Informationsbehov vid finansiell bedömning av risk och möjlighet

Inledningsvis i detta kapitel har begreppet finansiell risk diskuterats och definierats. Som där framgår kan miljörelaterad finansiell risk ha varierande innebörd för olika finansiella aktörer i deras ej helt likartade verksamheter. Miljöfaktorer kan positivt eller negativt påverka den tilltänkta kundens/företagets ekonomiska ställning och utveckling och därmed dess förmåga att återbetala krediter jämte ränta liksom i förekommande fall utvecklingen av dess aktiekurs. Dessutom påverkar miljöfaktorer risken för skador i samband med själva utövandet av verksamheten, vilket har intresse också ifråga om försäkringar.

Nedan ges ett antal exempel på miljörelaterad information som kan vara väsentlig för att bedöma ett företag i ett miljöriskperspektiv. Exempel ges också på sådana tolkningar och överväganden om eventuella affärsrisker, som sådan information kan ge anledning till. Det skall här understrykas att flera av de faktorer som nämns nedan redan idag ingår i normal analys av ett företags ekonomiska och marknadsmässiga förutsättningar. Med detta är också sagt att miljöfaktorerers inverkan i grunden inte är mer speciell än andra faktorerers när det gäller att bedöma ett företags möjligheter eller risker i relation till marknaden eller politiken och regelverket. Den stora skillnaden är att kunskapen om vilken miljörelaterad information som är relevant samt kompetensen att värdera den ännu i stor utsträckning saknas till skillnad från vad som är fallet vid traditionell finansanalys. Det är egentligen bara den egna kunskapen och fantasin, i meningen förmågan att betrakta information ur olika perspektiv, som utgör begränsningar när det gäller att avgöra vad som kan komma att påverka den finansiella risken eller möjligheten oavsett om det rör miljöfaktorer eller andra faktorer.

Den miljörelaterade informationen har i det följande delats in i *kvantitativ*, d.v.s. i någon mening objektivt mätbar eller observerbar, respektive *kvalitativ*, vilket oftare inkluderar någon form av

bedömning eller värdering. Gränsen mellan kvantitativ och kvalitativ information är i vissa fall inte i helt entydig.

Nästan genomgående kan om de exempel på miljöinformation som nedan nämns sägas att de bör ge den finansiella beslutsfattaren anledning att överväga huruvida informationsinnehållet ger signaler om framtida kostnader, som exempelvis kan skapas genom insättande av ekonomiska styrmedel i form av skatter eller miljöavgifter. Om s.k. skatteväxling i stor skala blir en realitet, kommer självfallet överväganden av detta slag att få den allra största betydelse för de finansiella aktörerna.

Exempel på kvantitativ information

Råvaruanvändning, kvantiteter, förnyelsebara, ändliga, andel återvunnet material, jämförelse mellan olika år

Energiåtgång och använda energislag, jämförelse mellan olika år

Vattenanvändning, jämförelse mellan olika år

Exempel på affärsrisker och affärsmöjligheter

Känslighet för miljöbetingade efterfrågesvängningar från kunder, för prisförändringar på och tillgång till jungfrulig resp. återvunnen råvara. Risk för legala regleringar

Känslighet för marknadsmässig eller politiskt betingad förändring av energipriser

Känslighet för restriktioner som kan kräva förändringar av t.ex. processer (rent vatten är idag på många håll en bristvara)

Kemikalieanvändning, jämförelse mellan olika år	Känslighet för legala eller marknadsbetingade begränsningar i användandet, vilket kan medföra ökade FoU-kostnader och investeringar
Utsläpp till luft, mark och vatten; buller, jämförelse mellan olika år	Känslighet för strängare regelverk, marknadsreaktioner, behov av investeringar
Avfall; kvantiteter, typ, återanvändning, återvinning, jämförelse mellan olika år	Effektivt utnyttjande av insatsvaror ger vanligen mindre avfall och därmed lägre kostnader för deponi och annan avfallshandling. Återanvändning kan få motsvarande effekt. Känslighet för nya legala eller fiskala krav med åtföljande investeringsbehov
Transporter; slag och omfattning	Känslighet för nya legala, fiskala eller marknadsbetingade krav
Produktionsapparaters ålder	Behov av nyinvesteringar och/eller snabbare avskrivning av befintliga anläggningar och utrustning
Föroreningar i mark och vatten	Saneringsskyldighet
Regelefterlevnad	Krav på kostnadskrävande åtgärder

Aktuella och tidigare processer, skadestånd och förelägganden	Känslighet för negativ publicitet och marknadsreaktioner
Lokal, regional och/eller global påverkan	Lokala regler, hänsyn och opinioner kan förekomma som påverkar företagets utvecklingsmöjligheter. Befintliga eller kommande internationella konventioner kan inverka på investeringsbehov eller marknadsförutsättningar
Genomförda miljöinvesteringar	Minskad känslighet för ingripanden
Tecknade försäkringar för miljöskador	Minskad känslighet att ekonomiskt hantera miljöskador
ISO 14 000-certifiering, EMAS-registrering	Indikation på företagets eller driftställets miljöarbete
Förekomst av miljömärkta produkter	Påverkar konkurrensförmåga och position på marknaden
Produktens miljöeffekter	Känslighet för legala eller fiskala krav samt efterfrågesvängningar
Branschtillhörighet	Indikation på nuvarande och framtida generella miljörisiker
Byggnader med miljöproblem	Påverkar byggnadens värde, krav på kostnadskrävande åtgärder

**Exempel på
kvalitativ information**

Marknadsposition med avseende på miljö; (reaktiv: man gör så litet som möjligt, proaktiv: man ligger i branschens frontlinje)

Företagsledningens hantering av miljöfrågorna; miljöansvarets organisatoriska förankring; utbildningsprogram; beredskap för krishantering

LCA (livscykelanalys)

Produktutvecklingsstrategi

**Exempel på affärsrisker och
affärsmöjligheter**

Känslighet för ändrade kund- och myndighetskrav

Påverkan på utvecklingspotentialen

Indikation på var eventuellt myndighetsingripande eller marknadsagerande kan inträffa

Indikation på känslighet för miljöbetingade förändringar på marknader eller genom lagstiftning

Ett effektivt utnyttjande av resurser alla kategorier får alltid en positiv effekt på företagets kostnadssida och därmed på det ekonomiska resultatet. Det kan här vara viktigt för den som bedömer ett företag att notera den alltmer accentuerade utvecklingen mot att de tidigare ibland så kallade "fria" nyttigheterna, t.ex. luft och vatten, i ökande utsträckning internaliseras i företagens räkenskaper genom t.ex. renings- och saneringskrav och/eller avgifter och skatter. Därmed får effektivitet i nyttjandet av dessa resurser allt större ekonomiskt genomslag.

När det gäller resursanvändning och avfallsgenerering kan t.ex. en jämförelse med branschvisa effektivitetsnyckeltal ge en uppfattning om hur företaget är positionerat inom sin bransch och hur väl rustat det står inför eventuella framtida krav från såväl marknad som myndigheter.

För att inte riskera att fastna i statiska analyser kan det finnas anledning att fundera närmare över t.ex. förhållandet mellan branschtillhörighet och företagets miljöpåverkan. Ett företag kan mycket väl tillhöra en bransch som normalt inte förknippas med stor miljöpåverkan men där t.ex. en livscykelanalys utvisar stor påverkan i leden utanför själva tillverkningsprocessen eller dess motsvarighet inom tjänsteföretag. Ett exempel skulle kunna vara resebranschen med ett mycket stort beroende av transporter. Myndighetsingripanden eller marknadsagerande som riktar sig mot t.ex. flyget skulle kunna få stora ekonomiska återverkningar för många företag inom branschen. Omvänt skulle en traditionellt miljöbelastande bransch kunna tänkas utvecklas mot slutna processer och kretsloppsbasead produktion och därmed komma att förknippas med väsentligt mindre ekonomiska miljörisker. Det är därför viktigt att försöka se till helheten och även sträcka ut tidsperspektivet för bedömningen.

Det finns således anledning att varna för ett alltför snävt synsätt vid den ekonomiska utvärderingen av den miljöinformation som ställs till förfogande. Indikatorer på det som ofta betraktas som oförutsägbara händelser, inte bara inom miljöområdet, kan många gånger spåras tillbaka i tiden – om man bara vet vad man skall leta efter. Brist på grundläggande kunskaper inom ekologi

och annan naturvetenskap ökar naturligtvis risken för överraskningar. Det finns ett stort antal väl kända miljöproblem som vi har relativt stor kunskap om men som vi trots detta inte förmår åtgärda. Det är t.ex. knappast rimligt att i framtiden betrakta en ekologisk kollaps i haven eller skogen, där allvarliga störningar redan konstaterats, som oförutsägbar och överraskande.

Att fånga in just den miljörelaterade information, som är relevant inför ställningstagandet till en bestämd finansiell risk, en företagskredit, en aktieplacering eller en transportförsäkring bjuder emellertid på stora svårigheter. Vad som är förhållandevis lätt att skaffa kunskap om är det som redan har inträffat, redan stiftad lag och utfärdade bestämmelser, mängden utsläppta föroreningar, vidtagna åtgärder och investeringar för att främja bättre miljö etc. Utöver att det är av allmänt intresse att information om sådana förhållanden är lättillgänglig har de finansiella aktörerna ett alldeles särskilt intresse av att information av det här slaget kan tillhandahållas på sådant sätt och i sådana former att den uppfattas som relevant och kan nyttjas för praktiskt bruk i den finansiella beslutsprocessen. På detta område finns idag stora brister. Det är angeläget att dessa brister i möjligaste mån avhjälpas, och utredningen kommer därför att i kapitel 4 föreslå åtgärder som är ägnade att förbättra situationen vad gäller tillgången på relevant information av det här slaget.

Utredningen vill emellertid redan i detta sammanhang framhålla, att det i hög grad är andra risker än de som framkallas av miljöfaktorer, som främst är bestämmande för den finansiella sektorns riskbedömning, risktagning och risknivå. I takt med att miljöpåverkande faktorer identifieras finns det dock anledning att anta att sådana faktorer i ökande grad influerar bedömningen av dessa andra risker som man traditionellt har beaktat. Beroende på vilket perspektiv man anlägger på begreppet miljö, vilket kort berörs i detta kapitels inledning, är det även möjligt att hävda att samtliga faktorer som påverkar ett företags ställning och utveckling kan hänföras till miljön.

1.5 Bankernas erfarenhet av miljörisker

Utredningen har till Svenska Bankföreningen bl.a. ställt frågan om det inom medlemsbankerna under den senaste femårsperioden finns exempel på att vid kreditprövningen obeaktade miljöfaktorer varit en huvudsaklig eller i varje fall bidragande orsak till inträffade kreditförluster. Frågor har också ställts om omfattningen av sådana förluster samt om vilka typer av miljöfaktorer som bidragit till att framkalla förlusterna.

Av svaren framgår att man inte tidigare undersökt om kreditförluster har orsakats av miljöfaktorer. Det saknas därför tillräckligt underlag för att med full säkerhet ange omfattning och typ av sådana förluster. Det står emellertid helt klart att miljörelaterade kreditförluster har inträffat. Efter samtal med olika bankföreträdare vågar utredningen utgå från att det hittills har rört sig om ett fåtal fall med genomgående små förlustsiffror. Med reservation för att det vid inträffade kreditförluster inte är så alldeles lätt att urskilja vad som kan hänföras till "miljöfaktorer" torde det under hela femårsperioden inte röra sig om mera än något tiotal fall med miljörelaterade förluster uppgående till något eller högst några tiotal miljoner kronor. Faktorer som orsakat eller i varje fall starkt medverkat till dessa förluster synes främst vara krav på fastighetssaneringar, krav på investeringar i miljöförbättrande syfte och hinder av miljökaraktär för viss näringsverksamhet, som näringsidkaren själv inte kan råda över, t.ex. effekter av Tjernobylikatastrofen.

Enligt Finansinspektionens statistik uppgick de svenska kreditinstitutens samlade kreditförluster under femårsperioden 1991-1995 till 238 miljarder kronor, varav 175 miljarder kronor hänför sig till bankerna och resten huvudsakligen till finansbolag och bostadsfinansieringsinstitut. I relation till dessa förluster är naturligtvis de miljörelaterade förlusterna försvinnande små och skulle, om ovanstående uppgifter ger en korrekt bild, inte uppgå till mer än någon tiondels promille av de senaste årens samlade kreditförluster. Även om kreditväsendets förluster under just dessa år varit extremt stora är det dock alldeles tydligt att miljö-

faktorerna fram till nu spelat en mycket ringa roll för kreditrisknivåns utveckling.

1.6 Det framtida behovet av miljöinformation

Den omständigheten att ett stort antal betydande kreditförluster, som framkallats av obeaktade miljöfaktorer, hittills inte har inträffat, utesluter naturligtvis inte att sådana förluster kan uppträda i växande antal i framtiden. Med hänsyn till den ökade uppmärksamhet miljöfrågorna numera får inom både vetenskap, politik, näringsliv och inte minst media finns det goda skäl att tro, att marknadsreaktioner framkallade av ny miljöinformation kommer att bli både mer frekventa och genomslagskraftiga i företagsresultaten. Problemet för aktörerna på de finansiella marknaderna är emellertid inte bara att få tag på och klokt hantera den miljöinformation som redan finns om det som redan har inträffat. Det än större problemet är de miljöfaktorer, som vi i beslutsögonblicket ännu inte känner till men som för det enskilda aktuella företags framtid kan bli av helt avgörande betydelse. Vad det här är fråga om är t.ex. ackumulerade hittills dolda miljörisiker, nya tekniska, biologiska eller medicinska rön men också hela fältet av ny nationell och internationell lagstiftning. Om sådant går det inte att göra beaktansvärda prognoser.

Om syftet med ett informationssystem på miljöområdet, såsom framgår av direktiven, skall vara att skapa bättre underlag för finansiella bedömningar, finns det därför all anledning att gå försiktigt till väga och begränsa förväntningarna på vad sofistikerade informationssystem kan åstadkomma av praktiskt värde i den ekonomiska beslutsprocessen. I första hand är det den rent faktiska informationen om rådande miljöförhållanden som kan och bör förbättras. Antaganden om vad som kommer att ske i framtiden på miljöområdet kan visserligen behöva göras av många finansiella aktörer, men underlaget för sådana bedömningar är knappast av det slaget att det kan samlas i ett aggregerat

informationssystem hur gärna man än skulle önska att så vore fallet.

En närmare redogörelse för några redan existerande eller under utveckling varande mer eller mindre integrerade index- och ratingsystem på miljöområdet lämnas i kapitel 3.

För en närmare kartläggning av den finansiella sektorns informationsbehov på miljöområdet har utredningen varit i kontakt med finansmarknadens aktörer, bl.a. genom branschorganisationerna Svenska Bankföreningen och Sveriges Försäkringsförbund, som även varit representerade i utredningens referensgrupp.

Allmänt kan om detta försök till kartläggning sägas, att samtliga aktörer förefaller vara överens om att miljöfaktorer och miljörisker spelar en stor och växande roll i deras beslutsunderlag men att det samtidigt är mycket svårt att i generella termer ge konkretion åt vad det är för information som skulle kunna bidra till att minska osäkerheten. Till viss del kan detta bero på att erfarenheterna av hur miljöfaktorer har påverkat företagsresultat och inträffade skador fortfarande är ringa. Den huvudsakliga förklaringen torde dock vara att informationsbehovet, varmed här avses det efterfrågade informationsinnehållet, skiftar starkt från ärende till ärende. Beroende på de ovan redovisade skilljaktigheterna i kreditgivarens, placerarens och försäkringsgivarens beslutssituation blir också dessa tre huvudgruppers krav på miljöinformation något olika.

Den finansiella sektorns svårigheter att idag precisera informationsbehovet och formen för presentationen har också bekräftats av de utländska institutioner inom miljöområdet, som utredningen varit i kontakt med.

1.7 Kreditgivarens informationsbehov

Företagskrediten är en tjänst, som alltid tillkommer i någon form av dialog mellan kredittagaren och kreditgivaren. Kredittagaren gör en framställning, i normalfallet skriftlig, om att bli beviljad ett visst kreditbelopp för ett i framställningen angivet ändamål. Kreditgivaren prövar framställningen och skaffar i dialog med kredittagaren in all den ytterligare information, som kreditgivaren anser sig behöva för att så väl som möjligt kunna bedöma kreditrisken och få bästa möjliga underlag för att utforma kreditvillkoren och värdera eventuella säkerheter.

I mycket enkla fall kan kreditbeslut fattas snabbt och direkt av den handläggande tjänstemannen, men normalt krävs ifråga om företagskrediter en mera omfattande beredning, som avslutas med föredragning och beslut i ett särskilt kreditbeviljande organ, som beroende på bl.a. kreditens storlek kan vara en direktion, kreditkommitté, lokalstyrelse eller, då det gäller de allra största krediterna, kreditinstitutets centralstyrelse. De beslut som sådana kreditbeviljningsorgan fattar är mycket sällan beslut om en viss bestämd kredit på vissa bestämda villkor till viss bestämd kund. Normalt innebär de i stället att man fastställer s.k. kreditlimiter, d.v.s. beloppsramar inom vilka därtill behöriga tjänstemän inom kreditinstitutet därefter och t.v. kan bevilja krediter till ett visst företag eller företagsgrupp/koncern på villkor vad gäller säkerheter och övriga villkor, som översiktligt angivits i beslutet om kreditlimit. Alla limitbeslut omprövas regelbundet och det är både naturligt och nödvändigt att all sådan kreditprövning sker i en förtroendefull dialog mellan kreditgivaren och kredittagaren.

Med kännedom om hur kreditbeslutsprocessen ser ut blir det uppenbart, att kreditgivarens informationsbehov växlar från det ena kreditärendet till det andra och att varje företagskredit måste prövas på egna högst individuella meriter. Det skulle sannolikt snarare öka än minska risken för kreditförluster, om man i större utsträckning än vad hittills varit fallet började fatta kreditbesluten på grundval av mera standardiserad information. Detta gäller i lika

hög grad om den miljörelaterade informationen som om den rent ekonomiska informationen.

För den som har kännedom om hur beslutsprocessen ser ut, när det gäller företagskrediter, är det inte överraskande, att bankerna har svårt för att besvara frågan vilken information på miljöområdet de behöver ha tillgång till för att minimera riskerna i sin kreditgivning. Om inte frågan specificeras och ställs beträffande ett bestämt företag är den helt enkelt omöjlig att besvara, om man bortser från mera elementära och generella behov av viss grundinformation. Detta är också det bestämda intryck utredningen fått vid samtal och korrespondens med branschens företrädare. Man anser sig i växande grad behöva miljöinformation men har svårt att mera i detalj konkretisera vad det är för information man efterfrågar. Att så är fallet framgår klart av en promemoria, som under hösten 1996 utarbetats inom Svenska Bankföreningen (Miljöfrågor att beakta vid kreditgivning. Bilaga 2).

För kreditinstitutens hantering av kreditrisker som kan framkallas av olika miljöfaktorer är det säkerligen främst den stora mängden av krediter till små och medelstora företag som är problematisk. Miljöfaktorer kan här i hög grad inverka på företagets ställning och resultat.

Gemensamt för den i högsta grad varierande information, som kreditgivarna önskar är att informationen avser verifierbara sakförhållanden, d.v.s. fakta på miljöområdet. Det är förbättrat faktaunderlag man vill ha ut av ett informationssystem. Värderande jämförelser kan de finansiella aktörerna göra på egen hand, om bara relevanta grundfakta finns tillgängliga. Denna inställning har också stöd i utredningsdirektiven, som klart anger att syftet med ett informationssystem på miljöområdet skall vara att skapa bättre underlag för finansiella bedömningar, medan *den slutliga bedömningen är något som måste göras av enskilda banker, försäkringsbolag eller andra aktörer på de finansiella marknaderna.*

1.8 Placerarens informationsbehov

Man kan utan risk för vägande invändningar konstatera, att all sådan miljörelaterad företagsinformation, som är relevant vid en kreditgivares riskbedömning också är av intresse att ta del av för en investör i företaget. Lika klart är det inte att det omvända påståendet gäller. Detta beror på att placeraren i långt högre grad än kreditgivaren inte bara har att beakta risken för att krediten jämte ränta inte kan återbetalas utan också måste bedöma vilka extra möjligheter för en positiv resultatutveckling som olika miljöfaktorer kan ge upphov till.

Om det för en kreditgivare ofta är de små och medelstora företagen som står i fokus, är det för den helt dominerande gruppen av placerare i riskkapital, såväl enskilda som institutionella placerare, däremot de stora, normalt börsnoterade bolagen som tilldrar sig intresse. Därmed är givetvis inte sagt, att det inte skulle spela stor roll för den som vill vara med om att starta ett nytt företag eller gå in som delägare i ett redan existerande mindre företag att få tillgång till all den information även på miljöområdet som kan påverka företagets utveckling.

Även om allmänhetens aktiesparande i Sverige numera har mycket stor omfattning sker huvuddelen av aktiehandeln genom fondförvaltare och institutionella placerare. Deras placeringar sker nästan undantagslöst konsekvent i enlighet med analyser de själva gör och enligt placeringsstrategier de själva har valt. Beroende på val av analysmodell och strategi varierar naturligt nog urvalet av basfakta som placeraren anser sig behöva.

Under de senaste åren har tillkommit ett antal fonder, vilkas placeringsstrategi har speciell miljöprofil. Dessa profiler växlar emellertid. Det kan röra sig om fonder som inriktar sig på placeringar i miljöteknikföretag, d.v.s. företag som tillverkar produkter som gagnar miljöarbetet, t.ex. kompostkvarnar, vindkraftverk etc. Andra miljöfonder gör endast placeringar i företag som de bedömer ha en klart bättre profil än i övrigt jämförbara företag vad gäller t.ex. miljöledning, produkter och tillverkningsprocesser. En sådan strategi måste bygga dels på

inhämtade faktauppgifter men dels också på egna sammanfattande värderingar av vilken vikt olika miljöfaktorer eller grupper av faktorer bör tillmätas.

Ett exempel på en fond med sådan strategi är Svensk Miljöfond, som är resultatet av ett samarbete mellan Stiftelsen Det Naturliga Steget och Banco Fonder AB. Svensk Miljöfond samlar bl.a. med hjälp av enkäter in en stor mängd miljörelaterade uppgifter om svenska börsnoterade företag. På basis av dessa uppgifter och enligt en för ändamålet av Svensk Miljöfond själv utarbetad modell kartlägger man dels branschens förutsättningar och kostnadsstruktur, dels företagets produkter och produktionsmetoder, dels slutligen företagets miljöarbete och strategiska miljötänkande. Dessa tre grupper av påverkande faktorer viktas enligt uppgift lika vid den sammanfattande bedömningen, som oundvikligen innefattar ett betydande mått av värderingar. Slutresultatet blir en miljörating av varje undersökt företag. Bedömningar av alla börsnoterade företag görs årligen och en gång per år publicerar Svensk Miljöfond en reviderad "topplista" över de företag som utan inbördes rangordning enligt fondens värderingar ligger bäst positionerade i ett miljöperspektiv. För 1996 finns 29 börsnoterade företag med på denna lista och fondens placeringar görs enbart i företag som är upptagna där. Den ratingmodell Svensk Miljöfond utvecklat redovisas öppet och utförligt. Syftet anges vara "att identifiera de företag som i nuläget har bäst förutsättningar att bli framgångsrika på framtidens marknad".

Frågan huruvida man med Svensk Miljöfonds analysmodell uppnår detta syfte är omöjlig att idag besvara. Dock kan konstateras att under den tid modellen har tillämpats, d.v.s. fr.o.m. oktober 1994, har kursutvecklingen i fonden i stort sett följt generalindex på Stockholms fondbörs. Under 1996 har fonden dock placerat sig bland de allra bästa på marknaden.

Liksom många internationella analytiker menar företrädare för olika svenska miljöfonder att ett mycket omfattande och framsynt miljöarbete kan fungera som en allmän indikator på att ett företag generellt sett har lätt att hantera nya områden och strategiska

frågeställningar. Därför skulle företag som får en hög miljömässig rating också ha goda förutsättningar att hantera även andra frågor.

Att härvidlag urskilja vad som är orsak och vad som är verkan är emellertid inte lätt. Välskötta företag med god organisation och bra ledning har i allmänhet också en god nivå på sitt miljöarbete. Om sådana företag också uppnår goda ekonomiska resultat, vilket de ofta gör, behöver det inte primärt bero på att de sköter sitt miljöarbete väl. Snarare är det så att det goda miljöarbetet beror på att företaget jämväl i övrigt är välskött och har en god ledning.

I USA har emellertid forskningsinstitutet Investor Responsibility Research Center Inc (IRRC) i Washington DC genomfört en rad studier som alla pekar på att det finns ett klart positivt samband mellan företagens miljöarbete (environmental performance) och deras ekonomiska resultat, uppmätt med flera olika gängse nyckeltal.³⁴

Under fem år har man följt och jämfört ett stort antal stora företag som är redovisade i the Standard & Poors 500 index. Den information man utgått från är kvantitativa uppgifter om företagens utsläpp av olika miljöskadliga ämnen, förbrukning av olika giftiga ämnen, utbetalda ersättningar för miljöskador, antal anmälningar för miljöbrott (litigations) m.m., allt redovisat i relation till omsättningsmått (per unit revenue). Undersökningarna pekar på att en börsportfölj bestående av ett slumpvis urval av företag med god miljöprofil mätt på detta sätt ger något bättre avkastning än en portfölj bestående av jämförbara företag i samma branscher med sämre miljöprofil - "consistently obtained marginally better financial performance than industry-matched portfolios with demonstrably worse environmental performance". IRRC hävdar därför att utnyttjande av kvantitativa nyckeltal på

³Cohen, M.A., Fenn, S.A. and Naimon, J.S., Environmental and Financial Performance: Are They Related? Investor Responsibility Research Center Inc., (1955), Washington D.C.

⁴Naimon, J.S., The Relationship Between Environmental Performance and Financial Performance, Proceedings of GLOBE 1994 (CD), Vancouver, Canada.

miljöområdet bör kunna vara till stor praktisk nytta för institutionella placerare, portföljförvaltare och placeringsrådgivare inom den finansiella sektorn.

1.9 Försäkringsbolagens informationsbehov

Såsom framhållits inledningsvis i detta kapitel har försäkringsbolagen behov av i princip samma typ av miljöinformation som bankerna. I försäkringsbolagens roller som kreditgivare och kapitalplacerare är detta helt uppenbart, medan det däremot kan förhålla sig litet annorlunda i fråga om försäkringsbolagens riskhantering på sakförsäkringsområdet.

Efter förfrågan från utredningen har Sveriges Försäkringsförbund om detta bl.a. framhållit följande:

"Offentlig och lättillgänglig information om olika företags belastning på miljön är önskvärd för bolagens riskurval och premiesättning på försäkringssidan.

Vad som ska anses som miljörisker kan dock vara svårt att avgränsa. Är t.ex. en brandrisk att anse som en miljörisk (giftiga gaser vid brand)? Är en dålig arbetsmiljö som kan leda till arbetsskada att anse som en miljörisk? Kan bilar anses som miljörisker? *Miljörisker i generell betydelse som täcks av försäkring bedöms och differentieras vid premiesättningen liksom alla andra risker. I försäkringsbolagens skadeförebyggande arbete är beaktande av miljörisker ett naturligt element.*" (Utredningens kursivering)

Försäkringsförbundet framhåller vidare att "försäkringsbolagen efterfrågar information om potentiella skaderisker, möjligheter till reparation, sanering etc. inför tecknande av försäkring. Denna information hämtas från försäkringstagaren. Det är dock svårt att få information som är jämförbar såväl mellan olika företag som över åren inom företagen. Ett problem är att informationen inte finns samlad på något håll utanför företagen t.ex. hos någon myndighet (t.ex. information om utsläpp utöver gränsvärden).

Det finns ett starkt intresse hos bolagen att för ovan angivna ändamål få serier av miljödata tillgängliga per företag/koncern i någon databas, helst tillgänglig via Internet. Databasen bör ligga hos någon med intresse och potential att bygga system och modeller för informationen. Den bör vara öppen för universitet och högskolor som har sådan potential. Att någon svarar för uppdateringen av en sådan databas är givetvis av avgörande betydelse för nyttan av denna.

Miljörating och miljöindex är intressanta, men det kan vara svårt att finna objektiva modeller och också att använda dem objektivt. *Det kan vara viktigare att varje användare får göra de aggregeringar av miljöinformation som behövs.* (Utredningens kursivering)

Branschspecifika nyckeltal är också av intresse under samma förutsättningar."

1.10 Informationsbehovet för finansanalytiker

Den finansiella sektorns behov av förbättrad miljöinformation att ingå i det beslutsunderlag som krävs för olika finansiella beslut har också uppmärksammats av Sveriges Finansanalytikers Förening. Föreningen har under hösten 1996 beslutat publicera en rekommendation (Miljöinformation för Finansanalytiker, Bilaga 3), som tar sikte på sådan miljöinformation, som analytikerna anser bör finnas med i företagens årsredovisningar.

Om finansanalytikernas rekommendationer följs, har enligt utredningens uppfattning ett stort steg tagits för att underlätta de finansiella aktörernas möjligheter att på ett enkelt sätt direkt från företagen få fram information, som för dem kan vara relevant i deras beslutsfattande. Dock har man nog anledning anta, att det kommer att dröja flera år, innan dessa rekommendationer vinner full genomslagskraft på företagsmarknaden.

1.11 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan utredningen konstatera att den finansiella sektorns behov av tillförlitlig, relevant och helst också jämförbar miljörelaterad företagsinformation att ingå i underlaget för beslut om transaktioner, som medför finansiella risker och/eller möjligheter är stort samtidigt som insikten om detta är växande.

Informationsbehovet avser information av många olika slag. Det växlar i hög grad från ärende till ärende, vilket medför att den finansiella sektorns företrädare har svårt att i generella termer konkretisera vilken information de skulle ha största nyttan av att erhålla. Dock uttalas allmänt att det inte är värderingar av företag från miljösynpunkt utan rena faktaupplysningar på miljöområdet som man efterfrågar.

Utredningen konstaterar också att även sådan miljörelaterad information som enbart avser mätbara kvantitativa fakta, lämnar stort utrymme för de finansiella aktörerna att med sådana fakta som grund göra skilda bedömningar av de finansiella riskerna och möjligheterna.

2 Källor till miljörelaterad information

2.1 Inledning

Enligt utredningsdirektiven skall utredaren kartlägga befintliga informationskällor såsom frivilliga miljörapporter, miljökonsekvensbeskrivningar, obligatorisk miljörapportering till kommuner och länsstyrelser för tillståndspliktig verksamhet samt den kartläggning över förorenade marker som nyligen genomförts av Naturvårdsverket. Även informationskällor som är under utveckling bör beskrivas. Vidare skall utredaren bedöma i vilken mån dessa informationskällor är användbara vid finansiella institutioners värdering av miljörisiker.

Källor till sådan miljöinformation som kan ha betydelse för den finansiella sektorns riskbedömningar finns idag dels hos företag och institutioner som bedriver olika former av verksamhet som påverkar miljön, dels hos statliga och kommunala myndigheter som sysslar med tillståndsgivning och kontroll av verksamheter som kan vara skadliga för miljön.

Därutöver är det uppenbart att både svenska och utländska institutioner som bedriver forskning på miljöområdet har tillgång till information som kan vara av stort värde vid riskbedömningar. Slutligen finns det anledning för de finansiella aktörerna att beakta även den information som finns att hämta direkt i det legala regelverket, d.v.s. lagar och förordningar liksom rekommendationer och anvisningar som utfärdats av olika myndigheter på miljöområdet.

Den kartläggning av informationskällorna som lämnas i det följande gör inte anspråk på fullständighet. Den avser endast att

lämna en översiktlig beskrivning av de generellt viktigaste och samtidigt mest lättillgängliga informationskällorna. Uppdelningen av informationskällorna på information som kan lämnas direkt av företagen och sådan som finns att hämta hos myndigheter ger naturligtvis stort utrymme för dubbelbeskrivningar. Vad som finns hos myndigheterna finns ju för det mesta ännu tidigare inom företagen själva. Någon kartläggning av de informationskällor som forskningsinstitutionerna kan erbjuda har inte gjorts. Inte heller lämnas härneden någon redovisning av den enorma informationsmängd som via bibliotekens databaser kan hämtas ur forskningsrapporter och annan litteratur på miljöområdet.

Beträffande små företag som omfattas av miljöskyddslagstiftningen samt alla andra företag oavsett storlek som inte lyder under densamma kan konstateras att miljörelaterad information i stor utsträckning saknas hos myndigheterna idag. För verksamheter som faller under miljöskyddslagen men som inte är förprövningspliktiga finns t.ex. inga krav på miljörapporter som dokumenterar de miljöstörande momenten. Information finns här i första hand att hämta i akterna hos berörda kommunala miljönämnder och länsstyrelser och är då i många fall inte särskilt aktuellt.

På en aggregerad nivå, branschvis och möjligen i vissa fall på produktnivå finns statistik att tillgå, i allmänhet producerad av Statistiska Centralbyrån, (SCB).

Ett genomgående drag, eller en brist, hos samtliga idag förekommande källor är att de mycket sällan innehåller miljörelaterad information sammanställd på företags- eller koncernnivå omfattande samtliga anläggningar och/eller dotterbolag, vilket är något som efterfrågas av olika externa aktörer inklusive finansiella institutioner.

2.2 Information från företagen

2.2.1 Obligatorisk miljöredovisning

Enligt direktiven skall utredaren samråda med Redovisningskommittén (dir. 1991:71). Sådant samråd har ägt rum.

I sitt slutbetänkande "Översyn av redovisningslagstiftningen" (SOU 1996:157 sid. 403-413) anför kommittén, att redovisningslagstiftningen i första hand bör ta sikte på sådan information som är av omedelbar och väsentlig betydelse för att utomstående intressenter skall kunna bilda sig en riktig uppfattning om företagets finansiella ställning och resultat samt om företagets utvecklingsmöjligheter och framtidsutsikter i finansiellt hänseende. Kommittén framhåller att det inte kan vara en uppgift för den externa redovisningen att tjäna som påtryckningsmedel på företagen att agera på visst sätt, t. ex. vad gäller åtgärder och insatser på miljöområdet. För en sådan styrning av företagens beteende står andra verktyg till buds för statsmakterna. Enligt kommitténs mening bör man därför undvika att genom åtgärder från lagstiftarens sida göra den externa redovisningen till ett instrument för att påverka hur företaget skall bedriva sin produktiva verksamhet. Syftet med lagstiftningen bör vara att säkerställa att den information som företaget lämnar till sina utomstående intressenter är utformad på ett sådant sätt att den utgör ett användbart underlag för olika slags ekonomiska beslut.

Kommittén konstaterar vidare att det redan inom ramen för befintlig lagstiftning ställs krav på redovisning av väsentliga händelser och viktiga förhållanden, framtida utveckling samt forskning och utveckling som kan påverka företagets ställning och resultat.

För att understryka vikten av att sådan miljöinformation som är av väsentlig betydelse för bedömningen av ett företags utvecklingsmöjligheter och framtidsutsikter lyfts fram föreslår dock redovisningskommittén att viss miljöinformation obligatoriskt skall lämnas i förvaltningsberättelsen. Förslaget som föranleder en

förtydligande ändring i årsredovisningslagen (ÅRL 6 kap. 1 §) tar enbart sikte på företag som bedriver miljöfarlig verksamhet i miljöskyddslagens mening och innebär att sådana företag skall lämna upplysning om verksamhetens påverkan på den yttre miljön.

Införandet av ett sådant upplysningskrav kan ses som en markering av den vikt som enligt redovisningskommitténs uppfattning bör fästas vid miljöfrågor och intresset av att dessa lyfts fram i årsredovisningen. Förslaget innebär att ny information kommer att skapas, eftersom även företag som är anmälningspliktiga skall lämna information. För närvarande skall endast tillståndspliktiga företag lämna information i form av miljörapporter till miljömyndigheten. (Se 2.3.1) Ett lagstadgat upplysningskrav kan samtidigt uppmuntra den pågående utvecklingen på miljöredovisningsområdet och fungera som avstamp för den fortsatta utvecklingen på detta område.

Miljöinformationsutredningen delar denna uppfattning.

2.2.2 Frivillig miljöredovisning

Flera större företag har på frivillig väg sedan några år börjat publicera miljöredovisningar som antingen ingår i årsredovisningen eller som redovisas som separat trycksak. Denna utveckling pågår både i Sverige och utomlands.

De svenska företag som lämnar frivillig miljöredovisning är i regel både börsnoterade och tillståndspliktiga. Det senare innebär att de måste ha myndighets tillstånd enligt Miljöskyddslagen, ML, (SFS 1969:387) för att bedriva verksamheten. Se vidare avsnitt 2.4.2 och 2.4.3.

Miljöredovisningarna upprättas på företagets eget initiativ och det saknas ännu regler och praxis för vad som skall redovisas och på vilket sätt. Miljöredovisningarnas nuvarande utformning innebär att jämförelser såväl över tiden som med andra företag i branschen ännu så länge sällan kan göras.

Den miljörelaterade information som företagen lämnar i sin frivilliga miljöredovisning har oftast tyngdpunkten förlagd till

redogörelser för miljöpolicy och miljöledningssystem. I varierande grad redogörs för verksamhetens miljöpåverkan, för resursanvändning och kvantiteter avfall och utsläpp. Redogörelser för uppställda mål och miljöprestanda i förhållande till sådana mål förekommer mer sällan och hitintills dominerar de verbala, kvalitativa uppgifterna över de kvantitativa. Information som behandlar miljöfaktorernas eventuella påverkan på företagets ekonomi förekommer ännu i mycket liten omfattning.

Olika branscher har kommit olika långt när det gäller att redovisa sin miljöpåverkan. Bland annat inom skogsindustrin finns exempel där uppgifter om t.ex. energianvändning, råvaruförbrukning, utsläpp och avfall totalt och per ton produkt presenteras. Denna redovisning sker oftast på anläggnings- eller dotterbolagsnivå och mer sällan för hela företaget eller koncernen.

2.2.3 EMAS-registrering med tillhörande redovisning

EMAS, Eco Management and Audit Scheme, är EUs miljöstyrnings- och miljörevisionsordning. EMAS-arbetet regleras i EUs förordning nr 1836/93 som kompletteras med svensk lag (SFS 1994:1596). Denna ordning har tillkommit för att främja en fortsatt förbättring av industriella verksamheters miljöarbete och för att informera allmänheten om detta miljöarbete. Deltagandet är frivilligt och i första hand vänder sig EMAS ännu så länge till industriföretag. Arbeta har påbörjats för att utveckla och anpassa EMAS också till andra typer av verksamheter som t.ex. kommuner.

Registrering enligt EMAS sker anläggningsvis och för att bli antagen för registrering måste ett antal krav vara uppfyllda. Grundförutsättningen är att företaget följer aktuell miljölagstiftning. Företaget måste även anta en miljöpolicy och genomföra en grundlig miljöutredning för varje anläggning man önskar registrera. Man ska också fastställa ett miljöprogram för

anläggningen innehållande kvantifierade mål för miljöarbetet och åtgärder för att nå dessa mål.

Vidare skall ett effektivt miljöstyrningssystem för den aktuella verksamheten införas där man redovisar hur miljöarbetet skall organiseras. Slutligen skall man utföra en miljörevision med jämna mellanrum, i egen regi eller med hjälp av utomstående, i syfte att förse företagsledningen med information om anläggningens miljöarbete.

När kraven är uppfyllda eller vid slutet av varje revisionsperiod som normalt omfattar 1-3 år, skall en miljöredovisning upprättas. Härefter skall bl.a. finnas information om anläggningens miljömässiga status, grad av måluppfyllelse samt angivande av nya mål för fortsatt förbättring.

En oberoende, ackrediterad miljökontrollant granskar miljöredovisningen och miljöstyrningssystemet. En förenklad redovisning med den senaste informationen om anläggningens miljöstatus kommer normalt att produceras varje år, men kontrolleras endast i slutet av revisionsperioden. Extern revision måste ske med högst tre års mellanrum.

Den godkända miljöredovisningen skickas i Sverige till AB Svenska Miljöstyrningsrådet som registrerar godkänd anläggning under EMAS-förordningen. Företaget är skyldigt att på förfrågan lämna ut sin miljöredovisning. Det är värt att notera att i förordningens artikel 5, punkt 2, föreskrivs att "Miljöredovisningen skall utformas med tanke på allmänheten och skrivas på ett kortfattat och begripligt sätt."

I samma artikel, punkt 3, stadgas vidare att företaget i miljöredovisningen skall beskriva verksamheten, utvärdera väsentliga miljöförhållanden som berörs av verksamheten och presentera arbetet med miljöpolicy, miljöprogram och miljöstyrningssystem. Man skall också ge en sammanfattning av sifferuppgifter om utsläpp, avfall, buller, förbrukning av råvaror, energi och vatten.

Enligt uppgifter från november 1996 är ca 400 anläggningar inom EU registrerade, varav 11 i Sverige. Observera att

registrering inte avser en juridisk person utan endast gäller enskilda anläggningar.

Miljöstyrningsrådet har gjort en genomgång av ett drygt 100-tal miljöredovisningar och konstaterar att de har en del brister vad avser sådan information som skall finnas med enligt förordningens artikel 5. En förklaring till de iakttagna bristerna i rapporteringen sägs vara att anvisningarna om innehåll och utformning inte är särskilt detaljerade, men med tiden kommer säkerligen viss praxis att utvecklas mot mer likformiga EMAS-redovisningar.

Miljöstyrningsrådet ägs av staten till 90 % och av Sveriges Industriförbund och Svenska Kommunförbundet med 5 % vardera.

2.2.4 ISO 14000

International Standardization Organisation, (ISO), är en snart 100-årig internationell organisation för standardiseringsverksamhet där varje land som har en standardiseringsorganisation kan vara medlem via medlemsavgift. Standardiseringen i Sverige, (SIS), är centralorgan för standardiseringsverksamheten i vårt land och är en fristående, opartisk, ideell förening med medlemmar från näringsliv och andra institutioner i samhället. Regeringen fastställer stadgar och utser SIS ordförande. Finansiering sker huvudsakligen genom medlemsavgifter.

SIS auktoriserar standardiseringsorgan inom olika fackområden och området yttre miljö sorterar under Allmänna Standardiseringsgruppen, (STG). STG är liksom SIS en förening med medlemmar från näringsliv och samhälle som utöver statsanslag finansierar sin verksamhet genom bl.a. uppdragsmedel.

Sedan 1992 bedriver ISO ett världsomfattande standardiseringsarbete inom miljöområdet vilket stegvis resulterar i ISO 14000-serien som är en grupp internationella miljöstandarder. De är uppdelade i organisationsorienterade och produktorienterade standarder.

De organisationsorienterade standarderna inleds med *Miljöledningssystem* (14001) som beskriver hur man organiserar det övergripande miljöarbetet i syfte att nå ständig förbättring. Centrala element är här miljöpolicy och planering, implementering, kontroll samt ledningens revision av miljöledningssystemet. Avsikten är att den skall kunna tillämpas på alla organisationer oberoende av typ eller storlek. Denna standard är normgivande och anger ramen för hur miljöarbetet skall vara organiserat för att certifiering skall kunna ske. Övriga standarder har en frivillig karaktär.

Nästa standardgrupp är *Miljörevision* där man kontrollerar och reviderar miljöarbetet. Under 1996 fastställda standarder i denna grupp kommer att behandla allmänna principer för miljörevision (14010), hur denna skall utföras (14011) samt vilka kvalifikationer en miljörevisor bör ha (14012).

Sist bland de organisationsorienterade standarderna återfinns *Miljöprestanda* (14031) som primärt syftar till att beskriva tillvägagångssätt för att identifiera betydande miljöaspekter. I viss mån kan den också ge möjlighet att "kvantitativt" jämföra miljöarbetet i olika företag och organisationer med samma branschtillhörighet. Tyngdpunkten ligger på företagets interna behov av utvärdering och uppföljning av satta mål.

Utvärdering av miljöprestanda "Environmental Performance Evaluation, EPE", är tänkt att ske på såväl företagsledningsnivå som driftsnivå. Val av prestandaindikatorer sker utifrån information om tillståndet i miljön. Man definierar EPE som "a process to select indicators and to measure, analyze, assess, report and communicate an organization's environmental performance against its environmental performance criteria." Ett fungerande internt rapporteringssystem kan i ett nästa steg ge underlag för extern kommunikation av miljöprestanda. Viktiga målgrupper anges då vara finansiella organ, som banker, försäkringsbolag och börser.

I en bilaga till denna standard återges hur resultaten av miljöarbetet skall rapporteras och redovisas. Utvärderingsarbetet

sker med hjälp av miljöindikatorer på vilka ges ett antal exempel i nämnda bilaga.

Arbetet med standarden avseende miljöprestanda har ännu ej resulterat i något officiellt dokument och det är i skrivande stund (november 1996) ej klart när ett sådant kommer.

Till de produktorienterade standarderna hör *Livscykelanalys* (14040), vilken är ett verktyg som syftar till en helhetsbedömning av en produkts miljöpåverkan från råvaruutvinning till återvinning och/eller slutlig avfallshantering. (Se även avsnitt 2.2.8, *Livscykelanalys*).

Den andra produktorienterade standardgruppen är *Miljömärkning* (14020) som handlar om hur man beskriver och kommunicerar produkters miljöegenskaper. Kommande standarder inom miljömärkningsområdet omfattar både kvalitativa och kvantitativa system. De benämns typ I, II och III och för respektive typ kommer miljömärkning att ske med symboler (kvalitativ), genom egna miljöuttalanden med symboler (kvalitativ/kvantitativ) och slutligen med miljövarudeklarationer (kvantitativ). Exempel på typ I-märkning är "Svanen", ett nordiskt samarbete som tillsammans med några andra etablerade märkningssystem beskrivs närmare i kapitel 3 i avsnittet Miljömärkning. Exempel på en idag förekommande typ II-märkning för t.ex. förpackningar är ordet "Återvinningsbar" tillsammans med en triangel vars sidor består av pilar.

Typ III-märkning, miljövarudeklaration, är tänkt att inbegripa en produkts miljöprofil baserad på en livscykelanalys. Några exempel på parametrar som kan ingå i en miljöprofil är energiåtgång, vattenåtgång, råvaruåtgång, återvinningsgrad, utsläpp av avfall o.s.v. redovisat på i första hand produktnivå.

För typ I- och III-märkningar ställs krav på tredje-partsverifiering medan det däremot för typ II kommer att formuleras vissa krav i standarden för att denna märkning skall få göras. Sådana krav kan vara att fungerande insamlingsystem existerar, att återvinningsanläggning finns och att det finns en marknad för materialet ifråga.

Ytterligare en standard är under utveckling benämnd *Miljöterminologi* (14050), där sådana termer som används inom ISO 14000-serien skall definieras på ett entydigt sätt.

Fem standarder inom områdena Miljöledning och Miljörevision är nu klara och accepterade som internationella, europeiska och svenska standarder. De efterföljande standarderna beräknas bli klara under 1997-98. Certifiering enligt de kommande standarderna kan kombineras på valfritt sätt av det enskilda företaget.

I och med att ett företag eller organisation blivit certifierat enligt ISO 14001 skall enligt föreslagen kravspecifikation för Miljöledningsstandarden företaget eller organisationen ha "dokument som gör det möjligt för organisationen att visa överensstämmelse med de krav som finns i denna standard".

2.2.5 Skillnader mellan EMAS och ISO 14000

EMAS är en förordning medan ISO 14000 är en standardgrupp som, vilket framgått ovan, förutom miljöledningssystem även innehåller andra komponenter. Uppläggningsen av ISO 14000 påminner mycket om tidigare ISO-system för kvalitetscertifiering. De jämförelser man brukar göra avser de respektive miljöledningssystemen inom EMAS och ISO 14001.

EMAS går längre än ISO 14001 i två avseenden. EMAS föreskriver en obligatorisk inledande miljöutredning samt att företagets miljöredovisning skall publiceras och beskriva företagets miljöarbete på ett begripligt sätt för allmänheten, d.v.s. krav på öppenhet formuleras explicit. EMAS kräver också ett åtagande från företaget om fortsatta förbättringar av miljöarbetet med användande av bästa kända teknik inom ekonomiskt genomförbara gränser. Detta har tidigare framhåvts som en skillnad mellan systemen men en likartad skrivning förekommer även inom ISO 14001.

Generellt sett gäller att ISO 14000 i högre grad än EMAS har karaktären av internt styrmedel till hjälp för främst företagsledningen, medan EMAS utöver detta har ett uttalat

utåtriktat, kommunikativt syfte. Detta förhållande återspeglas just i det faktum att EMAS-förordningen till skillnad från ISO 14000 föreskriver extern, offentlig och godkänd miljöredovisning och att en EMAS-registrering medför tillstånd att använda en särskild symbol (deltagarförsäkran) i kommunikationen med omvärlden. EMAS-registreringarna publiceras dessutom i EUs officiella tidning.

Det är mer som förenar än som skiljer systemen och att framhäva skillnaderna upplevs som allt mindre intressant. Tanken är att de skall kunna integreras. De flesta företag som inför ett miljöstyrningssystem kombinerar ISO 14001 och EMAS och har funnit flera fördelar med detta. Inom EU-kommissionen förbereds ett beslut att godkänna ISO 14001 som miljöledningssystem inom EMAS. Godkännandet av ISO 14001 som europastandard innebär att olika nationella standarder inom EU som t.ex. Storbritanniens miljöstyrningsstandard BS 7750 kommer att dras in.

Registrering enligt EMAS eller certifiering enligt ISO 14001 ställer inga externa krav på nivån på måluppfyllelse utan företagen sätter sina egna mål. Företaget eller anläggningen förpliktar sig att genomföra ständiga förbättringar och de uppsatta målen måste innebära en förbättring i förhållande till nuläget. Krav ställs på att målen uppfylls. Det innebär således att företaget eller anläggningen inte är "miljömärkt" enligt absoluta, externa kriterier. Det betyder att två anläggningar/företag som bedriver liknande verksamhet kan bli registrerade enligt EMAS och/eller certifierade enligt ISO 14001 även om de vid en jämförelse sinsemellan uppvisar skillnader i resultatet av miljöarbetet. En registrering/certifiering garanterar dock att företaget följer lagstiftningen och ett EMAS-registrerat företag måste dessutom offentligt redovisa resultatet av sitt miljöarbete.

2.2.6 Miljörapport

Företag som enligt Miljöskyddslagen (1969:387) bedriver tillståndspliktig verksamhet är skyldiga att till aktuell tillsyns-

myndighet årligen skicka in en s.k. Miljörapport för berörd anläggning.

Miljörapport behandlas utförligare nedan i avsnitt 2.3.1.

2.2.7 Branschsamarbete kring miljöfrågor

Inom många branscher förekommer både nationellt och internationellt samarbete på miljöområdet där man bl.a. enats om vissa deklARATIONER och riktlinjer avseende branschens miljömål och miljöarbete. Så har t.ex. både banker och försäkringsbolag inom ramen för United Nations Environment Programme, (UNEP), skapat två branschdokument, "Statement by Banks on Environment and Sustainable Development" respektive "Statement of Environmental Commitment". Idag är antalet banker och försäkringsbolag som anslutit sig till dokumenten omkring 90 respektive 60.

Företag inom kemisektorn har genom sin europeiska samarbetsorganisation European Chemical Industry Council, (CEFIC), bl.a. arbetat fram riktlinjer för redovisning av verksamhetens miljöpåverkan i syfte att nå ett mer enhetligt rapportformat.

Internationella Handelskammaren, (ICC), presenterade för några år sedan ett näringslivsprogram där 16 principer för miljöarbete i riktning mot en hållbar utveckling formulerats och till vilket enskilda företag uppmanas att ansluta sig.

En annan internationell näringslivsorganisation på miljöområdet är World Business Council For Sustainable Development, (WBCSD), vars syfte är att stimulera företag till ett offensivt miljöarbete vilket kan medföra konkurrensfördelar, och motivera dem till att konstruktivt bidra till miljödiskussionen.

I en rapport från UNEP "Self-Regulation of Environmental Management" (1996) görs en utvärdering av 24 olika internationella branschorganisationer och deras miljöpolicies och riktlinjer på miljöområdet. I rapporten analyseras hur de olika miljörekommendationerna förhåller sig till de åtgärder i Rio-konferensens Agenda 21-dokument som berör internationellt verk-

samma företag. Åtgärderna kan delas in i fyra huvudområden: företagets globala miljöledning, miljömässigt riktiga produktions- och konsumtionsmönster, riskminimering och miljökostnads- och intäktsredovisning.

Jämfört med tidigare studier har betydande framsteg noterats vad gäller frivilliga åtaganden att även internationellt tillämpa det egna landets ibland stramare miljölagstiftning, att minska naturresursanvändningen och -utarmningen och att vidta säkerhetsåtgärder för att minska miljöriskerna. Däremot kan rekommendationerna och förpliktelserna skärpas vad avser företagens miljörapportering till allmänheten och utvecklingen av miljöräkenskaper. Man konstaterar också att aktiviteten på miljöområdet inom dessa branschorganisationer var hög inför och i samband med Rio-konferensen men att den därefter avtagit.

2.2.8 Livscykelanalys (LCA)

I begreppet livscykelanalys ryms flera metoder att beskriva såväl produkters som olika produktionssystem miljöpåverkan. Begreppet LCA har numera innebörden livscykelbedömning (Life Cycle Assessment) på grund av de många moment av bedömning som ingår i arbetet. Den engelska förkortningen LCA används fortfarande såväl i Sverige som internationellt.

En livscykelanalys kvantifierar, bedömer och värderar t.ex. en produkts miljömässiga förutsättningar och effekter under produktens hela livstid, från projektering och råvaruval till återanvändning, återvinning eller skrotning. I kapitel 1 har i uppställningen över miljörelaterad information och dess tänkbara effekter LCA hänförts till kvalitativ information, men en LCA innehåller självfallet också en myckenhet information av kvantitativ art.

Inom LCA-området pågår utvecklingsarbete på flera håll. I Sverige har ett antal industriföretag, Nutek och Chalmers Tekniska Högskola i Göteborg engagerat sig i utvecklingen av LCA vid

Centrum för produktrelaterad miljöforskning, (CPM), vid Chalmers.

Som tidigare framgått ingår livscykelanalysbegreppet också i ISO 14000-serien. I detta som i många andra sammanhang gäller att tillgången på data ibland kan vara en begränsande faktor för att göra en fullständig LCA.

En LCA ger i första hand företaget självt information om de egna produkternas eller tjänsternas miljöpåverkan i ett vidare perspektiv och används inte minst som ett verktyg inom produktutveckling. Sådan information kan användas för att förändra och styra processer och resursanvändning mot minskad miljöbelastning.

I den mån en LCA redovisas externt, vilket idag i viss omfattning görs av några av de företag som producerar frivilliga miljöredovisningar, är det nödvändigt att en kontroll av resultaten görs av en oberoende expert. Detta ger en möjlighet för olika intressenter att bilda sig en uppfattning om de eventuella miljö- och finansiella risker som som kan vara förknippade med en viss produkt eller en viss verksamhet.

2.2.9 Produktinformation

Det kan vara av intresse att känna till miljöaspekter på företagets produkter, exempelvis om företaget i sitt sortiment har miljömärkta produkter. I kapitel 3, avsnitt Miljömärkning, redogörs för de etablerade märkningssystem som idag finns på den svenska marknaden. Information om miljömärkta produkter finns att hämta dels hos företaget självt, dels hos respektive märkningsorganisation. Sådan information är med andra ord spridd på flera händer.

I betänkandet från utredningen om "Konsumenterna och miljön", (SOU 1996:108), presenteras ett förslag med hänvisning till det svenska miljödatanät som Miljövårdsberedningen i en annan utredning, "IT och miljön", (SOU 1996:112), föreslår skall byggas upp.

I "Konsumenterna och miljön" föreslår man en hos Konsument-verket samlad databas som kan ge allmänheten tillgång till information om miljö- och konsumentfrågor via informationsteknik.

En sådan databas skulle t.ex. kunna innehålla information om miljömärkta produkter. Förutom information om huruvida produkter är miljömärkta är även mer detaljerad information om varors miljöegenskaper av intresse. Inom bl.a. Naturvårdsverket pågår utveckling av miljövarudeklarationer (se även avsnitt 2.2.4 om ISO 14000 och Typ III-märkning).

2.3 Information hos myndigheter

2.3.1 Miljörapport

Miljörapporter skall enligt miljöskyddslagen (1969:387) upprättas av verksamheter som bedriver s.k. tillståndspliktig verksamhet (se nedan avsnitt 2.4.3, Miljöskyddsförordningen).

Naturvårdsverket, (NV), har dels givit ut föreskrifter (SNFS 1993:1) med tvingande bestämmelser om miljörapporter, dels utfärdat rekommendationer om hur sådana kan utformas och vad de bör innehålla (AR 94:1). Generellt gäller att verksamheten skall beskrivas, gällande beslut redovisas, produktionsvolymen anges liksom uppgifter om utsläpp, buller, bränsleförbrukning, miljöfarligt avfall och hur dessa parametrar förhåller sig till uppsatta villkor samt vidtagna skyddsåtgärder och besiktningar. I förekommande fall anges vilken (ackrediterad) kontrollant som anlitats för mätningar. Miljörapporten kan vara enkel eller fördjupad beroende på vilken typ av verksamhet som bedrivs och kraven på utformning och innehåll varierar därmed något.

Miljörapporten skall inges till den myndighet som utövar tillsynen senast tre månader efter årsskiftet och svar från myndigheten skall lämnas inom tre månader. Om denna är en kommunal nämnd skall kopia av miljörapporten skickas till

länsstyrelsen. Om det är fråga om en A-verksamhet som kräver tillstånd från Koncessionsnämnden för miljöskydd skall kopia också skickas till NV. Miljörapporten arkiveras hos tillsynsmyndigheten och utgör där allmän handling.

Tillståndsplikten gäller anläggningsvis vilket innebär att för ett företag eller koncern kan flera tillstånd och miljörapporter förekomma. Det innebär vidare att information om tillstånd och rapporter för ett företag eller koncern kan behöva sökas hos flera myndigheter.

Allmänt kan sägas att miljörapportens innehåll inte är särskilt lättillgängligt för en ovan läsare, vilket utredningens målgrupp och andra externa användare av informationen kan antas vara. För att tillgodogöra sig informationen behöver man vara allmänt kunnig om miljöproblem relaterade till t.ex. ämnen och utsläpp. Tilläggas kan att, enligt uppgifter från en undersökning utförd av NV, ett stort antal verksamheter bedrivs utan tillstånd trots lagstadgade krav, att miljörapporter inte alltid inkommer som de skall och att utövandet av tillsynen har brister. Denna undersökning är ett led i utvärderingen av tillsynsarbetet i landet och genomförs regelbundet av NV.

Det finns vidare hänvisningar till sekretesslagen angående innehållet i företagens rapporter. I den mån företaget kan lida ekonomisk skada till följd av röjande av produkt- eller processhemligheter kan sekretess inträda.

2.3.2 Miljökonsekvensbeskrivningar

Vissa verksamheter är enligt Naturresurslagen (NRL, Lag 1987:12, kapitel 5), skyldiga att upprätta s.k. miljökonsekvensbeskrivningar, (MKB). Det är framför allt tung industri och vissa energianläggningar som föranleder utarbetande av en MKB och i lagens kapitel 4 finns förtecknat berörda anläggningar och åtgärder.

MKB "skall möjliggöra en samlad bedömning av en planerad anläggnings, verksamhets eller åtgärds inverkan på miljön, hälsan och hushållningen med naturresurser" och ingår i praktiken ofta

som ett avsnitt i bedömningsunderlaget vid tillståndsgivning. Sådant underlag arkiveras hos tillståndsgivande och/eller tillsynsmyndighet.

Kvaliteten och omfattningen på en MKB varierar. En väl genomförd MKB där lokala intressentgrupper har kommit till tals kan på det lokala planet ge information om var såväl hinder som möjligheter kan uppenbara sig för företaget och dess utveckling när det gäller tänkbara reaktioner från både myndigheter och opinion.

2.3.3 Åklagarmyndigheter och polis

I den mån en tillsynsmyndighet finner att misstanke föreligger om överträdelse av gällande lagregler kan företaget anmälas till åtal. En åtalsanmälan görs till åklagaren och skall följas av en polisutredning. Handlingar i sådana ärenden diarieförs hos tillsynsmyndigheten samt hos polisen.

2.3.4 Kemikalieinspektionen

Kemikalieinspektionen, (KemI), är en statlig tillsynsmyndighet som övervakar efterlevnaden av lagen om kemiska produkter, LKP, (SFS 1985:426). LKP är en ramlag med syfte att förebygga skada på människor och miljö och den gäller för tillverkare, importörer och andra leverantörer samt för alla som hanterar kemiska produkter. Förutom LKP finns också en förordning om kemiska produkter, (SFS 1985:835), i vars bilaga finns angivet vilka kemiska produkter som skall anmälas av tillverkare eller importör till KemI för registrering i ett produktregister.

I KemIs uppgifter ligger bland annat att utöva central tillsyn i hela landet, att förhandsgranska och registrera bekämpningsmedel och att föra register över kemiska produkter. Man publicerar också en begränsningslista över förbjudna kemikalier och en observationslista över sådana kemikalier där försiktighet bör iakttas. Produktregistret innehåller information om ca 50 000

produkter varav en stor del är importerade. Drygt 2000 företag av varierande storlek som är underställda KemIs tillsyn finns också registrerade.

Det kan noteras att företag som *använder* kemikalier inte ingår i KemIs ansvarsområde utan endast tillverkande eller importerande företag. Företag som använder kemikalier lyder under miljöskyddslagen och i de fall de hanterar kvantiteter över en viss gräns definieras de som förprövningspliktiga. Ansvarig central tillsynsmyndighet är då Naturvårdsverket. Ett långt större antal än de 2000 företag som nämns ovan använder jämförelsevis små volymer kemikalier i en så begränsad omfattning att tillstånd inte krävs. Även dessa företag är dock underordnade miljöskyddslagstiftningen.

Informationen i produktregistret härstammar från företagen och från KemIs sida görs en rimlighetskontroll av uppgifterna. Man bedömer att tillförlitligheten är relativt god. Generellt gäller att produktregistret är tillgängligt för allmänheten som kan ställa frågor till registret. Informationen utvärderas med avseende på eventuell sekretess innan den lämnas ut. KemI bedömer att det med anledning av sekretessprövningen idag är svårt att hålla produktregistret tillgängligt för allmänheten i det fall användandet har karaktären av massdatainsamling eller för eventuell överföring till annan databas.

KemI utför inspektioner i egenskap av tillsynsmyndighet. På regional och lokal nivå är länsstyrelser respektive kommunala miljönämnder tillsynsmyndigheter och KemI har också i uppdrag att stödja dessa. Inspektionerna sker med varierande tidsintervall och med varierande inriktning, t.ex. produktgruppsvis eller i ett visst geografiskt område. Inspektionen innefattar kontroll av företagets regelefterlevnad, kontroll av att produkter och dessas egenskaper stämmer överens med uppgifterna i produktregistret och kontroll av att företaget gjort riktiga bedömningar av kemikaliernas egenskaper och verkningar.

Resultatet av en inspektion blir ett ärende som diarieförs hos tillsynsmyndigheten och utgör allmän handling, med reservation för eventuellt inträdande av sekretessbestämmelser. I den mån

KemI ställer krav på åtgärder från företagets sida sker det i form av ett inspektionsmeddelande som även det diarieförs. Allmänheten kan begära att få ta del av korrespondens med företagen.

Föreligger misstanke om regelöverträdelse kan KemI anmäla företaget till åtal. Anmälan sker till åklagare och följs av polisutredning. Sådana händelser diarieförs hos KemI och polisen. I egenskap av tillsynsmyndighet kan KemI även förelägga företaget att eventuellt vid vite rätta till påtalade missförhållanden.

2.3.5 Statistiska Centralbyrån

Inom ramen för Statistiska Centralbyråns, (SCB), verksamhet finns ett antal enheter som regelbundet producerar statistik om t.ex. energianvändning, transporter och industristatistik. Statistiken presenteras branschvis enligt de SNI-koder (standard för svensk näringsindelning) som SCB använder och som även används inom EU. Man konstaterar här att överensstämmelse inte alltid råder mellan SNI-koderna och de branschkode som förekommer i miljöskyddsförordningens (1989:364) bilaga där miljöfarliga verksamheter finns branschvis förtecknade, något som ibland försvårar statistikarbetet.

Inom SCB finns dessutom en enhet för miljöstatistik som bearbetar miljöanknuten statistik avseende bl.a. energi, transporter, avfall och utsläpp vilket resulterar i olika tämligen aggregerade rapporter på branschnivå.

För SCBs statistikproduktion gäller generellt kravet att den enskilda uppgiftslämnaren, i detta fall företaget, ej skall kunna identifieras. All statistik redovisas därför lägst på branschnivå. Tidsfördröjningen är förhållandevis lång mellan den period som statistiken avser och tidpunkten då resultatet redovisas.

2.3.6 Fysiska nationalräkenskaper och miljöprofiler

SCB och Konjunkturinstitutet, (KI), har inom ramen för ett regeringsuppdrag tillsammans utarbetat en modell för nationella miljöräkenskaper i fysiska och monetära termer. Syftet är att utnyttjandet av naturresurser och miljö så långt som möjligt skall behandlas på samma sätt som all annan resursförbrukning. Det innebär att hänsyn skall tas till uttömning av knappa resurser och till försämring av naturresursernas och miljöns kvalitetsegenskaper på grund av föroreningar. Området är komplext och ett användbart miljöräkenskapssystem antas ligga decennier framåt i tiden. SCB har tagit fram statistik över energi- och miljödata samt ekonomisk statistik. KIs uppgift är att undersöka möjligheterna att värdera denna statistik i monetära termer.

I en lägesrapport (SWEEA, Swedish Economic and Environmental Accounts, Svenska miljöräkenskaper, KI och SCB, december 1994) redovisas en del av detta arbete. Man har för tolv näringslivssektorer ställt samman miljöekonomiska profiler vilka utvisar respektive sektors andel av nationens produktionsvärde, förädlingsvärde, sysselsättning, export, energianvändning, utsläpp av koldioxid, svaveldioxid och kväveoxider. Så har t.ex. massa-, pappers- och grafisk industri förhållandevis små andelar av de tre första parametrarna men desto större andel av energianvändning och koldioxidutsläpp. Verkstadsindustrin har relativt höga värden på de fyra första parametrarna, inte minst på exporten, men jämförelsevis låga emissionsvärden.

Den här typen av analyser kan ge intressant information om branschens olika förutsättningar ur ett miljöekonomiskt perspektiv. Det är t.ex. tänkbart att en bransch med låga bidrag till den nationella välfärden men med hög miljöbelastning i högre grad än andra kan komma att bli föremål för såväl myndighetsingripanden som marknadsageranden.

OECD har initierat ett projekt för att ta fram indikatorer på hur respektive samhällssektor uppfyller sina självsatta mål på miljöområdet. Sådana indikatorer kan användas på nationell nivå i

miljöpolitiken och utvecklingen inom detta område torde också vara intressant att följa när man skall bedöma utvecklingen och försöka identifiera hot och möjligheter på branschnivå.

2.3.7 Statens Institut för Kommunikationsanalys

Statens Institut för Kommunikationsanalys, (SIKA) är beställare av transportstatistik från SCB. Gods- och persontransporter redovisas per transportslag, däremot ej branschvis vilket gör informationen mindre användbar ur utredningens synvinkel.

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, (IVL), har dock på uppdrag av flygbolaget SAS granskat olika trafikslags miljöpåverkan och i en rapport (maj 1996) jämför man resultaten för trafikflyget, väg- och järnvägstrafiken.

2.3.8 Register över förorenad mark, grundvatten och sediment

Naturvårdsverket, (NV), har låtit göra en en översiktlig kartläggning av behovet av s.k. efterbehandling i Sverige. Bakgrunden till undersökningen, med titeln "Branschkartläggningen", är att det finns ett stort antal förorenade markområden inklusive sediment med risk för läckage till omgivande miljö. Syftet har varit att identifiera de viktigaste branscherna och de allvarligaste efterbehandlingsobjekten. Denna typ av kartläggning har även skett i en del andra länder och tilldrar sig i allmänhet förhållandevis stort intresse från olika håll, inte minst från finansiella institutioner.

I Sverige har man med inriktning på tung industri och branscher med ett begränsat antal anläggningar studerat ca 60 branscher och delat upp dem i fyra olika riskklasser med avseende på hur allvarliga effekter på hälsa och miljö de skulle kunna ge upphov till. I kommentarer angående säkerheten i bedömningarna

konstaterar NV att kvaliteten på riskklassificeringen varierar och i vissa fall grundar sig bedömningarna på mycket knapphändiga uppgifter.

I rapporten finns varje bransch beskriven med angivande av bl.a. antal verksamheter i respektive riskklass och deras geografiska placering. Man redogör också översiktligt för branschernas specifika efterbehandlingsproblem, d.v.s. vilka ämnen som förorsakar miljöproblem och varför. Hittills har omkring 2000 misstänkt eller bekräftat förorenade platser identifierats och NV uppskattar att det totala antalet potentiella objekt grovt räknat rör sig om ca 7000.

Miljöbalksutredningen, (SOU 1996:103), föreslår i linje med ett tidigare förslag från Naturvårdsverket att registrering av allvarligt förorenade mark- och vattenområden skall ske efter utredning på länsstyrelsenivå. Sådan registrering skall då alltid vara förenad med villkor för fortsatt markanvändning.

Man föreslår också att nuvarande Miljöskadeförsäkring utvidgas till att omfatta även en saneringsförsäkring. Miljöskadeförsäkringen har viss karaktär av ansvarsförsäkring och omfattar idag person- och sakskador. Försäkringen är kollektiv och den som utövar miljöfarlig verksamhet som enligt miljöskyddslagen kräver tillstånd eller anmälan skall bidra med belopp enligt fastställda tabeller. Miljöskadeförsäkringen administreras av ett Miljöskadekonsortium bestående av de fem största försäkringsbolagen.

NV har redan idag utifrån branschkartläggningen upprättat en databas med uppgifter om misstänkt förorenad mark där bl.a. fastighetsbeteckning och ägare finns angivet. Man bedömer dock att datasäkerheten är alltför dålig för att detta register skall kunna användas som informationskälla för externa intressenter. Bl.a. har man i kartläggningsarbetet inte entydigt definierat föroreningsbegreppet och kravnivåerna har varierat. Inom NV har ett projekt inletts för att utifrån kartläggningsarbetet bygga upp en modifierad efterbehandlingsdatabas där innehållet skall vara av mer stringent natur än idag. Detta arbete beräknas ta ca ett år.

Det av Miljöbalksutredningen föreslagna registret över allvarligt förorenade mark- och vattenområden kommer enligt NV sannolikt att innehålla ett begränsat antal objekt. Anledningen till detta uppges vara det omfattande myndighetsarbete som väntar och som är förknippat med rättssäkerhet och procedurer för offentliggörande och överklagande m.m.

Vad avser konstaterat eller misstänkt förorenade markområden- och vattenområden är aktuell tillsynsmyndighet, vanligen länsstyrelsen, den främsta informationskällan idag. Också i det läge där NVs reviderade efterbehandlingsdatabas är färdigställd finns bakgrundsinformationen hos tillsynsmyndigheten. Ett alternativ eller komplement till ovan nämnda register är någon form av upplysningsplikt i årsredovisningen. Se ovan avsnitt 2.2.1.

I ytterligare en skrift från NV, "Vem skall betala?" diskuteras olika principer för finansiering av efterbehandlingsåtgärder. I huvudsak tre principer tas upp; förorenaren betalar (Polluter Pays Principle, PPP), staten betalar eller någon form av kollektivt betalningsansvar inom branschen. Vidare ges en orientering om hur vissa andra länder valt att hantera frågan om efterbehandling.

Här kan vara värt att uppmärksamma den diskussion om fördelningen av ansvar för bl.a. förorenade fastigheter som förts främst i USA men även inom EU. I det av Miljöbalksutredningen nyligen framlagda betänkandet (SOU 1996:103) föreslås att ansvarig för efterbehandlingsåtgärder i första hand skall vara verksamhetsutövaren och i andra hand vissa fastighetsägare.

Miljöbalksutredningen föreslår också att utvidgade regler om rättsligt bindande miljökvalitetsnormer bör införas vilket innebär att särskilda miljökrav skall kunna ställas upp för t.ex. ett visst geografiskt område och i så fall även kunna innebära inskränkningar av befintliga tillstånd. Sådana krav skulle kunna påverka ett företags ekonomiska situation om de t.ex. medför krav på minskad produktionsvolym, restriktioner vid expansion eller föranleder ökade investeringar i reningsutrustning.

För en extern intressent kan det vara av stor vikt att bilda sig en uppfattning om ett företags potentiella ekonomiska ansvar för

efterbehandling och denna fråga behandlas också av Redovisningskommittén (1991:71) i enlighet med dess tilläggsdirektiv (1996:4) där man för ett resonemang kring huruvida och hur en sådan förpliktelse skall redovisas. Se avsnitt 2.2.1 ovan.

Svårigheter med monetär värdering av ansvar för sanering kan uppstå om samhällets och/eller företagets ambitionsnivå ej är entydigt definierad och det är oklart till vilken nivå rening skall ske. Nivån skulle kunna tänkas variera t.ex. beroende på vad fastigheten/marken fortsättningsvis kommer att användas till. Förmodligen kan det även vara svårt att på förhand avgöra vad den tekniska utvecklingen kan innebära för kommande saneringskostnader.

En annan fråga som kan uppstå är vem som skall tillgodoräkna sig den värdestegring på fastigheten som skulle kunna följa på en sanering. Denna fråga kan bli aktuell i två fall. Det ena är då det visar sig omöjligt att fastslå vilken tidigare verksamhetsutövare som skall stå för sanering och den i stället bekostas med offentliga medel, även om fastigheten inte är offentligt ägd. Det andra är om den verksamhetsutövare som befinner sig skyldig att utföra och bekosta sanering inte är den samme som nuvarande fastighetsägare och saneringsskyldigheten inte på rimligt sätt återspeglats i överlåtelsesumman.

2.3.9 Allmänna Råd, Naturvårdsverket

Naturvårdsverket, (NV), ger ut en serie skrifter med titeln "Allmänna Råd", (AR), vilka innehåller generella rekommendationer om hur lagstiftningen bör tillämpas. Som exempel kan nämnas "Miljörapport för tillståndspliktiga verksamheter enligt miljöskyddslagen" (AR 94:1) baserad på NVs kungörelse med föreskrifter om miljörapport för tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter (SNFS 1993:1, MS:57). Nämda AR beskriver i löpande text och med exempel vad en miljörapport skall och bör innehålla och hur den kan utformas.

Ett annat exempel är "Miljöfarligt avfall, vägledande förteckning" (AR 85:7) som utifrån förordningen om miljöfarligt avfall (1985:841) ger en förteckning över sådana produkter som enligt NV bör betraktas som miljöfarligt avfall. Även transporter av miljöfarligt avfall är reglerat i ovannämnda förordning.

I "Anläggningskontroll enligt miljöskyddslagen" (AR 89:2) beskrivs den egenkontroll och utformningen av kontrollprogram för anläggningen ifråga som de företag som bedriver miljöfarlig verksamhet enligt miljöskyddslagen är skyldiga att genomföra och följa.

Av intresse kan också vara "Tillsyn över miljöfarliga verksamheter" (AR 94:3) där man går igenom de rättsliga förutsättningarna för tillsyn samt hur tillsynsarbetet kan planeras, bedrivas och följas upp.

De olika Allmänna råden kan rekvideras från NV.

2.3.10 Geografiskt informationssystem

Geografiskt informationssystem, (GIS), är en datoriserad teknik där man med hjälp av kartor kan se hur t.ex. lokaliseringen av en utsläppskälla i form av en industri förhåller sig till andra parametrar som vattentäkter, trafikleder, befolkningstäthet, försurade markområden osv. Med hjälp av GIS-analyser kan man bilda sig en uppfattning om vilka belastningsnivåer som gäller för en viss yta och skaffa sig underlag för beslut om vad ett geografiskt område "tål" i form av miljöbelastning. GIS är idag framför allt ett analysverktyg och hjälpmedel vid samhällsplanering inom bl.a. länsstyrelserna. I Miljöbalksutredningens betänkande (SOU 1996:103) föreslås som framgått ovan (avsnitt 2.3.8) införandet av miljökvalitetsnormer vilka också kan komma ingå i GIS.

I en framtid skulle geografiska informationssystem kunna generera information också till andra intressenter. Ur ett finansiellt perspektiv skulle en verksamhets geografiska placering mycket väl kunna påverka bedömningen. Man kan tänka sig en situation där en investerare har att välja mellan två objekt varav ett bedriver

verksamhet i ett ur miljöhänseende mer känsligt område. Även en kreditgivare eller försäkringsgivare kan ha att ta ställning till en kredit- eller försäkringspropå från ett företaget beläget i en känslig omgivning. Avvägningen av såväl risk som möjlighet samt villkor och beslut kan då komma att påverkas av sådana omständigheter.

2.3.11 Miljöskyddsregister och Naturvårdsverkets databaser

Länsstyrelserna skall enligt Miljöskyddsförordningen (1989:364) föra ett miljöskyddsregister över förprövningspliktiga miljöfarliga verksamheter. Detta skall bland annat innehålla uppgifter om verksamheternas gällande tillstånd, villkor, beslut om kontrollprogram etc.

För miljöövervakningsändamål finns sedan 1990 ett datasystem, KRUT (Kalknings-, Recipient- och UTsläppskontroll), där vissa miljödata skall finnas. Varje län sköter sin egen databas och ett mindre antal kommuner kan genom uppkopplingar också rapportera till KRUT. I en granskning utförd av Riksrevisionsverket, (RRV), 1995 konstateras att KRUT ej används såsom planerat och att inrapporteringen av data har brister. För tillståndspliktiga s.k. A- och B-verksamheter (se nedan avsnitt 2.4.3) uppges från NVs sida grundinformationen vara av god kvalitet, åtminstone vad avser administrativa uppgifter, medan uppgifter om t.ex. mätvärden inte alltid redovisas. NV bedömer vidare att ca 2/3 av länsstyrelserna registrerar in begärda uppgifter. Bland övriga finns några som byggt upp egna databaser med emissionsdata.

För C-verksamheter där den direkta tillsynen ofta ligger hos kommunala miljönämnder finns utifrån en grov uppskattning uppgifter om ungefär hälften av berörda verksamheter i KRUT.

Från KRUT-databaserna hämtas uppgifter till en av NV centralt administrerad databas, C-KRUT där omkring 95 % av samtliga A och B-verksamheter finns redovisade. För C-verksamheter är redovisningen mer bristfällig. Såväl KRUT som C-KRUT är under

omarbetning och kommer att ersättas av nya system, EMIR respektive CUTE vid mitten av 1997. Liksom för dagens system gäller generellt offentlighetsprincipen.

2.4 Information som framgår av det legala regelverket

2.4.1 Miljölagar

Nedan följer några exempel ur det ganska omfattande regelverk som omger miljöområdet. Naturvårdsverket, (NV), har gjort en sammanställning av de lagar och förordningar samt internationella konventioner som man bedömer används mest i miljövårdsarbetet och denna sammanställning benämnd "Miljölagar" kan rekvideras från NV i form av antingen en pärm eller på CD-ROM. I båda fallen ingår regelbundna uppdateringar.

Det är också lämpligt att här nämna miljöbalksutredningens arbete som syftar till att samla alla miljölagar under ett tak, en miljöbalk, och vars betänkande presenterades sommaren 1996 (SOU 1996:103). Miljöbalken förväntas träda i kraft 1/1 1998.

2.4.2 Miljöskyddslagen 1969:387 (ML)

Denna lag är en av de centrala inom miljöområdet och reglerar miljöfarlig verksamhet varmed förstås olika typer av utsläpp, användandet av mark, byggnad eller anläggning som medför förorening samt markanvändning etc som medför andra störningar, t.ex. luftföroreningar och buller. Som framgår tar ML sikte på den yttre miljön. Arbetsmiljöfrågor faller under annan lagstiftning men kan självfallet också tilldra sig intresse från en extern bedömare vad gäller t.ex. regelefterlevnad.

I ML återfinns också regler om tillståndsprövning och tillståndsbeslut, om tillsyn, tillsynsmyndigheter och avgivande av

miljörapport, om vad försummelser och brott mot denna lag kan medföra samt bestämmelser om miljöskadeförsäkring till vilken miljöfarliga verksamheter har att betala bidrag för täckande av utbetald ersättning enligt Miljöskadelagen (1986:215).

2.4.3 Miljöskyddsförordningen SFS 1989:364 (MS)

Miljöskyddsförordningen gäller för verksamheter och åtgärder som omfattas av Miljöskyddslagen. Till förordningen hör en bilaga där s.k. förprövningspliktiga verksamheter finns föreknade. Med förprövningsplikt avses både tillståndsplikt och anmälningsplikt enligt nedan.

De förprövningspliktiga verksamheterna delas in i tre kategorier:

A-verksamhet kräver tillstånd från Koncessionsnämnden för miljöskydd.

B-verksamhet kräver tillstånd från länsstyrelsen

C-verksamhet kräver anmälan till kommunens miljönämnd.

Antalet A- och B-verksamheter uppgick per 951231 till omkring 7.700 och antalet C-verksamheter var per samma datum drygt 16.600. Utöver dessa finns även s.k. U-verksamheter (u=utanför), till antalet drygt 63.000, vilka enligt lag räknas som miljöfarliga verksamheter men som däremot inte är förprövningspliktiga. Skälet till det senare kan vara beviljad dispens, att omfattningen av verksamheten är så begränsad att den inte bedöms medföra förprövningsplikt eller att verksamheten startade innan nu gällande lag trädde i kraft. Förutom de ovannämnda obligatorierna kan man ansöka om frivillig prövning.

2.4.4 Tillsynsmyndigheter enligt miljöskyddslagen

Naturvårdsverket, (NV), länsstyrelserna samt den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet utövar enligt 38 § i miljöskyddslagen (ML) tillsynen av miljöfarlig verksamhet.

NV är den centrala tillsynsmyndigheten medan den direkta tillsynen utövas av länsstyrelserna vad avser A- och B- (tillståndspliktiga) verksamheter och av vederbörlig kommunal nämnd, ofta kallad miljönämnden, när det gäller anmälningsskyldiga verksamheter. Länsstyrelsen kan även överlåta tillsynen av tillståndspliktiga verksamheter till miljönämnden. För de omkring 300 största företagen som bedriver verksamhet enligt miljöskyddslagen utövar dessutom NV en direkt tillsyn.

Tillsynen av miljöfarlig verksamhet bygger i stor utsträckning på egenkontroll där företaget har att följa uppsatta villkor och att genomföra åligganden enligt det kontrollprogram som företaget utformat och föreslagit och som tillsynsmyndigheten därefter beslutat om. Även för företag som ej är tillståndspliktiga bör kontrollprogram finnas om det är lämpligt med avseende på tillsynen.

Vid villkorsförhandlingar mellan tillståndsgivande myndighet och företaget sätts bl.a. gränser för t.ex. utsläpp, ofta med ledning av "Best Available Technique", (BAT). I Sverige är innebörden i detta begrepp liktydigt med en ordagrann översättning och innebär att utgångsläget vid förhandlingar är att den idag bästa tillgängliga tekniken styr formuleringen av villkoren. Därefter görs även en avvägning mellan vad som är praktiskt och ekonomiskt genomförbart.

Inom EU finns planer på en genomgång av "Best Available Technique" för ett 50-tal branscher. Detta projekt har bl.a. att brottas med en rad olika nationella definitioner av BAT.

För miljöfarliga verksamheter gäller utöver ML bland annat Naturresurslagen 1987:12, (NRL), Vattenlagen 1983:291, Lagen

om kemiska produkter 1985:426, (LKP), och Renhållningslagen 1979:596.

2.4.5 Lag om kemiska produkter (LKP)

Denna lag utgör basen för Kemikalieinspektionens verksamhet och tillsynsansvar. Även länsstyrelser och kommunala miljönämnder har tillsynsansvar enligt LKP.

Se avsnitt 2.3.4, Kemikalieinspektionen.

2.4.6 Förordning om kemiska produkter (SFS 1985:835)

I förordningen om kemiska produkter finns en förteckning över de kemiska produkter som skall anmälas till det av Kemikalieinspektionen förda produktregistret. Anmälningssplikt gäller verksamheter som tillverkar eller importerar kemikalier.

Se avsnitt 2.3.4, Kemikalieinspektionen.

2.4.7 Förordning om miljöfarligt avfall (SFS 1985:841)

I denna förordning anges vilka typer av avfall som klassificeras som miljöfarligt avfall. Dit hör t.ex. olje- och färgavfall och avfall innehållande tungmetaller.

Vidare föreskrivs uppgiftsskyldighet som gäller den som yrkesmässigt utövar verksamhet där miljöfarligt avfall uppkommer. Förordningen reglerar också under vilka förutsättningar miljöfarligt avfall får transporteras. Enligt 7 § får miljöfarligt avfall yrkesmässigt transporteras på väg endast av den som erhållit särskilt tillstånd, vilket bl.a. kräver ställande av säkerhet som kan tas i anspråk för att bekosta omhändertagande av miljöfarligt avfall som förvarats hos honom. Även slutligt

omhändertagande av miljöfarligt avfall i yrkesmässig regi är förknippat med tillståndsplikt.

2.4.8 Konventioner och annat internationellt samarbete på miljöområdet

Överenskommelser som Sverige ingått på det internationella planet i form av bl.a. miljökonventioner har inflytande över företagets verksamhet både i de fall de har föranlett ny eller ändrad lagstiftning i Sverige eller kan förmodas leda till detsamma. Såväl tillverkning som möjligheterna att exportera och importera produkter kan påverkas, särskilt om konventionen också innehåller handelsbestämmelser. Man kan även tänka sig att den allmänna opinionen och därmed marknaden kan påverkas av internationella överenskommelser.

Inom fyra stora områden nämligen den marina miljön, lufthavet, natur och naturresurser samt avfall finns följande exempel på miljöproblem som blivit föremål för konventioner: övergödning och förorening av haven, klimatpåverkande gaser, uttunning av ozonskiktet, förurning och marknära ozon, metaller och organiska gifter samt miljöfarligt avfall.

I konventionssammanhang kan finnas anledning att peka på de latenta konflikter som ibland finns mellan miljösmål och frihandelsmål. Samtidigt med en bred enighet om att internationellt samarbete på miljöområdet är nödvändigt, råder en situation där det idag inte är fullständigt klart eller prövat huruvida handelsåtgärder vidtagna inom ramen för internationella miljökonventioner är förenliga med internationella handelsavtal inom t.ex. GATT och WTO.

Inom EU pågår bland mycket annat ett arbete med att introducera ytterligare lagstiftning på miljöområdet, "Integrated Pollution Prevention and Control", IPPC. IPPC föreligger f.n. i form av ett EU-direktiv och väntas träda i kraft under 1997. Syftet är att utifrån ett integrerat perspektiv på utsläppskontroll se till att stora och särskilt förorenande industrier och näringar inom EU

omfattas av *ett* tillstånd som skall täcka alla typer av utsläpp såväl till luft och mark som vatten. I en bilaga till direktivet finns angivet vilka typer av verksamheter som avses och bland dem återfinns bl.a. energisektorn, mineral- och metallindustri, kemisk industri och avfallshantering.

Uppläggningsen har mycket stora likheter med den tillståndsgivning som i Sverige sker inom ramen för miljöskyddslagstiftningen. IPPC-direktivet omfattar dock färre verksamheter men går å andra sidan längre i kraven på avfallshantering och effektiv energianvändning. Det slutliga införandet av IPPC väntas ta åtskilliga år bl.a. på grund av långa övergångsperioder för befintliga anläggningar.

Liksom vid tillståndsgivning i Sverige föreskrivs i IPPC att villkor för en viss verksamhet skall sättas i förhållande till nivån på "Best Available Technology", BAT. I direktivets artikel 2.11 definieras begreppet BAT och i dess bilaga 4 finns anvisningar om vilka överväganden som skall göras vid fastställande av BAT i samband med tillståndsgivning. I Sverige har man i tillståndsförhandlingar traditionellt beaktat BAT-nivån för varje anläggning medan EU i högre grad riktar in sig på branschnivå.

Inom OECD, EG/EFTA, Nordiska Ministerrådet och Europarådet diskuteras bl.a. också områdena miljöövervakning, effektiva styrmedel och miljöinformation.

2.5 Byggnader med miljöproblem

Inomhusmiljön och dess ibland negativa påverkan på människors hälsa är ett område som i vardagligt tal ofta benämns "sjuka-hus-problemet". Sambanden mellan tänkbara orsaker som t.ex. fukt, mögel, radon, buller, kemiska ämnen och luftkvalitet och därmed sammanhängande hälsopåverkan anses komplexa och ej fullständigt utredda. Vid sidan av problem med förorenad mark är detta faktorer som för en finansiell aktör kan påverka bedömningen av t.ex. ett kreditärende med panträtt i fastighet eller byggnad eller ett försäkringsärende.

Sveriges Fastighetsägareförbund har gjort en översiktlig studie av var information om sådana miljöproblem kan sökas och konstaterar sammanfattningsvis att den är spridd på ett flertal olika instanser och kräver en hel del arbete att ta fram. Generellt gäller att kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnder har information om och utreder ärenden om eventuell sanitär olägenhet, som termen lyder i detta sammanhang. Ett sådant ärende har nästan undantagslöst sitt upphov i ett till nämnden framställt klagomål. Sökbegrepp är gatuadress och dokumentationen är offentlig handling. Det förekommer även att miljö- och hälsoskyddsnämnder agerar i egenskap av konsulter och på uppdrag genomför olika typer av mätningar. Sådana mätresultat betraktas inte självklart som offentligt material, något som väckt diskussioner i en del fall.

Exempel på källor som nämns i undersökningen är av kommunen utförda radon- och avgasmätningar och obligatorisk ventilationskontroll (OVK) med tillhörande besiktningsprotokoll. Med hjälp av konstruktionshandlingar arkiverade hos aktuellt Stadsbyggnadskontor kan med ledning av tidpunkten för byggnationen vissa slutsatser även dras om vilken typ av byggnadsmaterial som använts, t.ex. radonhaltig bläbetong. Vidare har en ny standard för ljudklassning av bostäder utarbetats av Byggstandardiseringen. Vid fastighetsöverlåtelse har enligt lag säljaren upplysningsplikt om kända och misstänkta brister och köparen en tämligen långtgående undersökningsplikt, där tekniska konsulter ofta medverkar. I Sverige och utomlands pågår dessutom ett flertal projekt i syfte att arbeta fram miljöinventerings- och miljövärderingsverktyg avseende fastigheter och byggnader. Se kapitel 3, avsnitt Miljövärdering av fastigheter.

2.6 Källornas användbarhet

Till utredningsuppdraget hör att bedöma i vilken mån bl.a. de ovan redovisade informationskällorna "i sin nuvarande utformning är användbara vid finansiella institutioners värdering av miljörisker".

I kapitel 1 har belysts både den finansiella sektorns snabbt växande insikt om hur olika miljöfaktorer i stigande utsträckning påverkar bilden av såväl risker som möjligheter i den finansiella beslutsprocessen och de finansiella aktörernas egen aktuella bedömning av det informationsbehov detta ger upphov till.

Den slutsats utredningen drar vid jämförelse mellan de redovisade behoven och de redovisade informationskällornas innehåll är att mycket, kanske t.o.m. det mesta, av den efterfrågade informationen faktiskt finns tillgänglig, men att den inte "i sin nuvarande utformning är användbar vid finansiella institutioners värdering av miljörisker".

Bristerna är av olika slag. En svaghet är att informationen, som t.ex. i miljörapporterna, för det mesta är redovisad på ett så tekniskt språk, att innebörden är omöjlig att uppfatta för den som inte är expert på det område informationen gäller.

Andra svagheter är

att för finansiella aktörer relevant information inte finns att tillgå i samlad form på ett och samma ställe,

att normer och standarder ännu inte utvecklats för företagens miljöinformationsgivning,

att informationen inte alltid kan verifieras på ett tillfredsställande sätt,

att informationen ytterst sällan presenteras i sådan bearbetad form att den möjliggör jämförelser och kan användas för framtagning av informativa nyckeltal,

att informationen ofta redovisas på anläggningsnivå och inte på företags- eller koncernnivå, vilket försvårar eller omöjliggör jämförelser företag emellan,

att den redovisning av miljöpåverkan m.m. som sker i den lagstadgade kalenderårsvisa miljörapporten inte alltid följer företagets årsredovisningsperiod, som kan vara en annan än kalenderår,

att klassificeringen efter näringsgren av företag och branscher inte sker på helt likartat sätt hos Statistiska Centralbyrån och de miljövärdande myndigheterna,

att tidseftersläpningen ibland kan vara betydande och att informationens aktualitet därmed kan ifrågasättas och

att det för en stor grupp företag, framför allt de små och medelstora, i många fall saknas regler, kanaler och resurser för redovisning av miljörelaterad information.

3 Verktyg för bedömning av miljöprestanda

3.1 Inledning

Detta kapitel inleds med en redogörelse för några idag förekommande och väl etablerade verktyg som används vid analyser av ett företags prestationer inom det finansiella området. Med detta som bakgrund görs därefter en genomgång av ett antal verktyg som finns eller är under utveckling inom området bedömning av miljöanknuten företagsinformation.

Det kan vara värdefullt att vid läsningen av detta kapitel erinra om vad som framgått i kapitel 1 om de finansiella beslutsfattarnas behov av information om de företag de har att bedöma. Där konstateras bl.a. att behoven kan variera kraftigt beroende på storlek och typ av affärstransaktion, på den tilltänkta kundens storlek, geografiska belägenhet och branschtillhörighet m.m. Sådana skiftande behov gäller ekonomisk information av traditionellt slag likaväl som miljörelaterad information. Detta faktum påverkar även själva paketeringen av informationen, d.v.s. i vilken form den skall presenteras som bedömningsunderlag. Vad som därvidlag är användbart och relevant för en aktör i en given situation är därmed inte nödvändigtvis ändamålsenligt för en annan aktör.

I kapitel 1 har också givits en översiktlig och förenklad genomgång av hur beslutsprocessen kan gestalta sig för olika finansiella aktörer. I samma kapitel finns vidare exempel på miljöanknuten information och miljöfaktorer som ofta anses betydelsefulla vid finansiella risk-/möjlighetsbedömningar. Slutligen ges där exempel på vilka effekter sådan information och

sådana faktorer skulle kunna få på ett företags ekonomiska resultat och ställning.

3.2 Finansiella verktyg

3.2.1 Finansiella nyckeltal

Utifrån uppgifter som återfinns i företagens årsredovisningar kan olika finansiella nyckeltal beräknas. Följande exempel är ett urval av vanligen förekommande nyckeltal. Även om variationer i definitioner ibland kan förekomma, betyder de vanligtvis det som angivits nedan.

Soliditeten ger information om företagets ekonomiska stabilitet och möjlighet att t.ex. bära förluster. Den beräknas som förhållandet mellan företagets egna kapital och det totala kapitalet (balansomslutningen).

Likviditeten är ett mått på företagets förmåga att betala löpande utgifter, betalningsberedskapen, och beräknas som förhållandet mellan likvida medel och kortfristiga skulder.

Vinstmarginal är ett mått som ger information om relationen mellan intäkter och kostnader i företaget. Den beräknas som resultat efter finansiella intäkter i förhållande till försäljningsintäkter.

Avkastning på eget kapital och avkastning på totalt kapital är räntabilitetstal som berättar om kapitalets förräntning eller hur effektivt kapitalet arbetar i företaget. Avkastningen mäts ofta som resultatet efter finansnetto och planmässiga avskrivningar i förhållande till det egna kapitalet respektive till det totala kapitalet, d.v.s. balansomslutningen.

De olika nyckeltalen kan sedan över tiden jämföras dels med företagets historiska data, dels med motsvarande tal för aktuell bransch eller med andra företag inom branschen. De utgör alltid en viktig del av underlaget för en bedömning av företagets finansiella styrka och position.

Den finansiella sektorn har mycket stor vana att hantera och värdera finansiell information strukturerad på det h r sättet. Vid företagsanalyser som görs av investerare är inte minst lönsamhets- och effektivitetstalen av stort intresse eftersom de ofta ger goda indikationer på hur välskött företaget  r och hur väl det framledes kan hävda sig på sin marknad.

3.2.2 Finansiell rating

Standard & Poor's och Moody's  r två stora USA-baserade ratinginstitut verksamma på den internationella penning- och kapitalmarknaden. Syftet med en rating utförd av dessa institut är att fastställa ett företags eller organisations kreditvärdighet på kort eller lång sikt. De målgrupper som begagnar sig av sådan rating  r dels renodlade kreditgivare, dels investerare på i första hand kapitalmarknaderna. Resultatet av en ratingprocedur presenteras med angivande av vilken klass företaget placerats i. S&P's redovisar t.ex. sin rating f r långfristiga krediter på skalan AAA till D med angivande av plus- och minustecken vilket summerar till totalt 22 klasser.

Dessa båda ratinginstitut g r vid en rating dels en noggrann genomgång av företagets r enskaper och organisation, dels en genomgripande analys av företagsledningens kompetens och strategier och av verksamheten som sådan inklusive marknadsposition och utvecklingsmöjligheter. Informationen inhämtas både genom intervjuer och studium av redovisningshandlingar, interna instruktioner och policydokument. Därefter bedöms och värderas den erhållna kvantitativa och kvalitativa informationen varefter klassificering sker.

Både Standard & Poor's och Moody's uppger att de på senare tid också inhämtar och i sin sammanvägda värdering tar hänsyn till sådan miljörelaterad information som de anser har betydelse för företagens stabilitet och betalningsförmåga. (Se vidare Miljörating med en ekonomisk dimension i avsnitt 3.3.2).

Till skillnad från vad som är fallet med t.ex. nyckeltal där jämförelser i normalfallet sker inom en och samma bransch,

innebär en rating i detta fall att företag med olika verksamheter jämförs med varandra uteslutande med avseende på förmågan att återbetala krediter.

Ratingen sker på företagets initiativ och det är det ifrågavarande företaget som bekostar ratingen. En rating är konfidentiell tills dess berört företag godkänner publicering. Resultatet av en ratingprocess, d.v.s. betyget, publiceras via nyhetsbyråerna bl.a. därför att insiderlagstiftningen ställer krav på att den typen av information skall nå marknadens aktörer samtidigt. Uppdatering sker vanligen årligen eller efter inträffade betydelsefulla händelser.

Sådan rating som här beskrivits avser vanligtvis mycket stora företag, kommuner och stater och har betydelse vid räntesättning av stora lån. Den har även inverkan på möjligheten att få affärspartners, bl.a. för bankers vidkommande. Frånvaron av en rating kan utesluta en bank från att komma ifråga vid vissa typer av affärer, där motparten ställer krav på att banken skall ha minst viss angiven rating.

3.2.3 Kreditupplysningar

I Sverige finns sedan lång tid tillbaka etablerade företag som producerar och till olika aktörer säljer kreditupplysningar. Denna marknad domineras till drygt 90 % av två företag, Upplysningscentralen AB, (UC), som ägs av de svenska bankerna och Dun & Bradstreet Soliditet AB, idag ett helägt dotterföretag till amerikanska Dun & Bradstreet.

Kreditupplysningsföretagens kunder återfinns bland alla dem som önskar bedöma om en befintlig eller tilltänkt affärspartner kommer att kunna fullfölja sina ekonomiska åtaganden. Banker och leverantörer är några av dem som har ett stort intresse av sådan information. Utöver den renodlade kreditupplysningsverksamheten tillhandahålls även tjänster som kunden kan använda för marknadsbearbetning.

En kreditupplysning kan ha olika omfattning beroende på beställarens önskemål. Den innehåller bl.a. uppgifter om styrelse

och ägare, finansiella data hämtade ur årsredovisningen, framräknade nyckeltal som t.ex. soliditet, likviditet och avkastningstal. Vanligen framgår också uppgifter om fastighetsinnehav, betalningsanmärkningar och liknande.

Såväl UC som D&B Soliditet tillhandahåller numera även tjänster inom området finansiell rating som efter kundens önskemål kan komplettera den ekonomiska grundinformationen. Sådan rating baserar sig på uppgifter från de olika producenter av indata som nämns nedan, exempelvis bokslutsinformation samt förekomsten av "larmsignaler" av typen betalningsanmärkningar.

D&B Soliditet arbetar med en 6-gradig skala från "högsta kreditvärdighet" till "rating ej fastställd" och avger även sammanvägda delomdomen för t.ex. betalningsförmåga och ekonomi. UC klassificerar företagen i 5 riskklasser där 1 innebär högsta och 5 lägsta risk för att ett företag skall hamna på obestånd inom ett år. Man anger också riskprognos för omfrågat företag samt för berörd bransch. Riskprognosen baserar sig på statistiska analyser och visar sannolikheten att företaget skall komma på obestånd inom två år samt hur företaget i denna fråga förhåller sig till branschen.

Indata till produktionen av kreditupplysningar hämtas bl.a. från företagens årsredovisningar, Patent- och registreringsverket, (PRV), Kronofogdemyndigheter, Tingsrätter, Riksskatteverket, Statistiska Centralbyrån, (SCB), Länsstyrelser, Lantmäteriverket och liknande offentliga institutioners register.

Kreditupplysningsföretagens verksamhet regleras bl.a. av kreditupplysningslagen (1973:1173) och datalagen (1973:289). Enligt kreditupplysningslagen får kreditupplysningsverksamhet endast bedrivas efter tillstånd av Datainspektionen "om den kan antas bli bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt", (§§ 3 och 4). Om uppgift som lämnats eller finns i kreditupplysningsföretagets register visar sig vara oriktig eller missvisande skall rättelse ske i viss ordning.

Det är förenat med sanktioner att uppsåtligen eller av oaktsamhet lämna oriktiga eller missvisande uppgifter. Kreditupplysningsföretaget kan även bli skadeståndsskyldigt både gentemot den omfrågade och gentemot den som beställt upp-

lysningen om missvisande eller oriktig uppgift som lämnats lett till skada.

I datalagen finns reglerat under vilka förutsättningar man får upprätta och föra personregister vilket i företagsupplysningshänseende är aktuellt när det gäller enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag.

Datainspektionen utövar tillsynen av kreditupplysningsföretag och ansvarar för tillståndsgivning inom området. UC står dessutom i egenskap av bankägt företag under Finansinspektionens tillsyn.

3.3 Miljörelaterade verktyg

Innebörden i de olika begrepp som redovisas här nedan är ingalunda entydigt definierad utan växlar ofta från fall till fall. För samtliga gäller dock att de avses tjäna som underlag för bedömning av en organisations miljöarbete och miljöprestanda.

Det är väsentligt att man när man diskuterar olika system för att bedöma och jämföra företag ur miljöperspektiv någorlunda har klarlagt och enats om vad olika begrepp har för innebörd. Utredningen vill understryka att de definitioner som här används inte gör anspråk på att vara med vetenskaplig precision fastslagna och giltiga för alla. Skälet till att ge sig in i definitioner är att det inom ramen för utredningsarbetet naturligtvis är nödvändigt att förklara vad som menas med använda begrepp.

I syfte att underlätta en fortsatt diskussion görs därför först en grov uppdelning av begreppen i icke aggregerade respektive aggregerade verktyg. I kapitel 1 har utredningen definierat aggregerade miljöinformationssystem som "system som samlar in, bearbetar och väger samman olika miljöfakta om ett företag och levererar en samlad bedömning av företagets miljöprofil. Resultatet kan redovisas med hjälp av rating- eller indexskalor."

Beroende på hur ett enskilt verktyg utformas kan det emellertid återfinnas antingen bland icke aggregerade verktyg eller bland de aggregerade. Detta gäller t.ex. för begreppet miljöindex som ibland konstrueras som ett enkelt nyckeltal bestående av två

komponenter och ibland som ett mer komplext och aggregerat uttryck.

Vidare görs en åtskillnad mellan vad som är verifierbart och ej verifierbart. Verifierbara data kan vara både kvantitativa (redovisade i form av siffror) och kvalitativa och består av sådant som kan observeras i princip oberoende av vem som gör observationen. Så kan t.ex. frågan om en organisation tillämpar ett miljöledningssystem enligt EMAS besvaras med ja eller nej, vilket kan verifieras och som utgör vad vi menar med verifierbar kvalitativ information.

Exempel på begrepp som av utredningen hänförs till icke aggregerade begrepp är miljöindikatorer och miljönyckeltal. Aggregerad information kan däremot skapas utifrån en sammanläggning av ett flertal miljöindikatorer, miljönyckeltal osv. Under de olika rubrikerna utvecklas vad vi menar med respektive begrepp.

3.3.1 Icke aggregerade verktyg

Miljöindikatorer

OECD definierar miljöindikator som något som speglar antropogen (mänsklig) *påverkan* på miljön, *tillståndet* i miljön eller *åtgärder* för att förbättra miljön.⁵ Påverkansindikatorer kan bygga på uppgifter om utsläpp medan tillståndindikatorer kan vara PH-värde i en sjö eller halten kvicksilver i förorenad mark. Åtgärdsindikatorer kan t.ex. vara kostnaden för olika åtgärder.

Överfört på ett företag skulle exempel på miljöindikatorer kunna vara antal gånger företaget överskridit uppsatta villkor för utsläpp (påverkan), halten av ett miljöstörande ämne i närliggande

⁵ SWEEA, "Swedish Economic and Environmental Accounts, Svenska miljöräkenskaper", s 29, KI och SCB dec 1994. SNV Rapport 4129 "Ett Svenskt Miljöindexsystem".

vattendrag som härrör från företagets verksamhet (tillstånd) och genomförda miljöinvesteringar (åtgärd). Ett annat sätt att definiera en miljöindikator är "en mätbar egenskap i miljön som är ett kvantitativt uttryck för grad av påverkan och/eller miljökvalitet".

I utredningen avses med miljöindikator en egenskap eller ett fenomen i miljön eller i företagets miljöarbete som är observerbart och möjligt att klassificera antingen kvantitativt eller kvalitativt utan att man därmed avger ett omdöme.

Som framgått i kapitel 2 kommer en av delstandarderna inom ISO 14000-serien att behandla miljöprestanda och "Environmental Performance Indicators", EPI. I ett nordiskt EPI-projekt arbetar f.n. 12 företag med att definiera och integrera EPIs i sina respektive organisationer med varierande affärsstrategier. I första hand syftar detta projekt, liksom EPIs i motsvarande ISO-standard, till att finna indikatorer som svarar mot företagets interna behov av målstyrning och måluppföljning. Ett väl fungerande system av interna EPIs utgör dock en god grund, och är sannolikt en förutsättning, för att kunna kommunicera miljöprestanda även till externa intressenter.

En av erfarenheterna från detta projekt är att man vid analys av vad olika intressenter önskar information om lämpligen utgår från vad dessa uppfattar som verksamhetens miljöeffekter. Därefter väljs representativa indikatorer, snarare än att i ett första steg presentera indikatorer som företaget upplever relevanta men som inte förstås av omgivningen.

Miljönyckeltal

Miljönyckeltal uttrycker ofta relationer mellan två storheter och kan avse t.ex. använd mängd energi, råvara eller mängd utsläpp till luft i förhållande till produktionsvolym, omsättning, antal anställda eller till någon annan storhet som bedöms som informativ och relevant. Inom detta område pågår mycket utvecklingsarbete på forskningsnivå, inom olika branschorganisationer och inom enskilda företag både i Sverige och utomlands. De exempel som redovisas nedan avses illustrera

endast en liten del av dessa ansatser. Nyckeltal kan i hög grad nyttjas för ett företags interna målstyrning och för uppföljning av uppsatta mål. De är dessutom en informationskälla för externa intressenter. Arbetet med att ta fram relevanta miljörelaterade nyckeltal kan därför med fördel ske i dialog med potentiella användare av desamma.

Nyckeltal av denna typ är effektivitetsmått som i den mån de förbättras vanligen indikerar lägre resursåtgång. Svarigheten ligger i att finna mätmetoder som är konsistenta och inte störs av "ovidkommande" variationer eller avgränsningsproblem i omvärlden. För jämförbarhetens skull är det således av vikt att man kan neutralisera exempelvis pris- och volymförändringar och förändringar i produktionsprocessen.

I *Electrolux* fristående miljöredovisning för 1995 finns sex olika miljönyckeltal angivna på koncernnivå. De är redovisade för en tidsperiod på nio år och anger bl.a. energianvändning dels som kostnad, dels som förbrukning i förhållande till förädlingsvärdet (definierat som skillnaden mellan total tillverkningskostnad och direktmaterialkostnad) samt koldioxidutsläpp och vattenanvändning i förhållande till förädlingsvärdet. Motivet till att relatera till förädlingsvärdet uppges vara att mycket av miljöpåverkan är kopplad till produktionsvolymen (som här alltså representeras av förädlingsvärde).

Ett annat exempel är skogsföretaget *AssiDomän* som i sin fristående miljöredovisning redogör för resursanvändning och miljöbelastning för sina fem svenska pappers- och massabruk i termer av råvaruförbrukning, energiförbrukning, utsläpp till luft, utsläpp till vatten samt avfall. Man ställer dessa parametrar i relation till ton producerad produkt och redovisar data för två år.

Inom ämnesområdet företags- och nationalekonomi har ett forsknings- och konsultföretag, *Naturekonomihuset AB*, utvecklat en metod för flerdimensionell jämförelse av företag och kommuner. Utgångspunkten är att det idag dominerande endimensionella, monetära synsättet vid företagsanalyser inte på ett rättvisande sätt anses redovisa företagets resursanvändning, effektivitet och resultat. Vi måste vara lika noga med att ha en

hållbar ekologisk och social resursbas som vi är med att ha en hållbar finansiell resursbas. Ekonomisk hushållning innebär med andra ord hushållning med *alla* resurser.

Modellen är uppbyggd kring olika grupper av nyckeltal med anknytning till begreppet hushållning. Nyckeltalen belyser verkningsgrad, snällhet och marginal utifrån de mål en organisation satt upp för sin verksamhet och ger indikationer på hur effektivt man använder sina (begränsade) resurser och om utvecklingen går åt önskat håll. I många fall kan måluppfyllelse vara svårt att ange i enbart monetära termer vilket skulle kunna lösas genom användande av sådana nyckeltal. Observera att även finansiella nyckeltal kan ingå i analysen.

Denna metod testas i praktiken inom bl.a. hotell- och restaurangbranschen där branschorganisationen, *Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare, SHR*, i samarbete med Natur-ekonomihuset arbetat fram branschgemensamma nyckeltal. De är till en början avsedda att användas som interna styrinstrument för att följa upp företagens egna miljöarbete, men på sikt är det tänkt att de skall kunna bilda norm för jämförelser av miljöprestanda mellan olika hotell och restauranger. Man har tagit fram 19 nyckeltal, eller rikttal, där man t.ex. skall kunna avläsa sin energi-, vatten- eller kemikalieanvändning i relation till exempelvis omsättning, beläggning eller antal serverade måltider. Ett pilotfall inom branschen är kursgården Sänga-Säby som idag använder 21 nyckeltal valda för att ge svar på frågan om man lever upp till miljöpolicyen.

Investor Responsibility Research Center Inc., (IRRC), USA, har som ett led i analysen av företags miljöexponering utarbetat ett antal nyckeltal som bl.a. kommit till användning i den studie över avkastningen i en traditionell börsportfölj jämfört med en simulerad portfölj bestående av företag med goda miljöprestanda som finns beskriven i kapitel 1. Dessa nyckeltal används också när IRRC utifrån miljöperspektiv analyserat de 500 företag som redovisas i "Corporate Environmental Profile Directory" (se nedan avsnitt 3.3.2 Miljörating med en ekonomisk dimension).

IRRC har delat upp begreppet miljörisk i sex komponenter som representeras av nyckeltalen nedan. Nämnaren utgörs genomgående av "per unit revenue", per omsättningsenhet, och används som en approximation till företagsstorlek. "Per unit revenue" är vanligen 1 miljon USD i de redovisade nyckeltalen.

- *Emissions Efficiency Index* mäts som totala vikten av företagets av utsläpp av giftiga ämnen (enligt TRI, Toxic Release Inventory) per omsättningsenhet.
- *Compliance Index* mäts som värdet av företagets böter m.m. avseende regelöverträdelser per omsättningsenhet
- *Oil Spill Index* mäts som volymen större oljespill per omsättningsenhet
- *Chemical Spill Index* mäts som volymen större kemikaliespill per omsättningsenhet
- *Hazardous Waste Index* mäts som antalet anläggningar/fastigheter som återfinns i Superfund National Priority List (förteckning över förorenad mark) per omsättningsenhet
- *Environmental Litigation Index* mäts som antalet redovisade miljörättsliga tvister per omsättningsenhet

För vart och ett av de sex nyckeltalen vägs de företagsvisa resultaten samman till branschgenomsnitt. Företag som placerat sig över genomsnittsvärdet - i den "bättre halvan" - visade påfallande ofta även bättre finansiella prestanda vilket framgår av den tidigare redovisningen i kapitel 1.

Valet av dessa nyckeltal baserar sig på uppfattningen att de ger information om hur effektivt ett företags miljöledningsprogram fungerar. Man har i beräkningarna utgått från befintliga officiella data.

Det danska bioteknikföretaget *Novo Nordisk A/S* redovisar i sin fristående miljöredovisning för 1995 bl.a. egna "eco-productivity index", vilka här fortsättningsvis betecknas nyckeltal. Man redogör

för vilka kvantitativa mål man satte upp året innan och också hur utfallet blev under 1995 i termer av nyckeltalsförändringar.

Nyckeltal har tagits fram för de i produktionsprocessen ingående resurser som företaget bedömer som de viktigaste och man använder nyckeltalen som indikatorer på framgången i arbetet mot en uthållig produktion. Nyckeltal har beräknats för råvaruåtgång, vatten- och energianvändning samt förpackningsmaterial ställt i relation till omsättningen för de senaste fem åren.

Benchmarking

Enligt ordboken betyder begreppet benchmarking en systematisk identifiering av framgångsfaktorer hos de bästa företagen och tillämpning av dem i den egna verksamheten. Utgångspunkten är ett relativt synsätt.

Såsom vi här definierar benchmarking innebär det en metod där man fixerar ett eller flera nyckeltal för sin verksamhet och fortsättningsvis försöker uppnå eller överträffa det eller dem. För att uppnå vissa preciserade resultat i en verksamhet fungerar benchmarking ofta alldeles utmärkt, i synnerhet om de individer som avses arbeta för att uppnå målet eller målen har möjlighet att själva påverka utvecklingen.

Några kommentarer angående nyckeltal

Det utvecklingsarbete avseende nyckeltal som pågår på företags- och branschnivå är mycket lovvärt. För att externa användare skall kunna använda informationen i jämförande syfte skulle arbetet emellertid behöva samordnas såväl inom som mellan branscher och mellan informationsproducenter och nyttjare av information så att normer fastställs och praxis utbildas för vad man skall redovisa och hur. Dagens information är ännu alltför outvecklad och ojämn och kan i många stycken vara svår att verifiera. Vissa frivilliga miljöredovisningar har reviderats av en utomstående miljörevisor, men det saknas normer för hur en sådan revision skall gå till och

vilka kvalifikationer en miljörevisor bör ha. Nyttan av extern verifiering har diskuterats livligt utifrån dessa synpunkter.

Föreningen Miljörevisorer i Sverige, MIS, vilken bildades 1991, arbetar utifrån kvalifikationskriterier för miljörevisorer i ISO-standard 14012 med att få till stånd ackrediterade organ som kan certifiera miljörevisorer (se avsnitt 2.2.4, ISO 14000).

Effektprofil - miljöprofil

I kapitel 2 redogörs bland källorna bl.a. för SCBs och KIs arbete med miljöräkenskaper och de miljöekonomiska profiler man med hjälp av nationell statistik skapat för ett antal olika branscher. Motsvarande effektprofil eller miljöprofil kan med hjälp av nyckeltal tecknas också på företagsnivå. Den senare ansatsen kan även den illustreras av de ovan nämnda företagen, Electrolux, ASSI och Novo Nordisk.

För jämförbarhetens skull underlättar det om effekt- eller miljöprofilen innehåller samma grundläggande uppställning av indikatorer och nyckeltal. På branschnivå kan det dessutom finnas behov av branschspecifika data. Som framgår av exemplen ovan redovisas dock varken data eller nyckeltal på ett enhetligt sätt vilket naturligtvis delvis kan förklaras med företagens skilda branschtillhörighet. Denna brist på enhetlighet i redovisningen av miljödata är dock ännu så länge ett genomgående drag oavsett om man tillhör samma bransch eller ej.

Materialbalanser

I en input-output-analys studeras flödet av resurser genom ett företag. I Electrolux miljöredovisning anges förutom de ovan redovisade nyckeltalen även en materialflödesbalans. Denna uttrycks som materialverkningsgrad, d.v.s. hur stor andel av inkommande material, direktmaterialet, som ingår i den slutliga produkten och hur stora olika utsläpp och avfallsvolymer är i

relation till inkommande direktmaterial. I exemplet Electrolux sker redovisningen på en tämligen aggregerad nivå.

Checklistor och frågeformulär

Ett enkelt och praktiskt sätt att skaffa sig en uppfattning om miljöprestanda hos en affärspartner är att fråga. Bland både banker, försäkringsbolag och investerare i Sverige och utomlands förekommer checklistor och frågeformulär där man ofta inleder med ett antal övergripande kontrollfrågor. De kan avse eventuell förekomst av förorenad mark, utsläpp som kan generera avsevärda kostnader, om produkter eller processer kan tänkas bli utsatta för konsumentkritik, om företaget lyder under miljölagstiftning osv. Besvaras sådana frågor med ja, går man vidare med frågor på en mer detaljerad nivå. I ett fall är det uttryckliga syftet med checklistan att skapa underlag för kreditgivaren att bedöma om och i så fall hur medveten kunden är om eventuella miljörisker i verksamheten och om lämpliga rutiner finns för riskhantering. För att skaffa sig underlag för bedömningen av miljöansvarsförsäkringar arbetar exempelvis *TryggHansa* med ett frågeformulär där frågor om verksamhetens art, eventuella tillstånd och myndighetsåtgärder, förekomst av miljökonsekvensbeskrivning, energi- och råvaruförbrukning, avfall och utsläpp m.m. ställs.

3.3.2 Aggregerade verktyg

Begreppet miljövärdering kan sägas bilda utgångspunkt för de olika verktyg som redogörs för nedan. Som termen antyder ingår här ofta ett betydande inslag av värdering vilket skiljer dessa instrument från de hittills presenterade. Vi vill dock här återigen betona att vi anser att inslag av värdering finns i alla observationer, också de som förefaller mest objektiva, i det att redan urvalet av de data man väljer att observera är grundat på någons uppfattning och kunskap.

Verktyg med inslag av värdering har liksom verktygen som beskrivits i föregående avsnitt bl.a. det gemensamt att de är beroende av historiska data, tidsserier, för att bedömaren skall kunna avgöra huruvida utvecklingen mätt med olika parametrar går åt rätt håll eller ej.

Dessutom finns som vi tidigare konstaterat även i dessa fall givetvis behov av att kunna jämföra med andra företag i liknande situationer, d.v.s. inom samma bransch. Det är för jämförelser nödvändigt att grunddata är framtagna enligt gemensamma normer både för företag och organisationer i allmänhet och på branschnivå och att redovisad information beräknats och definierats på ett enhetligt sätt.

Uppgifter inom miljöområdet på företags- och koncernnivå som skulle kunna tillfredsställa sådana behov saknas i många fall idag. Av särskild betydelse för utredningen är dessutom att det ännu i hög grad saknas kunskap och erfarenhet när det gäller att bedöma miljöfaktors inverkan på den finansiella risken.

Miljövärdering av fastigheter

Inom Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Institutionen för Byggd Miljö i Gävle, pågår ett forskningsprojekt för att utveckla ett system för miljövärdering av byggnader. Begreppet miljövärdering skiljer sig här från begreppet miljöklassning i det att några klassgränser inte sätts, utan man avser att arbeta längs en skala.

Projektet har initierats av Byggforskningsrådet och involverar en rad aktörer inom bygg- och bostadssektorerna. Tanken är att inkludera alla viktiga miljöaspekter under en byggnads hela livscykel för att få ett system att värdera byggnaders totala inverkan på människa och miljö. Ett sådant system är tänkt att användas av ett flertal intressenter och en oberoende part bör ansvara för systemet så att trovärdigheten kan garanteras.

Metoden skall kunna användas både för miljövärdering av enskilda byggprodukter och av hela hus. Användaren väljer själv

den nivå på analysen som svarar mot det individuella behovet. Man skiljer mellan extern och intern miljöbelastning. Det förstnämnda begreppet inbegriper användning av ändliga råvaror och störningar på ekosystem och detta är tänkt att återspeglas i material- och energibelastningstal. Ingående resurser, d.v.s. material respektive energi, viktas var för sig dels med avseende på skada på miljön, dels med avseende på knapphet. Under förutsättning att jämförbara indexskalor kan konstrueras skulle resultaten av en sådan viktningsprocess kunna adderas till ett miljöbelastningsindex för de båda resursslagen. Även miljöbelastningen som härrör från rivningsmaterial, sopor och utsläpp till luft skulle kunna beräknas på likartat sätt.

Intern miljöbelastning handlar om skador eller påfrestningar på människor och natur i arbets- och bostadsmiljön. Sådan belastning låter sig inte mätas via resursflöden utan här gäller det att formulera entydiga kriterier som beskriver graden av miljöbelastning i närmiljön. Bra luftkvalitet, goda ljusförhållanden, sunda material, elektriska och magnetiska fält är exempel på faktorer som kan påverka hälsan och för vilka man skulle kunna formulera kriterier. Traditionell kostnadsberäkning som inverkar vid val av teknik och material bör vidare kompletteras med en livscykelkostnad som, om än inte på ett fullständigt sätt så åtminstone tydligare, redovisar miljöbelastningens samhällskostnader.

Detta projekt saknar inte utmaningar. En central frågeställning är t.ex. hur man kan bestämma skade- och knapphetsvikterna när kunskapen dessutom förändras hela tiden. Vilka kriterier som skall väljas för att ge en tillräckligt god och relevant bild av den interna miljön är en annan, liksom frågan om hur man skall göra lämpliga avgränsningar vid livscykelbedömningarna. Det senare är ett problem man i högsta grad har gemensamt med allt LCA-arbete. (Se även avsnitt 2.28, Livscykelanalys).

Miljövärdering av brittiska företag

Storbritanniens 100 största företag, mätt i omsättning på

Londonbörsen, FTSE100, har utifrån enkätsvar rangordnats från miljösynpunkt. Tonvikten i undersökningen ligger på företagets miljöledningskompetens.

Föreningen "Business in the Environment", BiE, en dotterorganisation till "Business in the Community", BiC, grundad av prins Charles, står bakom projektet som benämns "Index of Corporate Environmental Engagement". Den första rankinglistan publicerades i november 1996 och skall därefter uppdateras en gång om året. Deltagandet är frivilligt och i denna första omgång deltog 73 av 100 tillfrågade företag.

De tio relativt kortfattade frågorna i enkäten tar bl.a. upp om företaget har ett miljöledningssystem och en skriven miljöpolicy, om man genomför interna miljörevisioner, om man utsett någon styrelsemedlem med särskilt ansvar för miljöfrågor, om miljökrav ställs på och samarbete sker med leverantörer och om och hur företaget kommunicerar med intressenter. Företagens svar har poängsatts och rankats i fem kategorier med lika många företag i varje, där företagens namn redovisas utan angivande av inbördes ordning. BiE presenterar också de olika svaren aggregerade på branschnivå, så att läsaren dels kan utläsa hur många och vilka företag inom t.ex. verkstadsindustrin som placerat sig i den bästa femtedelen, dels hur de olika branscherna förhåller sig till varandra i respektive fråga.

BiE arbetar för att utveckla och stödja projekt i riktning mot uthållig utveckling genom samarbete mellan näringslivet och dess intressenter. Motivet för denna satsning uppges vara att ett gott miljöarbete är liktydigt med ett gott utövande av affärsverksamhet och att de företag som väljer att inte delta kan komma att bli ifrågasatta av omvärlden. Man vill möjliggöra jämförelser och framhålla ekonomin i ett framsynt och systematiskt bedrivet miljöarbete.

Miljömärkning

Miljömärkning innebär att graden av miljöanpassning anges med ett eller flera gränsvärden för olika kriterier. Uppnår eller

överträffar en produkt eller en verksamhet sådana värden kommer det i åtnjutande av en märkning.

Produktmärkning

Nedan följer en kortfattad beskrivning av befintliga miljömärkningssystem samt ett system på projektstadiet som alla avser produkter.

"Svanen" är den officiella nordiska miljömärkningen. Syftet är att med hjälp av marknadskrafterna åstadkomma största möjliga miljöförbättring. SIS Miljömärkning fastställer i samarbete med motsvarande nordiska organisationer kriterier för olika produktgrupper. Sådana kriterier kan avse utsläpp, energi- och resursförbrukning och kemikalieinnehåll. Även kriterier för hållbarhet, livslängd och prestanda kan förekomma, eftersom en Svanen-märkt produkt förutom att uppvisa goda miljöprestanda också skall vara fullgod från kvalitetssynpunkt. Kriterierna gäller i högst tre år och skärps successivt.

Miljömärket får efter det att företaget erhållit miljömärkningslicens användas dels på de produkter som uppfyller kriterierna, dels i marknadsföringssammanhang. Märkningen finansieras genom avgifter från licensinnehavare och genom statsanslag.

"Bra Miljöval" är Naturskyddsföreningens, NF, system för miljömärkning av produkter och i fallet persontransporter även tjänster. Det består dels av texten "Bra miljöval" som är en hyllkantsmärkning för butiksändamål och "Bra Miljöval/Falken"-märket som tillverkaren efter licensansökan och mot avgift får använda på själva produkten.

Syftet är att via konsumenttrycket minska miljöbelastningen från produkter och processer. Arbetet inleddes 1990 i samarbete med ICA, KF och Dagab och sedan 1992 leds det av en styrelse där handeln och NF är representerade. "Bra Miljöval"-märkningen finansieras av handeln och NF gemensamt samt av licensavgifter från "Falken"-användare.

Kriterierna tas fram i samarbete med ICA, KF och Dagab och kraven skärps successivt. NF uppger att "Bra miljöval" och "Svanen" inte skiljer sig särskilt mycket åt när det gäller hur stränga krav man ställer på produkten. Huvuddelen av de märkta produkterna återfinns inom varugrupperna hushållskemikalier och pappersprodukter för hushåll bl.a. av det skälet att för dagligvaror kan ett ändrat konsumentbeteende få relativt snabbt genomslag i tillverkningsledet.

"KRAV" står för Kontrollföreningen för ekologisk odling. Kriterier finns utarbetade för olika jordbruksprodukter och KRAV-märkningen garanterar att konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel inte använts. För animaliska produkter ställs bl.a. dels liknande krav på foder, dels krav på utevistelse för djur. KRAV är en oberoende ekonomisk förening med idag 21 rikstäckande medlemsorganisationer representerande bl.a. lantbruket, dagligvaruhandeln och miljö- och konsumentintressen. Märkningen och kontrollverksamheten skall vara självbärande och finansieras genom avgifter från producenterna. Motsvarigheter till KRAV-föreningar finns även utomlands och ackrediteras av International Federation of Organic Agriculture Movements, IFOAM.

"EU-blomman" är EU's miljömärkning som vad syfte och kriterier beträffar uppvisar mycket stora likheter med Svanenmärkningen. SIS ansvarar för hanteringen av EU-märkningen för svenskt vidkommande och finansiering sker genom avgifter och statsanslag. Miljömärket, EU-blomman, får endast användas tillsammans med den produkt den avser.

Typ III-märkning är ett begrepp som förekommer i den ISO 14000-standard som avser miljömärkning som är under utveckling. (Se avsnitt 2.2.4, ISO 14000). Med anknytning till ISO-arbetet drivs två projekt i samarbete mellan Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, IVL, och Centrum för produktrelaterad miljöforskning, CPM, vid Chalmers Tekniska Högskola. Typ III-märkning beskriver, enligt IVL, produktrelaterade miljöegenskaper kvantitativt i form av ekoprofiler, d.v.s. produktens alternativt funktionens bidrag till ett antal hotbildskategorier som till exempel

klimatpåverkan, förorening etc. i ett livscykelperspektiv (LCA-baserat). Antalet kategorier antas bli 10-20 och man arbetar för att finna relevanta, naturvetenskapligt grundade miljöindikatorer för de olika kategorierna. Avsikten är att märket, ekoprofilen, skall vara enhetlig och kunna tillämpas på samtliga typer av produkter och tjänster samt att det skall vara internationellt gångbart.

Miljömärkning av produktionsanläggning

En anläggning som blivit EMAS-registrerad får i sin kommunikation med omvärlden använda en s.k. deltagarförsäkran (förordningens Artikel 10) som i en mening beskriver avsikten med EU's miljöstyrnings- och miljörevisionsordning och berättar att anläggningen ifråga följer denna ordning. Denna lite speciella form av märkning får dock inte användas i produktreklam eller på produkter eller deras förpackningar. Hittills har denna märkning använts i knappt hälften av de publicerade EMAS-redovisningarna.

Miljödeklaration av fastigheter

Sveriges Fastighetsägareförbund föreslår i skriften "Hur öka och redovisa fastighetens miljöstatus?" en form av miljö-VDN-märkning av fastigheter med information om miljöpolicy samt vidtagna åtgärder vad gäller såväl yttre som inre miljö. I skriften presenteras en enkel modell som en fastighetsägare kan använda i sin redovisning av miljöarbetet och fastighetens miljöstatus i kommunikationen med hyresgäster och andra externa intressenter.

Miljöklassning

Som termen antyder delar man i detta fall in t.ex. produkter i olika klasser efter graden av miljöanpassning. En sådan indelning kan föregås av en miljövärdering.

Ett välkänt exempel är miljöklassning av bränslen och fordon. Kriterierna för sådan miljöklassning är fastställda i lag. För bränslen gäller sålunda lagen om skatt på energi, (SFS 1994:1776) och för fordon bilavgaslagen, (SFS 1986:1386).

Miljöklassning kan användas och har i dessa exempel också använts som underlag för införandet av ekonomiska styrmedel, i detta fall differentierad beskattning. Beroende på miljöklasstillhörighet tas t.ex. för motorfordon ut olika hög fordonsskatt.

Miljöindex

Termen index kan som tidigare nämnts innebära olika grad av aggregering beroende på hur många komponenter det innehåller. Det finns både enkla index som i mycket påminner om eller kan likställas med nyckeltal, likaväl som komplexa, sammansatta index uppbyggda av ett flertal komponenter som t.ex. de miljöindex som Naturvårdsverket haft i uppdrag att ta fram (se nedan). I begreppet index finns också en tidsaspekt. Vanligen utgår man från ett bastillfälle, t.ex. år, och jämför sedan utvecklingen över tiden. I ett index kan vidare ingående komponenter ges olika vikter beroende på deras betydelse för och inverkan på det man vill skaffa sig en uppfattning om.

Både begreppet miljöindikator och miljöindex är föremål för definitionsdiskussioner både inom internationella organisationer och forskarvärlden. Naturvårdsverket beskriver i sin rapport om nationella miljöindex ett miljöindex på följande sätt:

"Med miljöindex menar vi en aggregering av kvalitetsindikatorer till en sortlös storhet."

"Kvalitetsindikatorerna indikerar tillståndet, miljökvaliteten, i en definierad miljötyp."

Ett sådant index kan spegla miljötillståndet i en specifik miljötyp och kan därmed bli ett hjälpmedel för värdering av miljötillståndet.

Utredningen ansluter sig till Naturvårdsverkets definition av miljöindex enligt ovan.

Naturvårdsverket har på regeringens uppdrag arbetat med att ta fram ett system av miljöindex avseende olika ekosystem som t.ex.

skogen, odlingslandskapet och kusten. Syftet var att skapa ett indexsystem som kunde ge en samlad bild av miljötillståndet i de svenska ekosystemen och dess förändringar.

Man har låtit arbeta fram förslag till indikatorer för sådana nationella index för tätort, skog och luftkvalitet där dataunderlaget bedömts vara förhållandevis bra, vilket också styrkt urvalet av indikatorer. Dessa index är sammansatta av flera indikatorer eller delindex. För luftkvalitetsindex konstateras att ett sådant skall fylla flera funktioner. Dels önskade uppdragsgivaren få komprimerad information i form av en eller flera sammanfattande siffror, dels vill man belysa risker och exponeringar vad avser olika effekter på hälsa och miljö. Det senare behovet anses på grund av informationsförluster svårt att tillfredsställa med ett index.

Man diskuterar i de tre fallen svårigheterna med att fastställa relevanta indikatorer, att underlaget i form av mätdata kan uppvisa stora variationer och att man ofta inte direkt kan mäta det man vill mäta utan måste gå vägen över andra egenskaper som samvarierar med den egenskap man egentligen vill ha information om. Vidare resonerar man kring de informationsförluster eller t.o.m. snedvridning av information som kan uppstå vid tillskapandet av aggregerade index. Frågan om hur viktning kan ske och vilka effekter olika viktningmetoder kan få på informationsinnehållet tas upp samt de inslag av subjektivitet som inträder vid skapandet av ett index. Man diskuterar också frågor huruvida nationella index skall skapas för respektive ekosystem, som dock på regional eller lokal nivå ger lite eller ingen information, eller om flera lokala index i stället skall utvecklas för att tillgodose lokala behov. Idag saknas dessutom uppsatta mål eller gränsvärden för det man vill ha information om och riktvärdet utgörs då närmast av utgångsvärdet, vilket medför att indexutvecklingen är svår att utvärdera. Ett alternativ som diskuterats i Naurvårdsverkets arbete är ett system där indikatorerna redovisas i en "miljökvalitetsprofil" eventuellt tillsammans med ett aggregerat index.

Om frågan om index överförs på företag finns gräns- eller riktvärden vanligtvis angivna när verksamheten är föremål för

tillståndsprovning. När det gäller företagens frivilliga miljöredovisning kan i den mån man redovisar miljönyckeltal och indikatorer företagets egna uppsatta mål sägas utgöra riktvärde.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är mycket komplicerat att skapa den här typen av index, något som blivit väl belyst i Naturvårdsverkets utredningsarbete. Inom begränsade områden kan säkerligen flera av problemen lösas så att ett index kan komma till praktisk nytta inom ett väldefinierat område. Som ett generellt hjälpmedel i den finansiella sektorns praktiska arbete med riskbedömning av torde dock ett aggregerat miljöindex avseende företag vara till ringa om ens någon nytta.

Miljörating

Miljörating är en företeelse som framför allt utvecklats under 1990-talet. Det förekommer i huvudsak två inriktningar vilket ges några exempel på nedan. Inom den ena återfinns de ratingorganisationer som koncentrerar sig på värdering av enbart miljörelaterad information och vilkas huvudsakliga målgrupp ofta är investerare som vill placera medel i företag med miljöprofil och bra miljö-prestanda. Ett exempel på ratingföretag med en sådan målgrupp är tyska "Ökom" som beskrivs nedan.

Utefter den andra linjen arbetar ratingföretagen med att göra bedömningar av företagens miljöprestanda där kopplingar också görs till ekonomiska prestanda. Inom båda riktningarna finns dels institutioner som arbetar med företagsvisa, djupgående analyser, dels de som bedömer ett stort antal företag med utgångspunkt från generella, standardiserade grunddata.

Miljörating enbart utifrån miljöaspekter

Vi har i kapitel 1 kortfattat beskrivit den metod *Svensk Miljöfond* tillämpar när man från miljösynpunkt analyserar företag i avsikt att finna lämpliga placeringsobjekt. Den finansiella bedömningen av samma företag sker hos fondförvaltaren Banco Fonder AB.

Försäkringsbolagen har i produktutbudet för företag och andra organisationer bl.a. en särskild miljöansvarsförsäkring som kan lämna ersättning för inträffade miljöskador. Ett exempel är *Länsförsäkringsbolagen, LFAB*, som arbetar med att försöka riskklassificera försäkringstagare från miljösynpunkt. Man har bland annat utarbetat en modell för rating av kommuner baserad på ett antal kryssfrågor samt vissa angivna mätvärden där man går igenom såväl den kommunala verksamheten som kommunens byggnader.

Ökom, Gesellschaft für Ökologische Kommunikation GmbH, är ett tyskt rating- och konsultföretag med inriktning på ekologiskt orienterade företag och investerare i Europa och USA. Man har utvecklat ett miljöratingsystem enligt vilket man sedan 1994 har genomfört miljörating i en takt av ett företag per månad. Arbetet bedrivs inom ramen för ett avtal med österrikiska Öko-invest som tillsammans med ytterligare fyra ekologiskt orienterade investerare även finansierar verksamheten. Resultaten publiceras i fyra tidningar.

Den information man söker och bedömer är uteslutande av miljö- eller ekologisk karaktär. Källorna utgörs bl.a. av en omfattande enkät, företagets miljöredovisning samt olika intressenter i företagets omvärld, bland dem branschorganisationer och vetenskapliga institutioner.

Företagets verksamhet delas upp i tre områden nämligen organisation, produktutveckling samt inköp, produktion och försäljning. Under rubriken organisation görs en bedömning av företagets miljöorganisation med avseende på miljöpolicy och miljöledningssystem. Vidare analyseras produkterna, där hållbarhet, återanvändningsmöjligheter, utsläpp från och resursbesparing vid användandet av produkten, användning av miljöanpassat material m.m. beaktas. Dessutom görs en genomgång av upphandlingsrutiner och av själva produktionsprocessen varvid hänsyn tas till åtgärder och kostnader för att reducera vatten- och energianvändning, utsläpp till luft och vatten, avfall och buller. Även förpackningar och distribution är föremål för bedömning.

De olika faktorerna poängsätts och de tre delområdena kan erhålla maximalt 100 poäng vardera. De ges även separata betyg på en skala från -5 till +5 varefter delbetygen sammanfattas till en slutlig rating. Såväl poäng som betyg redovisas för respektive delområde och totalt tillsammans med ett verbalt omdöme där företagets styrkor och svagheter kommenteras.

Man har som målsättning att uppdatera ratingen årligen och då på företagens bekostnad men dessa har hittills visat sig ovilliga att bekosta en uppföljning.

Ökom har nyligen även inlett ett arbete på uppdrag av en europeisk bank för att ta fram ett miljöinformationssystem som i förlängningen är tänkt att bli tillgängligt också för andra kunder.

Miljörating med en ekonomisk dimension

I takt med växande intresse från den bredare finansiella sektorn, där insikten ökat om att finansiell risk- och chansbedömning ofta inkluderar även miljöaspekter, och från andra aktörer i samhället har sedan en tid vuxit fram värderingsmodeller där man tar samtidig hänsyn till finansiella och miljöprestanda. Som vi tidigare nämnt uppger *Standard & Poor's* och *Moody's* att detta gäller för deras ratingverksamhet. Sveriges Tekniska Attachéer i Los Angeles, USA, har på utredningens uppdrag kartlagt några finansiella institutioners hantering av miljörisker och -möjligheter, bland dem de två nämnda ratinginstituten.

Det är främst kostnadsaspekten och påverkan på företagets kreditvärdighet som tilldrar sig intresse och då i synnerhet hur det legala regelverket runt företaget och branschen ser ut och kan tänkas utvecklas. Informationsbehovet varierar kraftigt beroende på branschtillhörighet och på hur exponerad branschen och företaget är för miljörelaterade risker. För t.ex. pappersindustrin är maskinparkens ålder och därmed ofta sammanhängande utsläppskvantiteter en faktor av stor betydelse. För kraftbolag är eventuell diversifiering av energikällor väsentlig information, medan hantering av toxiska ämnen kan vara avgörande i en annan

bransch. Företagets konkurrensmässiga och miljömässiga position inom branschen är också en viktig parameter.

Varken S&P's eller Moody's arbetar med generella modeller för bedömning utan väljer selektivt ut vad man från fall till fall bedömer som relevant information. Moody's erfarenhet är att den miljörelaterade risken vanligtvis inte är tillräckligt betydande för att förändra företagets förmåga att återbetala ett lån.

Det norska försäkringsbolaget *Storebrand* arbetar liksom övriga företag i branschen med miljööverväganden i den traditionella försäkringsverksamheten. Man har dock framför allt profilerat sig genom den nystartade miljöfonden *Storebrand Scudder Environmental Value Fund, EVF*. Fonden arbetar med en diversifierad internationell aktieportfölj där ledorden i placeringsstrategin är uthållig utveckling och "eco-efficiency", det sistnämnda definierat som att till konkurrenskraftiga priser kunna sälja varor och tjänster med minskande negativ miljöpåverkan och minskande resursanvändning.

På grundval av åtta miljökriterier, påverkan på växthuseffekten, på uttunnningen av ozonskiktet, materialeffektivitet, giftiga utsläpp, energiintensitet, vattenförbrukning, miljöförpliktelser och kvaliteten på företagets miljöledning, skapas ett index för varje företag. Detta index jämförs därefter med branschen och placerar sig då företaget över genomsnittet är det kvalificerat för placering från EVFs sida. Målsättningen för EVF är att överträffa Morgan Stanley's World Index samt att genom sin placeringsfilosofi bidra till en uthållig utveckling, det senare mätt som ett index över "environmental dividend". Detta index avses mäta hur företagen i EVF förhåller sig till ett genomsnitt i en av *Storebrand* vald referensgrupp analyserad med avseende på de miljökriterier som nämnts ovan.

I Storbritannien planerar företaget *Environmental Risk Rating Ltd* att introducera ett miljöratingsystem benämnt *Ecco-Check Index*. *Environmental Risk Rating Ltd* ägs gemensamt av *Environmental Counselling & Communications Ltd* och *The Infocheck Group Ltd*. Det sistnämnda företaget är idag verksamt

på den finansiella marknaden och tillhandahåller on-line-baserad finansiell information om ca 850.000 företag.

Ecco-Check Index är avsett att möjliggöra en bedömning av ett företags miljörelaterade risk i förhållande till dess finansiella styrka. Man presenterar Ecco-Check Index som fullt objektivt i den meningen att ratingen baseras på affärsmässiga standarder och lagstiftning som alla företag är underordnade och att jämförelser kan göras företagen emellan. Underlaget för ratingen har karaktären av kvantitativt observerbara grunddata och förefaller i sig inte vara föremål för värdering. Sammanvägningen som resulterar i själva ratingen torde dock ske med större eller mindre inslag av värdering. Analys och värdering av finansiella data kommer att göras på traditionellt sätt.

Målgrupper är inledningsvis finansiella institutioner och större företag som i egenskap av användare finansierar ratingen genom att köpa tjänsten. Företaget vars rating registreras debiteras ej.

Informationskällorna kommer att bestå av olika offentliga register som innehåller uppgifter om tillstånds- och registreringspliktiga verksamheter, verksamheter som sysslar med avfallshantering samt uppgifter om fällande domar som publiceras av domstolarna. Vidare kommer information om eventuell certifiering av miljöledningssystem och EMAS-registrering att ingå. Dessutom kommer de 850.000 företag man tänker sig skall ingå i ratingsystemet att tillställas enkäter. De områden inom vilka man ställer frågor rör själva verksamheten (lagrum, tillstånd etc.), regelefterlevnad och eventuella miljöprocesser, försäkringar, miljöpolicy, miljörevisioner och miljörapportering. Man efterfrågar även information om företagets eventuella policy beträffande resurshushållning. Informationen skall uppdateras kvartalsvis.

Företagen kommer i ett första steg att placeras branschvis efter kriterierna hög, medium eller låg risk. Ratingen kommer att anges i klasser från 1A, lägsta risk, till 4C, högsta risk. Enligt denna modell kommer ett företag som tillhör en högriskbransch aldrig att nå den högsta ratingen.

Ett brittiskt forskningsinstitut, *Centre for the Study of Financial Innovation*, (CSFI), har i experimentsyfte applicerat en

ratingmodell på kärnkraftverket Scottish Nuclear för att få svar på frågan om miljöriskrating är ett användbart sätt att mäta ett företags kapacitet att bära miljörelaterade förluster. I analysen användes följande definition av miljörisk: risken för en investerares eller kreditgivares finansiella förlust orsakad av miljöfaktorer som olyckor, skadestånd, avgifter, ekonomiska förpliktelser, politiskt eller konsumentbetingande händelser och undermålig företagsledning." Med hjälp av en expertpanel identifierades elva miljöriskfaktorer, bland dem regleringar, avveckling, säkerhet, radioaktivt avfall, leverantörer, ledning, affärsmöjligheter och finansiell status. Även en för företaget positiv faktor identifierades, nämligen möjligheten att skatter eller regleringar införs för fossilbränslen. Tidsperspektivet i analysen var i allmänhet tio år. Varje riskfaktor viktades med avseende på dels sannolikheten att den ska inträffa, dels på dess potentiella inverkan och effekt. Därefter poängsattes de av expertpanelen. Summering av produkterna av (vikt x poäng) resulterade i en totalsumma motsvarande betyget A, den tredje lägsta risken på en sjugradig skala från AAA till C.

IRRC, i USA, har utifrån ett miljöperspektiv gjort en genomgång av de 500 företag som ingår i Standard & Poor's börsindex. Resultatet i form av en miljöprofil i siffror, ord och grafisk form återges i IRRC's publikation "Corporate Environmental Profile Directory" där miljörelaterad information presenteras på koncernnivå. "Corporate Environmental Profile Directory" utgör kärnan i IRRC's tjänst "Environmental Information Service", vilken man kan abonnera på.

En miljöprofil innehåller såväl information om regelbundenhet och förpliktelser på miljöområdet som information om miljöledningssystem, miljöpolicy, projekt och uppnådda mål. Dessa områden är nedbrutna i delgrupper inom vilka en rad kriterier redovisas. Så finns t.ex. i avsnittet "uppnådda miljömål och projekt" uppgifter om utsläppsreduktion avseende olika ämnen till luft och vatten och deltagande i olika frivilliga program inom EPA (Environmental Protection Agency, USAs motsvarighet till Naturvårdsverket). För vissa områden, bland dem användning av

giftiga kemikalier och olje- och kemikaliespill, redovisas data för några år bakåt i tiden. För dessa parametrar har IRRC dessutom som tidigare redovisats beräknat flera index för branschen vilket återges både med siffror och i diagram tillsammans med övriga data för det aktuella företaget.

De presenterade uppgifterna är huvudsakligen av kvantitativ art och man lämnar inga egentliga omdömen utöver vad som kan antas ligga i själva urvalet av data. Bedömningen överläts således åt användaren.

IRRC tillhandahåller ytterligare en produkt som man kallar "Portfolio Screener" innehållande kvantitativ information om miljöprestanda för drygt 1500 företag.

3.4 Sammanfattning

Ovan har kortfattat redovisats ett antal exempel på metoder och hjälpmedel som på senare tid börjat prövas i syfte att göra den miljöinformation som finns mera användbar i olika praktiska sammanhang, t.ex. inom den finansiella sektorn. Vid en genomgång av dessa är bl.a. följande iakttagelser tydliga.

Inom många samhällssektorer finns en stark strävan att finna metoder och verktyg, med vilkas hjälp det blir lättare att tolka de miljöeffekter som all mänsklig verksamhet ger upphov till.

Eftersom formerna av miljöpåverkan är så många och till sin natur så olika blir de omöjliga att mäta med samma mått och det är svårt att jämföra ytmått med viktmått. I varje viktning av olika typer av miljöpåverkan, exempelvis klimatpåverkan i jämförelse med biologisk mångfald, ligger dessutom med nödvändighet en subjektiv bedömning.

Enhetliga verktyg, som är till praktisk nytta för alla användare, är vidare svåra för att nu inte säga omöjliga att konstruera på grund av att användarnas syften varierar i så hög grad.

Med detta är inte sagt att det skulle vara meningslöst att arbeta vidare med de försök som nu pågår runt om i världen för att ta fram bättre verktyg för miljöbedömningar. Tvärtom är det

angeläget att sådant arbete stimuleras. Enligt utredningens uppfattning är det emellertid tillrådligt att ha en ödmjuk inställning inför komplexiteten i allt sådant här arbete så att man inte försöker famna över för mycket på en gång. Det är lätt att i fråga om sofistikerade informationssystem göra stora investeringar till ringa nytta. Till avvägningen mellan vad som å ena sidan är önskvärt och andra sidan är praktiskt möjligt och ekonomiskt rimligt att åstadkomma återkommer utredningen i kapitel 4.

4 Bedömningar och förslag

Utredningen skall enligt sina direktiv

- bedöma om det finns ett behov av ett gemensamt system för jämförande miljöinformation och, om behovet finns, bedöma vilken typ av information som lämpar sig bäst för att hanteras och bearbetas i ett gemensamt system,
- ta ställning till om statligt engagemang i denna fråga är önskvärt eller om frågan helt bör överlätas till marknadens aktörer,
- om det bedöms önskvärt, föreslå en lämplig organisationsform för ett gemensamt informationssystem samt föreslå hur systemet skall utformas och informationen presenteras.

4.1 Behovet av ett gemensamt system

Utredningen har sammanfattningsvis i kapitel 1 konstaterat, att den finansiella sektorn har ett stort behov av tillförlitlig, relevant och helst också jämförbar miljörelaterad företagsinformation att ingå i underlaget för beslut om transaktioner, som medför finansiella risker och/eller möjligheter. Informationsbehovet är emellertid svårt att tillgodose i ett "gemensamt" system, om man därmed menar ett system, som tillhandahåller aggregerad tillförlitlig miljöinformation, som är till verklig nytta i arbetet med att i det enskilda fallet minimera risker och, då det gäller investeringar, optimera möjligheterna.

Utredningen har också konstaterat, att även sådan miljörelaterad information, som enbart avser mätbara kvantitativa fakta, lämnar stort utrymme för de finansiella aktörerna att med

sådana fakta som grund göra skilda bedömningar av de finansiella riskerna. Slutligen har utredningen genom sitt arbete kommit fram till att sådana gemensamma aggregerade system för att bedöma och jämföra företag ur ett miljöperspektiv måste bli mycket tids- och kostnadskrävande både att konstruera, implementera och underhålla. Detta blir särskilt påtagligt om man ställer höga krav på kvalitet i fråga om informationens relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet. För att ett sådant system skall vara till verklig nytta för den finansiella sektorn räcker det inte med att man ur systemet får fram någon form av miljövärdering av stora börsnoterade företag. För finansiell riskbedömning är miljöinformation från de små och medelstora företagen väl så viktig.

Den avgörande komponenten för det stora flertalet finansiella beslutsfattare som har att bedöma både små och stora företag är information om faktiska omständigheter som kan belysa de affärsmässiga riskerna med en viss bestämd transaktion. Utredningen anser det heller inte sannolikt, att marknaden åtminstone för närvarande för denna typ av aggregerad miljöinformation är tillräckligt stor för att de med tillkomst och drift av systemet förenade kostnaderna skulle kunna täckas av avgifter som tas ut av dem som kan tänkas nyttja informationen.

Om man däremot med ett "gemensamt" system menar ett system som gör det möjligt att från ett och samma håll erhålla olika slag av miljöinformation som är tillförlitlig och relevant som underlag vid finansiella riskbedömningar, blir möjligheterna att till rimliga kostnader snabbt komma fram till resultat genast större.

Såsom redovisats i kapitel 1 har utredningen funnit att minsta gemensamma nämnaren för den information man inom finanssektorn önskar få tillgång till är att informationen avser verifierbara sakförhållanden, d.v.s. fakta på miljöområdet. Värderande jämförelser kan de finansiella aktörerna göra på egen hand, om bara tillförlitliga och relevanta grundfakta finns tillgängliga. Denna inställning har också stöd i utredningsdirektiven, som klart anger att syftet med ett gemensamt informationssystem på miljöområdet skall vara att skapa bättre underlag för finansiella bedömningar, medan den slutliga bedömningen

måste göras av enskilda banker, försäkringsbolag eller andra aktörer på de finansiella marknaderna.

I kapitel 2 om de redan befintliga källorna till miljörelaterad information har utredningen vidare påvisat, att mycket stora mängder information, som borde vara av intresse att ta del av som beslutsunderlag inom den finansiella sektorn, faktiskt redan finns tillgänglig. Problemet med denna information är emellertid att den sällan i sin nuvarande utformning är användbar vid finansiella institutioners värdering av miljörisiker. Ofta är miljöfakta redovisade på ett så tekniskt språk, att innebörden är omöjlig att uppfatta för den som inte är expert på det område informationen gäller. Ytterst sällan presenteras miljöinformationen i sådan form att den möjliggör jämförelser eller kan användas för framtagning av för aktören intressanta nyckeltal. Detta gäller både den information som lämnas i de för de tillståndspliktiga företagen obligatoriska miljörapporterna och det mesta av all den miljöinformation företagen lämnar i andra former. Den för den finansiella sektorn största svagheten med det informationsutbud som idag står till buds är emellertid, att den inte finns att tillgå i samlad form på ett och samma ställe.

I kapitel 3 har redovisats ett antal verktyg som finns eller är under utveckling inom området bedömning av miljöanknuten företagsinformation. Med ledning av denna av tidsskal summariska kartläggning har utredningen funnit, att nästan allt arbete som avser systemutveckling och framtagning av verktyg har kommit igång i större skala först under 1990-talet. Detta gäller såväl i Sverige som i utlandet. Vid universitet och miljöinstitutioner världen runt pågår både teoretisk forskning och praktiskt utvecklingsarbete. Många praktiska försök med jämförande nyckeltal, rating och indexsystem pågår. Inget har prövats tillräckligt länge i tillräckligt stor skala för att möjliggöra en tillfredsställande utvärdering av dess praktiska nytta vid en mera generell användning. Mycket av det arbete som utförs på olika håll är emellertid löftesrikt och enligt utredningens uppfattning är det därför angeläget att sådant utvecklingsarbete stimuleras både av staten och näringslivet.

Av den kartläggning av informationsbehov, källor och verktyg som redovisats i kapitlen 1-3 har utredningen kommit fram till slutsatsen, att det i varje fall för närvarande inte finns några bärande skäl, vare sig ekonomiska eller miljöpolitiska, att förorda ett stort statligt engagemang i uppbyggandet av ett komplext aggregerat system för att tillgodose den finansiella sektorns behov av information på miljöområdet. De förvisso begränsade studier utredningen gjort av pågående miljöinformationsarbete utomlands har inte givit intryck av att man inom den finansiella sektorn utomlands skulle ha tillgång till bättre verktyg och system för miljöriskbedömningar än vad vi redan nu har i Sverige. Liksom i Sverige är det tydligt att man på de flesta håll har ett nyväckt intresse för miljöfrågorna och att man därför än så länge är bättre på att tala och skriva om problemen än man är på att lösa dem.

4.2 Utgångspunkter för utredningens förslag

När utredningen undersökt möjligheterna att konstruera enkla system som bättre än idag kan tillgodose den finansiella sektorns olika behov av miljöinformation, har utredningen utgått från den redovisade uppfattningen att det inte är *värderingar* utan rena *faktaupplysningar* man i första rummet efterfrågar.

När det sedan gäller dessa faktaupplysningar vill utredningen vidare utgå från samma kvalitetskriterier, som Redovisningskommittén valt (SOU 1994:17, sid. 124-125), nämligen *relevans*, *tillförlitlighet* och *jämförbarhet*. Dessa bör kunna tjäna som utgångspunkter även för informationsgivningen på miljöområdet, särskilt som målgrupperna för denna i stor utsträckning är desamma som den rent ekonomiska årsredovisningens intressenter.

I kravet på *relevans* ligger kravet på väsentlighet och aktualitet, d.v.s. informationen skall vara väsentlig som underlag för bedömningar och beslut i det aktuella ärendet.

Kravet på *tillförlitlighet* betyder, att informationen skall vara verifierbar, d.v.s. att oberoende bedömare som använder samma mätmetoder skall nå samma resultat utifrån samma förutsättningar.

Kravet på *jämförbarhet* innebär, att den lämnade informationen skall kunna jämföras med motsvarande information om företaget avseende någon annan tidsperiod eller med motsvarande information om andra företag. Det innebär samtidigt ett krav på konsekvens, varmed avses att samma redovisningsmetoder och mätbegrepp används över tiden. Det viktigaste syftet med sådan jämförbarhet är att olika redovisningsrapporters likheter och olikheter skall upptäckas och förklaras. Detta syfte kan uppnås om informationen är likartat arrangerad och klassificeras på samma sätt. I en expertrapport till Redovisningskommittén ("Miljöredovisning - för vem och varför?") påpekas, att det finns särskilda svårigheter med att utveckla jämförbarheten inom miljöredovisningsområdet. Det är troligt, framhålls det i rapporten, att en utveckling av riktlinjer för en ökad jämförbarhet endast kan åstadkommas branschvis. För några branscher sker informationsgivningen inom miljörapportens regelverk på ett sätt som möjliggör jämförelser. Det är framför allt skogsindustrins miljöpåverkan som redovisats i relation till storleken på produktionen för respektive anläggning, mätt i mängd producerad slutprodukt. Miljörapporteringen ifrån dessa massa- och pappersindustrier har sedan ett antal år sammanställts i en årlig rapport.⁶ Den jämförbara informationen har varit efterfrågad och använts av både företag och myndigheter. Redovisningssättet har inneburit att användaren av informationen kunnat bedöma vilka verksamheter som har en mer eller mindre betydande miljöpåverkan i förhållande till andra verksamheter och som därmed kan förväntas bära en större eller mindre **risk** för ökade krav från myndigheter eller kunder.

⁶Skogsindustrins utsläpp i luft och vatten, rapport från Naturvårdsverket 1994, 1995 och 1996.

Redovisningen av relevant och tillförlitlig miljöinformation från större verksamheter i Sverige torde inte utgöra det största problemet. Svårigheterna är betydligt större när det gäller små och medelstora företag, vilka ofta i sin tur arbetar som underleverantörer till de största koncernerna. Att utforma produktionsorienterade miljöindikatorer för branscher, som är mindre processorienterade och mer produktorienterade än skogsindustrins anläggningar, är också förenat med stora svårigheter. Det finns möjligen även problem med att vissa branscher innehåller för få företag med likartad verksamhet och frågan är om informationen överhuvudtaget kan jämföras med någon annan verksamhet utan endast möjliggör en jämförelse med den egna verksamhetens resultat från tidigare år. Det torde ändå vara av ett tillräckligt stort värde att informationen kan jämföras mellan olika verksamhetsår.

En annan utgångspunkt som utredningen valt är att den information som lämnas skall kunna avse stora koncerner likaväl som små och medelstora företag.

Idag kan man säkert utgå från att praktiskt taget alla större koncerner uppmärksammat det växande intresset för verksamhetens miljöaspekter och därför är måna om att införa allmänheten, aktieägarna och kreditgivarna redovisa en korrekt och ganska fyllig miljöinformation. Därmed är inte sagt att den alltid är tillräcklig för de skiftande informationsbehoven. För de stora koncernerna är det nog mera sällan som bristen på relevant miljöinformation är en avgörande faktor vid t.ex. en banks kreditprövning. Annorlunda förhåller det sig ifråga om de mindre företagen. Deras redovisning av miljöförhållandena är av naturliga skäl betydligt knapphändigare, medan samtidigt deras ekonomiska känslighet för olika restriktiva ingripanden på grund av lagstiftnings- eller myndighetsåtgärder kan vara mycket stor.

När en leverantör levererar insatsvaror till Volvo, behöver han inte vända sig till ett kreditupplysningsföretag för att förvissa sig om att Volvo har betalningsförmåga. När däremot inleder en affärsförbindelse med leveranser till Svensson & Son i X-köping har han all anledning att genom upplysningar förvissa sig om att

företaget inte har t.ex. betalningsanmärkningar. Detta gäller i lika hög grad rent finansiell information som information på miljöområdet.

Ytterligare en utgångspunkt som varit vägledande för utredningen gäller kravet på *öppenhet*. Enligt utredningens uppfattning måste öppenhet råda ifråga om både institutionella informationsgivares tillgång till obearbetad information från myndigheternas sida och allmänhetens tillgång till såväl obearbetad som bearbetad information från myndigheter och andra institutionella informationsgivare. Eftersom kostnaden för framtagning, bearbetning och distribution av miljöinformation bör bäras av slutanvändarna blir det väsentligt för dessa att man genom sådan öppenhet skapar bästa möjliga förutsättningar för fri konkurrens mellan olika informationsföretag.

4.3 System för bättre miljöinformation

Rent finansiell information kan såsom framgår av kapitel 3 erhållas från de s.k. kreditupplysningsföretagen. Vad dessa mot avgift tillhandahåller marknaden är i första hand ekonomiska basfakta om företagens resultat, balansställning, ledning, ägare m.m. På senare tid har upplysningsföretagen emellertid vidgat sitt serviceutbud, så att de också kan lämna viss bearbetad och värderande information om företagens kreditvärdighet. Förutsättningar för denna produktutveckling har varit dels tillgången på lång erfarenhet och tidsserier, dels den snabba utvecklingen på dataområdet. Man kan säga, att kreditupplysningsföretagen därigenom börjat närma sig den verksamhet som de s.k. ratinginstituten hittills varit ensamma om, nämligen värderande finansiella företagsjämförelser.

Kreditupplysningsföretagen har lång och positiv erfarenhet av nära samarbete med en lång rad statliga myndigheter, varifrån de via olika datamedier hämtar det allra mesta av sina indata. För myndigheternas särkostnader för att tillhandahålla sådan informa-

tion betalar upplysningsföretagen ersättning, som sedan beaktas vid prissättningen av upplysningsföretagens tjänster. Man kan på så sätt säga, att hela kostnaden för den omfattande rent finansiella informationen bärs av slutanvändarna. Kreditupplysningsföretagen står under statlig tillsyn och mellan dem råder konkurrens, vilket utgör en viss garanti både för upplysningarnas tillförlitlighet och för att prissättningen inte blir oskäligen.

På förfrågan har de stora kreditupplysningsföretagen svarat utredningen, att de anser sig ha goda förutsättningar att vidga sin upplysningsverksamhet till att även omfatta miljöinformation. Den marknad de skulle vända sig till med denna information är i stort sett identisk med den marknad de har i dag för den rent finansiella informationen. Skälet till att kreditupplysningsföretagen inte tidigare tagit in miljöinformation i sitt utbud av företagsupplysningar är helt enkelt att någon efterfrågan på sådan information inte förrän på den allra senaste tiden har kunnat noteras från upplysningsföretagens kundkrets.

Den organisatoriska infrastrukturen i form av bl.a. datasystem finns redan på plats hos upplysningsföretagen och den erfarenhet man förvärvat vid bearbetning och marknadsföring av finansiell basinformation bör i hög grad underlätta hantering även av miljörelaterad företagsinformation.

Det är således alldeles tydligt att upplysningsföretagen har stor kompetens ifråga om både finansmarknadens informationsbehov och om informationsinhämtning, bearbetning och marknadsföring av sådan information. Så länge det rör sig om rent finansiell information finns inom upplysningsföretagen även betydande fackkompetens. Däremot saknar man egen kompetens på miljöområdet. Sådan kompetens finns emellertid samlad på Naturvårdsverket, som också har den bästa överblicken över vad som i övrigt finns att tillgå hos andra myndigheter i fråga om miljöinformation. Naturvårdsverket är också den myndighet som har det övergripande samordningsansvaret för miljöinformation i samhället.

Utredningen har därför efter kontakter med både Naturvårdsverket och kreditupplysningsföretagen funnit det ända-

målsenligt att föreslå en samverkan mellan dessa institutioner i syfte att därigenom snabbt få till stånd en betydande förbättring av möjligheterna att tillgodose den finansiella sektorns växande behov av relevant och tillförlitlig miljöinformation.

Ett informationssystem uppbyggt i samverkan mellan Naturvårdsverket och kreditupplysningsföretagen har fördelen att man i mycket stor utsträckning kan utnyttja redan befintliga institutionella resurser och därigenom minimera kostnaderna för både samhället och informationens slutanvändare. En annan fördel är att man kan börja i mycket blygsam skala för att sedan utveckla informationsutbudet i den takt och till den omfattning marknaden önskar och är beredd att betala kostnaden för.

De miljörelaterade informationsbehov gällande företag som de finansiella aktörerna har givit uttryck för kan grupperas i fyra huvudområden:

- Miljölagstiftning som berör verksamheten samt efterlevnaden av densamma
- Företagsledningens och organisationens kompetens på miljöområdet
- Utsläpp till luft, mark, vatten samt eventuell förekomst av förorenad mark och de förpliktelser sådant kan ge upphov till
- Resursanvändning; vilka resurser och hur mycket av dem används i verksamheten.

Genom att myndighetsutövningen i Sverige i många fall är decentraliserad till kommunerna finns också en väsentlig del av informationen om enskilda företag på denna nivå. Det innebär att upplysningsföretagen också måste samverka med kommunala myndigheter.

Tillgången på information inom de områden som nämnts ovan varierar, men till sådana frågor som marknaden kan ha behov av att få besvarade och upplysningsföretagen redan inom något år skulle kunna lämna svar på hör bl.a. följande:

- Bedriver företaget verksamhet/-er som är tillstånds- eller anmälningspliktig/-a enligt miljöskyddslagstiftningen?

- Finns tillstånd? Är tillståndet förenat med särskilda villkor?
- När och till vem ingavs senaste miljörapport?
- Har företaget fått förelägganden om miljöförbättrande åtgärder?
- Har företaget ålagts att genomföra miljöinvesteringar?
- Vilka miljöinvesteringar har genomförts?
- Bedriver företaget verksamhet på eller är ägare till förorenade markområden, som kan kräva kostnader för saneringsåtgärder.
- Är företaget involverat i legala processer på miljöområdet med skadeståndsanspråk? Tidigare domar?
- Har företaget EMAS-registrerade produktionsanläggningar och/eller certifiering enligt ISO 14000?

Ovanstående frågor utgör självfallet endast exempel på sådana frågor som finansiella aktörer har anledning ställa och lika självfallet ger svaren inte mer än liten del av det faktaunderlag som krävs vid en företagsbedömning. Men svaren på den här typen av frågor kan fungera som signaler på om allt står rätt till på miljöområdet inom företaget. Om företaget inte såsom är föreskrivet lämnat in någon miljörapport eller fått omfattande förelägganden, finns det all anledning för t.ex. en kreditgivare att titta närmare på den saken.

Alltefter som behoven av ytterligare miljöinformation blir tydligt artikulerade bör ansträngningar göras för att foga in sådan information i upplysningsföretagens utbud. Det kan gälla information om energiförbrukning, energislag, bruk och utsläpp av miljöskadliga ämnen, avfallshantering, existensen av livscykelanalyser för produktutbudet, anmärkningar och förelägganden från lokal hälsovårdsmyndighet om t.ex. "sjuka hus" etc. Fullödiga källor till sådan information saknas delvis idag men utvecklingsarbete pågår inom olika organisationer och institutioner.

Om man slår in på den väg som utredningen förordar för att successivt förbättra tillgängligheten och kvaliteten, vad gäller verifierbarhet och jämförbarhet, av företagens miljöinformation är det uppenbart att man i ett inledningsskede måste nöja sig med att erhålla ett begränsat antal verifierbara fakta. På samma sätt som skett med den rent finansiella informationen bör det

emellertid med tiden bli möjligt att sammanställa och bearbeta insamlade grunddata så att nyckeltal kan erhållas och jämförelser göras både över tiden, företag emellan och med branschgenomsnitt. Utredningen är emellertid tveksam till om det är önskvärt att också sträva efter en formlig miljörating med indelning av företagen i olika klasser alltefter miljörisken. Sådan klassning eller rating kan visserligen vara av intresse att åstadkomma för andra syften, t.ex. miljöpolitiska, än dem de finansiella aktörerna har att beakta vid sina risk- och möjlighetsbedömningar. Så länge det enbart gäller den finansiella sektorns behov ligger det emellertid närmare till hands att lägga in miljöprofilen som ytterligare en viktig parameter vid den samlade bedömningen av ett företags allmänna stabilitet och betalningsförmåga. Utredningen vill dock i detta sammanhang understryka, att det föreslagna tillvägagångssättet vid uppbyggnaden av ett miljöinformationssystem snarast underlättar en senare utveckling i riktning mot en formlig rating. I vilken riktning och hur systemet utvecklas bör enligt utredningen bli en fråga som besvaras av marknaden och upplysningsföretagen i dialog med berörda myndigheter och företag.

Utredningen vill alltså föreslå

- att de redan existerande kreditupplysningsföretagen utvidgar sin verksamhet till att omfatta även miljöinformation, för att ge den finansiella sektorn förbättrad information som underlag för dess bedömning av miljörisker,
- att staten genom Naturvårdsverket och andra berörda myndigheter och organisationer medverkar till att upplysningsföretagen på samma sätt som sker ifråga om rent finansiell information på enklast möjliga sätt får tillgång till sådan icke sekretessbelagd miljöinformation, som finns hos respektive myndighet.

4.4 Miljörapporteringen

En huvudkälla för miljöinformation är såsom beskrivits i kapitel 2 de miljörapporter de tillståndspliktiga företagen årligen skall lämna in till tillsynsmyndigheten. Miljörapporterna är normalt oerhört informationsrika men tyvärr inte särskilt lättillgängliga för en tekniskt oskolad läsare. För att tillgodogöra sig informationen och dra nytta av den behöver man vara allmänt kunnig om miljöproblem relaterade till t.ex. kemiska ämnen och utsläpp. Miljörapporterna är skrivna efter anvisningar som utformats av de myndigheter som utövar tillsyn och kontroll och producerar utsläppsstatistik. (Med statistik avses nationell utsläppsstatistik främst avsedd för internationella och nationella miljömyndigheter). De är sålunda starkt präglade av att de är skrivna för en läsekrets som äger just den erforderliga expertkompetensen och därigenom får sitt på tillsyn, kontroll och statistik baserade informationsbehov väl tillgodosett.

När nu målgruppen för miljörapporterna vidgas till att omfatta även den finansiella sektorns aktörer och kanske också stora delar av den miljöintresserade allmänheten, finns det anledning överväga om inte miljörapporterna borde få en ny utformning, som även vad gäller innehållet bättre än för närvarande tillgodoser tidens krav. Det finns även anledning att undersöka vilka grupper av företag som obligatoriskt skall lämna miljörapporter liksom möjligheterna att utveckla rekommendationer för hur frivilliga miljörapporter för jämförbarhetens skull bör vara utformade. Det kan i detta sammanhang bli aktuellt med en utvidgning av regeringens bemyndigande till Naturvårdsverket avseende verkets rätt att föreskriva vad en miljörapport skall innehålla, i den mån detta behov inte kommer att bli tillgodosett inom ramen för den föreslagna Miljöbalken. I sammanhanget bör också nämnas intresset av återhållsamhet när det gäller kraven på uppgiftslämnande från företagen.

I samband med en sådan översyn borde också undersökas vilka möjligheter som kan finnas till samordning mellan miljö-

rapporteringen enligt Miljöskyddslagen och den miljöredovisning som skall upprättas som följd av att en anläggning blivit EMAS-registrerad. Enligt EMAS-förordningen (EEG nr 1836/93) skall miljöredovisningen utformas med tanke på allmänheten och skrivas på ett kortfattat och begripligt sätt. Till skillnad från miljöskyddslagstiftningens rapporter skall de också obligatoriskt innehålla en presentation av hur företagets miljöpolicy, miljöprogram och miljöstyrningssystem har genomförts eller införts vid den berörda anläggningen.

Utredningen föreslår därför

- att en översyn görs av de i Miljöskyddslagen föreskrivna miljörapporternas innehåll och utformning, varvid bör beaktas behoven från såväl tillsyns- och statistikmyndigheterna som allmänheten och särskilt den finansiella sektorn, samt
- att man därvid även undersöker vilka grupper av företag som obligatoriskt skall lämna miljörapporter.

4.5 Organisationsnummer

Det stora flertalet offentliga register som innehåller information om företag är idag uppbyggda med organisationsnummer som sökbegrepp. Detta förhållande gäller särskilt för de myndigheter som idag levererar data till bl.a. kreditupplysningsföretagen. Med hjälp av organisationsnummer och kopplingar till koncernmoder kan även hela koncerner kartläggas.

De databaser som finns hos tillsynsmyndigheter inom miljöområdet är emellertid idag ofta sorterade efter andra sökbegrepp såsom arbetsställenummer enligt SCBs koder eller det enskilda företagets namn. Anledningen till detta är att det normalt är den enskilda anläggningen eller verksamheten som tilldrar sig tillsynsmyndighetens intresse. Ett tillstånd enligt miljöskyddslagen är relaterat till en verksamhet, medan ett föreläggande eller en

miljörapport enligt samma lag är relaterade till utövaren av verksamheten. I det sistnämnda fallet har organisationsnumret en betydelse. Diariesystemen hos kommuner och inom staten är också olika uppbyggda.

En grundläggande förutsättning för att den miljörelaterade information som finns i sådana av tillsynsmyndigheter förda register skall kunna komma till användning inom den finansiella sektorn och hos andra externa intressenter är att den kan erhållas på företags- eller koncernnivå. Det är därmed också nödvändigt att organisationsnummer införs som generellt sökbegrepp. Detta bör underlättas av att uppgift om organisationsnummer enligt 4 § i Naturvårdsverkets kungörelse om miljörapport (SNFS 1993:1) skall lämnas i alla miljörapporter.

Utredningen föreslår

- att regeringen på lämpligt sätt föranstaltar om att organisationsnummer införs som generellt sökbegrepp i fråga om all hos myndigheterna registrerad miljöinformation.

4.6 Statens roll

Enligt direktiven skall utredaren även ta ställning till om statligt engagemang ifråga om den finansiella sektorns miljöinformationsbehov är önskvärt eller om frågan helt bör överlätas åt marknadens aktörer.

Statens roll på miljöområdet synes i första hand vara att fastlägga de nationella miljöpolitiska målen samt att genom lagstiftning och andra styrmedel tillse att bästa möjliga förutsättningar skapas för att dessa mål skall uppnås. Tillsyn och kontroll av att lagar med tillhörande förordningar och andra föreskrifter på området leder till efterrättelse är en statlig såväl som kommunal uppgift. Det är vidare naturligt att man inom de statliga myndigheter, som utövar denna tillsyn och kontroll, också bedriver ett miljöpolitiskt utvecklingsarbete inom ramen för mera

långsiktiga miljöpolitiska mål och lägger fram förslag till därav föranledda förändringar i rådande regelsystem.

Som en följd av dessa statliga uppgifter kommer som tydligt har framgått av kapitel 2 en mycket stor mängd miljöinformation att finnas samlad inom olika statliga myndigheter och kommunala organ.

Utredningen anser att det är en viktig uppgift för staten att organisera och styra sitt arbete så att denna i många sammanhang värdefulla information inte bara kommer till begränsad användning hos vederbörande tillsynsmyndighet utan ställs till lättillgängligt förfogande för allmänheten, vare sig denna representeras av enskilda medborgare, media, miljöorganisationer eller aktörer inom den finansiella sektorn.

Information kan för staten även tjäna som miljöpolitiskt styrmedel. Till statens roll hör därför att uppmärksamma sådan miljöinformation som för närvarande inte har en omedelbar ekonomisk betydelse men som i långsiktiga perspektiv är viktig och kan få omfattande ekonomiska konsekvenser. Genom att staten tillhandahåller och även framhäver betydelsen av sådan information kan utvecklingen av de finansiella institutionernas informationsbehov påverkas.

Såsom framgått ovan under avsnitt 4.3 anser emellertid utredningen att den institutionella ramen för att tillgodose behovet av miljöinformation inom den finansiella sektorn inte minst av ekonomiska skäl med fördel kan överlätas på vad som i direktiven kallas marknadens aktörer. Om så sker är det dock viktigt att dessa marknadens aktörer bedriver sitt informationsarbete i nära och gott samarbete med de myndigheter som har den primära tillgången på information och kunskap på miljöområdet, och att myndigheterna å sin sida har resurser och en god vilja att dela med sig av sin information och kunskap.

Svaret på den i direktiven uppställda frågan blir således att den finansiella sektorns miljöinformationsbehov mycket väl kan tillgodoses av marknadens aktörer under förutsättning att ett konstruktivt samarbete etableras mellan dessa och berörda statliga och kommunala myndigheter.

4.7 Rådgivande forum

Miljöfrågor inom alla samhällssektorer präglas för närvarande av ett intensivt utvecklingsarbete, där många stora och viktiga frågor ännu är obesvarade. Miljöproblemen är komplexa till sin natur och har återverkningar på i princip alla aktiviteter i samhället. Utredningen har emellertid under sitt arbete funnit, att det på många håll både inom näringsliv och offentlig sektor finns ett betydande intresse för miljöfrågorna samt kunskaper och erfarenheter på området, som tyvärr inte alltid blir tillvaratagna på bästa sätt. Till skillnad från vissa andra länder, t.ex. England och Norge, saknar Sverige ett rådgivande forum på hög nivå, där företrädare för statsledningen kan föra konstruktiva dialoger i miljöpolitiska frågor med företrädare för näringsliv och vetenskap.

4.8 Konsekvenser av förslagen

Enligt direktiven skall utredningen beakta direktivet till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23) samt redovisa regionalpolitiska och jämställdhetspolitiska konsekvenser.

4.9 Regional- och jämställdhetspolitiska konsekvenser

Utredningen anser, att de ovan redovisade förslagen inte har några regional- eller jämställdhetspolitiska konsekvenser.

4.10 Kostnader och finansiering

Utredningens förslag kräver ingen uppbyggnad av nya institutioner och i varje fall inledningsvis inte heller några nämnvärda kostnader eller investeringar. I den mån det krävs anpassningar,

som myndigheterna måste göra i sin databehandling och som enbart betingas av upplysningsföretagens behov, bör kostnaderna för dessa bäras av upplysningsföretagen, som i sin tur bör kunna få dem täckta genom kundernas betalning av upplysningsföretagens tjänster. På samma sätt som idag sker beträffande den rent finansiella informationen bör myndigheternas särkostnader för tillhandahållandet av den löpande grundinformationen debiteras upplysningsföretagen. Regler och avgifter för statens varor och tjänster återfinns i avgiftsförordningen (1992:191).

4.11 Sysselsättning

Om utredningens förslag genomförs och efterfrågan på miljöinformation fortsätter att öka, bör denna informationsverksamhet kunna ge upphov till vissa smärre men dock positiva sysselsättningseffekter.

4.12 Successiv utbyggnad och utveckling

Riksrevisionsverket (RRV) har i sin rapport "Informations-samverkan och IT inom miljöskyddet" (nov. 1995) konstaterat att en viktig men omfattande och kostsam insamling av miljö-värdsdata sker hos olika myndigheter. Enbart kostnaden för att samla in, registrera och sprida data som rör kalkning av sjöar, kontrollen av tillståndet i sjöar och kontrollen av företagens miljöfarliga utsläpp i vattendrag överstiger enligt rapporten 100 miljoner kronor årligen. RRV som anser att arbetet med att samla in, registrera och sprida sådana data dessutom är komplicerat och osmidigt, har föreslagit att regeringen i första hand genom Naturvårdsverket och länsstyrelserna föranstaltar om åtgärder som syftar till att förbättra och effektivisera myndigheternas egen informationsförsörjning på miljöområdet. Ett omfattande arbete för att ta fram en strategi för informationsförsörjning, informations-samverkan och IT-stöd som rör tillsynen över miljöfarlig verk-

samhet har därför nu kommit igång. Eftersom länsstyrelserna och i snabbt växande omfattning de kommunala miljönämnderna utövar miljötillsynen över företagen, är det på dessa nivåer den övervägande delen av företagens miljöinformation hanteras. Dessa myndighetsnivåer spelar således en nyckelroll i strategiarbetet.

Även om arbetet inte avsätter konkreta resultat under den allra närmaste tiden och primärt bedrivs för att tillgodose myndigheternas eget behov av effektivare informationsförsörjning för att övervaka i vilken utsträckning de nationella miljömålen infrias, är det enligt utredningens uppfattning angeläget att de elektroniska verktyg man för dessa ändamål tar fram (Svenska Miljönätet, Internet etc.) också kommer till användning för att tillgodose informationsbehoven inom andra samhällssektorer.

Utredningen föreslår sålunda

- att man i de statliga myndigheternas utvecklingsarbete för informationsförsörjning och informationssamverkan också beaktar den finansiella sektorns behov av förbättrad miljöinformation och verktyg för detta.

Sammanfattningsvis anser utredningen att de ovan kortfattat redovisade förslagen gör det möjligt att utan stora kostnader relativt snabbt få till stånd en förbättring av miljöinformationen för den finansiella sektorn. Även om informationsutbudet till en början blir ganska snävt begränsat, bör möjligheterna vara goda att successivt bygga ut det i takt med efterfrågeutvecklingen.

Dir.
1996:34

Kommittédirektiv

Informationssystem för att bedöma och jämföra företag ur ett miljöperspektiv

Beslut vid regeringssammanträde den 18 april 1996

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att utreda förutsättningarna för ett system för sammanställning och analys av miljöinformation om företag, mot bakgrund av finansiella aktörers växande behov av att bedöma och jämföra företag ur miljösynvinkel. Utredaren skall

- belysa vilka miljöfaktorer som kan medföra finansiella risker och vilken typ av information som är betydelsefull vid en finansiell miljöriskbedömning,
- kartlägga befintliga källor till miljörelaterad information om företag och bedöma i vilken mån de är användbara vid finansiella institutioners värdering av miljörisiker,
- bedöma om det finns ett behov av ett gemensamt system för jämförande miljöinformation och, om behovet finns, bedöma vilken typ av information som lämpar sig bäst för att hanteras och bearbetas i ett gemensamt system,
- ta ställning till om statligt engagemang i denna fråga är önskvärt eller om frågan helt bör överlätas till marknadens aktörer,
- om det bedöms önskvärt, föreslå en lämplig organisationsform för ett gemensamt informationssystem samt föreslå hur systemet skall utformas och informationen presenteras.

Bakgrund

I regeringens proposition 1995/96:25 En politik för arbete, trygghet och utveckling skriver regeringen att den avser att tillsätta en utredare med uppdrag att ge förslag på hur ett miljöindex för företag kan utvecklas. Syftet är att skapa bättre förutsättningar för bl.a. bankerna att bedöma företag från miljösynpunkt vid såväl kreditprovning som kapitalplacering.

De finansiella institutionernas växande roll i miljöarbetet

I takt med att den ekonomiska betydelsen av miljöfrågor har vuxit på senare tid, har också de finansiella institutionernas potentiellt viktiga roll i miljöarbetet kommit att uppmärksammas alltmer. Genom att förmedla kapital till företag och finansiera investeringar har banker och andra finansiella institutioner både möjlighet och ekonomiska motiv att påverka företagen och styra resurser till hållbara verksamheter.

Miljörelaterade risker och möjligheter hos företag kan leda till finansiella risker och möjligheter för finansiella institutioner på åtminstone tre sätt:

- värdet på panter och säkerheter kan påverkas av riskerna för miljökostnader (t.ex. sanering av förorenad mark),
- företagens lönsamhet och utveckling kan påverkas av miljöpolitiskt betingade osäkerheter om miljöpåverkan av företagens verksamhet och produktion,
- företagens lönsamhet och utveckling kan påverkas av miljöpolitiskt betingad osäkerhet kring marknaden för företagens produkter.

Osäkerheten kring de miljöpolitiska kraven kompliceras av vetenskapliga osäkerheter om miljöeffekter och osäkerheter om framtida värderingar och miljöhot. Internationellt sett riktades de finansiella företagens intresse först mot riskminimering, men det börjar nu också inriktas mot de möjligheter till ökad lönsamhet som miljöanpassning skapar på marknaderna.

Det senaste året har intresset för företagens miljöarbete ökat hos flera av de stora svenska bankerna och försäkringsbolagen. Flera banker har börjat utarbeta metoder för att vid kreditprövning bedöma miljörisker. Det finns i dag också flera så kallade miljöfonder, dvs. aktiefonder med miljöinriktad placeringsprofil, och antalet väntas öka.

Det finns flera orsaker till denna utveckling. Dels får miljöaspekterna allt större betydelse vid bedömningen av kreditrisker. Dels växer kraven från miljömedvetna sparare som vill placera sina pengar i ekologiskt hållbar verksamhet. Nya krav från konsumenter och myndigheter påverkar företagens ekonomi, vilket indirekt påverkar banker och försäkringsbolag. Härtill bidrar bland annat det omfattande arbetet med Agenda 21, genom vilket en rad samhällsaktörer som tidigare inte deltagit involveras i miljöarbete. Studier utförda i USA tyder också på att placeringar i företag som har låga miljörisker ger högre avkastning än andra. Ett företags uppträdande i miljösammanhang kan därför vara en god indikator på hur välskött företaget är i stort.

Ett hinder mot de finansiella företagens möjligheter att väga in miljöaspekter i sin verksamhet är bristen på relevant miljörelaterad information om företagen. Tillgång till relevanta sammanställningar av information och pålitliga analysinstrument är avgörande för möjligheterna att bedöma de finansiella möjligheter och risker som utvecklingen på miljöområdet skapar.

Individuell bedömning av företagens miljöpåverkan

I dag finns flera olika typer av information som kan ligga till grund för en individuell bedömning av företag:

- de frivilliga miljörapporter som allt fler företag lämnar i samband med årsredovisningen,
- den information som företag anslutna till det europeiska frivilliga miljöstyrnings- och miljörevisionssystemet EMAS redovisar,

- miljörapporteringen av tillståndspliktig verksamhet till länsstyrelser och kommuner, inklusive besiktningar och tillsynsrapporter,
- miljökonsekvensbeskrivningar som enligt bland annat miljö-skyddslagen (1969:387) och lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. krävs inför tillståndsgivning av vissa verksamheter. Även de tillstånd som ges är en informations-källa.

För att få fram information från företag som inte ansluter sig till EMAS kan en obligatorisk miljöredovisning få stor betydelse. Enligt norska aktiebolagslagen måste alla företag med fler än 10 anställda i sin årsberättelse redogöra för miljöpåverkan och miljöåtgärder. I ett tilläggsdirektiv (dir. 1996:07) har uppdragits åt Redovisningskommittén (dir. 1991:71) att överväga en eventuell svensk lagstiftning. Inom ramen för de standardiserade miljöledningssystemen ISO 14000 utvecklas verktyg för att bedöma omfattning och nivå på det samlade miljöarbetet i företag (Environmental Performance Evaluation, EPE). Finansiella institutioner är en målgrupp för dessa bedömningar.

Redskap för att jämföra företag från miljösynpunkt

Index och ratingsystem syftar till att möjliggöra *en jämförelse* mellan olika företag, både inom en och samma bransch och mellan olika branscher. En tydlig parallell finns på det finansiella området, där institut som Standard and Poor och Moody's gör finansiella värderingar och jämförelser av företag.

Motsvarande index på miljöområdet skulle kunna användas av en rad olika aktörer, med delvis olika syfte. Det skulle t. ex. kunna användas av kreditgivare som vill minimera miljörisker. Det skulle också kunna användas av investerare som vill placera medel i de företag inom varje bransch som uppvisar bäst miljöresultat, i de branscher som uppvisar bäst miljöresultat, eller i företag och branscher som har störst framtidsutsikter i det strategiska perspektivet att samhället

skall omställas till en hållbar utveckling. Ett miljöindex skulle också kunna användas av staten, exempelvis vid beslut om skatter, avgifter och företagsstöd av olika slag.

Rating och index i andra länder

I USA finns flera privata ratingföretag och index som redovisar miljöinformation om företagen. Bl.a. har ett index-system som bygger på en kvantitativ jämförelse av olika företag inom samma bransch utvecklats. Dessa index omfattar exempelvis utsläpp av farliga ämnen, trendmässiga förändringar av kostnader för miljöskydd samt antal och omfattning av lagöverträdelser. För varje index relateras miljörisken till företagets inkomster.

I Norge har motsvarigheten till Naturvårdsverket och Oslo Börs i samarbete med ett försäkringsbolag tagit initiativ till att utveckla ett miljöindex som kan användas i analysen av norska industriföretag. I Storbritannien upprättas år 1996 ett företagsregister där företag klassas efter miljörisiker.

Förutom de bedömningar som görs av miljöfonder finns inget system för miljöklassning av företag i dag i Sverige. Regeringen vill med denna utredning påskynda utvecklingen av sådana system.

Uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att klarlägga förutsättningarna för ett system för sammanställning och analys av miljöinformation om företag, mot bakgrund av finansiella aktörers växande behov av att bedöma och jämföra företag ur miljösynvinkel. Vidare skall utredaren ge förslag till hur ett sådant system kan utformas och i vilken utsträckning statligt engagemang är önskvärt.

Vilken information behövs och vilka är målgrupperna?

Utredaren skall belysa vilka miljörisker som genom lagstiftning eller krav från marknaden kan medföra finansiella risker och vilken typ av information som är betydelsefull för bedömning av finansiella miljörisker. Dessutom skall målgruppen för informationen definieras närmare. Syftet med ett informationssystem på miljöområdet skall vara att skapa bättre underlag för finansiella bedömningar. Den slutliga bedömningen är något som måste göras av enskilda banker, försäkringsbolag eller andra aktörer på de finansiella marknaderna.

Vilka informationskällor finns i dag?

Utredaren skall kartlägga befintliga informationskällor såsom frivilliga miljörapporter, miljökonsekvensbeskrivningar, obligatorisk miljörapportering till kommuner och länsstyrelser för tillståndspliktig verksamhet samt den kartläggning över förorenade marker som nyligen genomförts av Naturvårdsverket. Även informationskällor som är under utveckling bör beslutas. Vidare skall utredaren bedöma i vilken mån dessa informationskällor i sin nuvarande utformning är användbara vid finansiella institutioners värdering av miljörisker.

En huvuduppgift för utredaren är att föreslå hur befintlig information skall bearbetas för att bli mer användbar för bl.a. banker. Om utredaren finner att det finns behov av ytterligare information inom ramen för företagsredovisningen skall utredaren samråda med Redovisningskommittén (dir. 1991:71) och lämna eventuella förslag till denna.

Behövs det ett gemensamt system?

Utredaren skall bedöma om det finns behov av ett generellt och gemensamt system för jämförande miljöinformation som

ett komplement till bankernas och andra finansiella aktörers egen riskvärdering. Fördelar och nackdelar med ett gemensamt system skall belysas. Därvid skall utredaren beakta erfarenheter av befintliga samarbetsformer, exempelvis Upplysningscentralen genom vilken banker får besked om företags kreditvärdighet. I detta sammanhang bör också ett eventuellt gemensamt informationssystem finansiering diskuteras.

Vilken roll bör staten ha?

Utredaren bör ta ställning till om statligt engagemang är önskvärt eller om uppgiften att skapa ett gemensamt informationssystem helt bör överlätas till marknadens aktörer. Erfarenheterna av samarbete mellan statliga och ickestatliga organ inom bl.a. arbetet med miljömärkningen den Nordiska Svanen bör därvid beaktas. En viktig aspekt i det sammanhanget är betydelsen av systemets trovärdighet hos allmänhet, sparare, företag och banker.

Utformningen av ett eventuellt gemensamt informationssystem

Om utredaren bedömer att det är önskvärt att staten bidrar till att skapa ett gemensamt informationssystem för miljörelaterad information om företag, skall grunddragen för en lämplig organisation och utformning av ett sådant system föreslås.

En viktig uppgift för utredaren är att bedöma vilken typ av information som bäst lämpar sig för att hanteras och bearbetas i ett gemensamt system, och vilken information som banker och andra skaffar sig bäst själva genom individuella kontakter med företag. Värdering av företagsledningens miljöstrategi, liksom av företagets underleverantörer och utlandsinvesteringar skulle kunna vara exempel på något som görs bäst av enskilda finansieringsföretag, medan kvantitativa

jämförelser av vissa utsläpp, energiåtgång m.m. skulle kunna lämpa sig bättre för ett gemensamt informationssystem.

Den förväntade utvecklingen på miljöområdet och framtida krav från konsumenter och myndigheter bör i möjligaste mån beaktas. En rad olika typer av information kan övervägas att ingå i ett gemensamt informationssystem, exempelvis:

- utsläpp av farliga ämnen som olja och kemikalier (även tillfälliga utsläpp),
- förändringar över tiden i kostnader för miljöskydd,
- miljöpåverkan av de varor och tjänster som företaget producerar,
- betalningsansvar för marksanering,
- antal och omfattning av lagöverträdelser,
- pågående och latent miljötvister,
- miljörisker vid tagande av säkerheter och panter,
- användning av energi, vatten och andra råvaror,
- kemikalieanvändning,
- typ och volym av avfall,
- förändring i företagens miljöarbete över tiden,
- miljöpåverkan analyserad med hjälp av geografiska informationssystem (GIS).

En möjlighet är att de viktigaste miljöriskerna i olika branscher identifieras. Från sådana listor skulle ett antal faktorer kunna väljas ut för att utgöra grund för branschvisa index eller nyckeltal.

Utländska erfarenheter på området skall i möjligaste mån beaktas. Även möjligheterna till internationellt och nordiskt samarbete bör övervägas.

Utredaren skall också föreslå hur informationen bör presenteras. Bl.a. bör nyckeltal och index övervägas.

Närmare om utredningsuppdraget

Till utredaren bör knytas en referensgrupp där representanter för berörda departement och myndigheter, näringsliv och miljöorganisationer bör ingå. Om utredaren lägger förslag med kostnadseffekter skall förslag till finansiering lämnas.

Utredaren skall samråda med Redovisningskommittén (dir. 1991:71). Utredaren skall beakta direktivet till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23), samt redovisa regionalpolitiska och jämställdhetspolitiska konsekvenser. Utredningen skall redovisas före utgången av december 1996.

(Miljödepartementet)

Svenska Bankföreningen

PROMEMORIA

1996-08-29

Miljöfrågor att beakta vid kreditgivning

1. Inledning

Denna promemoria beskriver vilken typ av generell information som i vissa fall kan vara relevant att inhämta vid kreditgivares undersökning av miljörelaterade risker i näringsverksamhet som bedrivs i Sverige (miljörisker).

Promemorian är avsedd som en utgångspunkt för bankerna att var för sig fortsätta arbetet med att utarbeta rutiner för att förbättra bedömningen av miljörisker vid kreditgivningen. Den är inte avsedd att vara uttömmande eller ge uttryck för en branschstandard. Omfattningen av den information som skall inhämtas och det arbetssätt som skall tillämpas får avgöras av varje bank efter vad som kan vara lämpligt. Inhämtande av information rörande miljörisker kommer till en början att beröra ett begränsat antal kunder hos kreditgivarna. För sådana kunder torde det endast undantagsvis bli aktuellt att inhämta information på alla de områden som nämns i promemorian.

2. Rollfördelning

Inledningsvis bör rollfördelningen mellan näringsidkare och kreditgivare belysas. En näringsidkare ansvarar för att den verksamhet som han bedriver, uppfyller de miljökrav som föreskrivs i lagar och myndighetsföreskrifter. En kreditgivares roll är att på affärsmässiga grunder finansiera näringsidkarens verksamhet. Kreditgivaren har därvid att följa endast de lagar och förordningar som gäller den egna verksamheten.

För att bedöma den kommersiella riskexponeringen i varje enskilt fall gör kreditgivare en kreditprövning, vilken bl.a. innebär en bedömning av kredittagarens återbetalningsförmåga. Detta sker genom analys och utvärdering av en rad faktorer som kan påverka denna förmåga. Härvid kan ingå även information om miljöfaktorer, vilket närmare utvecklas i denna promemoria.

3. Motiv för kreditgivares miljöanalys

En kredittagares verksamhet kan påverka miljön på ett sådant sätt att det får återverkningar på kreditgivaren. Fast egendom som utgör säkerhet för krediten kan visa sig vara förorenad och därmed minska i värde. Kredittagarens förmåga att erlägga räntor och amorteringar kan minska t.ex. genom att myndigheter ålägger företaget att vidta kostnadskrävande miljöförbättrande åtgärder eller genom att efterfrågan på företagets produkter viker till följd av att kundpreferenserna ändras av miljöskäl.

Genom att kreditgivaren vid sin kreditprövning inhämtar information om eventuella miljörelaterade risker i kredittagarens verksamhet kan kreditgivaren få bättre kontroll över sin riskexponering samt få bättre underlag för att värdera säkerheten.

4. Administrativa uppgifter

Vissa administrativa uppgifter om företaget bör sammanställas, i den mån de inte redan finns i kreditärendet. Vidare bör uppgifter tas in om verksamhetens art, beteckning på den fastighet där verksamheten bedrivs och - för de fall det är aktuellt - beteckning på den fastighet som utgör säkerhet för krediten.

5. Tillståndspliktig eller anmälningspliktig verksamhet ?

Det bör undersökas om företaget bedriver en verksamhet som är tillståndspliktig eller anmälningspliktig enligt miljöskyddslagen (1969:387) och miljöskyddsförordningen (1989:364). I en bilaga till förordningen finns en förteckning över verksamheter som kräver

Koncessionsnämndens respektive länsstyrelsens tillstånd eller som måste anmälas till kommunens miljonämnd.

Om verksamheten är tillståndspliktig bör från företaget inhämtas upplysningar om huruvida det har erforderliga tillstånd för verksamheten, vilken myndighet som har lämnat tillståndet och om den framfört någon kritik mot verksamheten.

Om den verksamhet som företaget bedriver är anmälningspliktig bör i stort sett motsvarande upplysningar inhämtas. Vidare bör kreditgivaren informera sig om företaget har gjort anmälan både när verksamheten startades och vid förändringar av denna. I vissa fall kan det vidare finnas anledning att fråga företaget om det riktats några skadeståndsanspråk mot företaget/koncernen med anledning av verksamheten.

6 . Miljöstyrnings- och kvalitetssystem m. m.

Ett viktigt inslag i kreditprövningen är att bedöma företagsledningens kompetens och framförhållning samt befintliga styr- och kontrollsystem. För de företag som har tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet eller som bedriver verksamhet inom områden där miljökrav och miljömärkning av produkter eller processer förekommer bör det undersökas om företaget/koncernen har antagit en miljöpolicy eller infört ett miljöstyrningssystem.

Vidare kan man inhämta uppgifter om det inom företaget/koncernen finns någon EMAS-registrerad produktionsanläggning (eller om förberedelser för detta pågår) eller om verksamheten inom företaget/koncernen är certifierad enligt någon standard, t ex. ISO 14001 eller motsvarande. Undersökningen kan också innefatta om det finns någon som är ansvarig för miljöfrågor, om man har beredskap för hantering av miljökriser och om någon särskild försäkring har tecknats för miljöskador.

EMAS (Eco Management and Audit Scheme) är ett frivilligt system inom EU för att främja en frivillig förbättring av industrins miljöarbete. Företag kan ansluta en anläggning till systemet och skall då bl.a. anta en miljöpolicy, genomföra en miljöutredning och miljörevision av anläggningen, skriva miljöredovisning och låta en ackrediterad miljökontrollant granska hela miljöarbetet. Anläggningar i Sverige EMAS-registreras av AB Svenska Miljöstyrningsrådet.

ISO (International Standardisation Organization) utvecklar ISO 14 000-standarder för att stödja, förbättra och effektivisera företagens miljöarbete. Standarder är under utveckling för både produkter och organisationer och blir successivt klara under 1996 och 1997. Standarden för miljöledningssystem, dvs hur det övergripande miljöarbetet organiseras, har beteckningen ISO 14001

7. Övriga miljörisker

Även om kredittagarens verksamhet inte är tillstånds- eller anmälningspliktig kan den påverka miljön och därmed innebära miljörisker för kreditgivaren.

7.1 Förorenade markområden och "sjuka hus"

Förorenade fastigheter är något som kan påverka kredittagarens återbetalningsförmåga och/eller värdet på fastigheten ifråga. Vid den fortsatta miljöanalysen bör därför undersökas om det finns anledning att anta att mark- eller vattenområden eller byggnader på den eller de fastigheter inom vilken verksamheten bedrivs eller kommer att bedrivas är så förorenade att det kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller för miljön. Undersökning av markförhållandena kan vara särskilt motiverad vid kreditgivning till förvärv av eller byggnation på en fastighet där det tidigare bedrivits industriell verksamhet eller när en sådan fastighet tas som säkerhet för en kredit.

Om det kan misstänkas att marken är förorenad bör man skaffa sig information om huruvida det har gjorts undersökningar av föroreningsgrad och typ av föroreningar. Vidare bör man informera sig om vilken typ av verksamhet som kan ha orsakat föroreningen och om den som då bedrev verksamheten alltfjämt är verksam. Det bör också kontrolleras om det träffats något avtal med tidigare verksamhetsutövare om ansvar för eventuella saneringsåtgärder.

Med "sjuka hus" avses byggnader där byggnadsmaterial och/eller byggnadsmetoder använts som ger hyresgästerna/nyttjarna sjukdomar eller obehag, vilket i sin tur leder till att byggnaden behöver byggas om/saneras. Vid vissa projekt kan det vara befogat att undersöka om byggnationen avses ske under tillfredsställande miljökontroll och miljöledning.

7.2 Kundreaktioner m. m.

En miljörisk som är svår att bedöma, men som ändå inte bör förbises, är risken för att efterfrågan på företagets produkter minskar av miljörelaterade orsaker. Allt fler företag och upphandlande myndigheter ställer miljökrav på de produkter/insatsvaror de köper. De leverantörer som inte kan uppfylla kraven kan på mycket kort tid förlora en stor del av sin avsättning, vilket kan påverka kredittagarens återbetalningsförmåga och därmed kreditgivaren.

Motsvarande effekter kan uppstå för producenter av konsumentvaror till följd av reaktioner bland enskilda konsumenter och miljöorganisationer. Reaktionerna kan baseras på en miljöbedömning av hela eller delar av en produkts kretslopp. Med en produkts kretslopp avses vanligen förloppet från vilka insatsvaror som används, hur dessa utvinns och transporteras, via produktionsprocessen, energiförbrukning, ev. utsläpp, distributionen av produkten, ev. miljöeffekter av produktens användning och fram till hur återvinning och avfallshantering kan lösas

De mångfacetterade riskerna gör att de är svåra att värdera. Ett första steg i denna del kan dock vara att ta reda på om det finns miljökrav eller miljömärkning (utarbetade av myndigheter eller välrenommerade miljöorganisationer) rörande den typ av produkter som företaget tillverkar eller säljer och om företagets produkter uppfyller miljökraven eller inte. Finns det miljömärkta konkurrerande produkter påverkas risken i företagets verksamhet och därmed även kreditgivarens risk.

I detta sammanhang bör också undersökas eventuell förekomst av kemiska produkter som kräver tillstånd eller anmälan till det s.k. produktregistret (se lagen och förordningen om kemiska produkter).

7.3 Lokalisering, transporter och leasing

Det kan i vissa fall vara relevant att undersöka om verksamheten är lokaliserad i närheten av bostadsbebyggelse eller känslig natur, eftersom detta kan innebära restriktioner för användningen av fastigheten eller produktionsanläggningen.

Vidare kan det vara motiverat att inhämta information om vilka transporter som kredittagarens verksamhet ger upphov till och om de utförs med transportmedel som uppfyller aktuella miljökrav, t.ex. när det gäller energiförbrukning och rening av utsläpp.

I de fall kreditgivaren medverkar vid leasing kan det finnas anledning att beakta om leasingobjektet eller dess användande kan förorsaka miljöproblem, även om det är leasetagaren som har ansvaret för att objektet uppfyller alla krav och står risken för eventuella hinder i utnyttjandet av objektet.

Rekommendation från Sveriges Finansanalytikers Förening

Antagen av styrelsen i november 1996

Miljöinformation för finansanalytiker

- * -

separat miljöredovisning. Detta är inget speciellt svenskt. Storföretagen i andra nord-europeiska länder har ofta kommit väl så långt som de svenska.

Varför miljöfrågor är viktiga för finansanalytiker

Eftersom denna utveckling är viktig för företagen är den också viktig för analytiker. Den enkla förklaringen är att miljöfaktorer i ökande utsträckning påverkar många företags framtida kassaflöden både i positiv och negativ riktning. Aktievärdering, kreditbedömning och andra ekonomiska beslut som analytiker är involverade i baseras på prognoser över framtida vinster eller kassaflöden. Dessa prognoser påverkas av eller kompletteras med känslighetsanalyser och riskbedömningar. Det är föreningens åsikt att sådana bedömningar i ökande utsträckning kommer att påverkas av miljöfaktorer.

Prognoseerna kan påverkas av att företaget kan orsaka framtida kostnader p.g.a. "gamla synder" i verksamheten, t.ex. saneringskostnader vid produktionsanläggningar eller avfallsdeponier, framtida kostnader för återtagande eller återvinning av tidigare sålda produkter och liknande. Om det är fråga om en förpliktelse som är säker eller sannolik till sin förekomst ska den naturligtvis redovisas som skuld eller avsättning i balansräkningen.

Men i de flesta fall är det fråga om mer osäkra bedömningar som bl.a. är beroende av utvecklingen av miljölagstiftningen. Beträffande t.ex. marksaneringsåtgärder kan det vara svårt att bedöma om den måste genomföras, vem som i så fall ska svara för kostnaden, vad det kan komma att kosta och när kostnaden kan tänkas uppkomma. Även om det inte föreligger juridiskt ansvar kan företaget ändå, t.ex. av marknadsföringsskäl, anse sig tvingat ta på sig kostnaden för att åtgärda problemet.

Den praktiska betydelsen av denna typ av miljöproblem ska inte underskattas. Enligt den översiktliga kartläggning av efterbehandlingsbehovet i Sverige som Naturvårdsverket publicerade 1995 finns det inom näringslivet åtminstone 6000 platser i Sverige där det finns anledning misstänka att efterbehandlingsbehov föreligger. Det är naturligtvis i första hand anläggningar inom gruvindustri, metallindustri, kemisk industri och skogsindustri som berörs men även gummiindustri, anläggningar för energiproduktion, bilverkstäder, bensinstationer, kemtvättar m.m. är berörda. Gissningsvis har ungefär varannan industrifastighet betydande miljöproblem och var tionde svåra miljöproblem. Kostnaden för en marksanering kan bli mycket stor.

Företagets nuvarande verksamhet kan också vara mer eller mindre utsatt för risker i form av skärpta miljökrav från myndigheter eller kunder avseende produktionen eller produkterna. Det kan påverka de egna produkternas konkurrenskraft gentemot andra producenter eller produkter. Det kan också påverka kostnadsutvecklingen genom att produktionstekniken måste ändras eller genom att stora investeringar måste göras för att undanröja miljöproblemen. Liknande problem kan föreligga beträffande de råvaror eller komponenter som företaget använder i produktionen.

Energi är en speciell typ av råvara. Energiförbrukning är nästan alltid påfrestande för miljön oberoende av hur den produceras. Energiförbrukande produktion löper speciellt stor risk att drabbas av ökande kostnader genom höjda energipriser. Det kan bero på politiska beslut typ miljöskatter eller den allmänna kostnadshöjning som antagligen kommer att ske på grund av den globalt ökande energikonsumtionen.

Det är också troligt att kraven på att företagen minskar sina utsläpp av olika typer kommer att öka framöver. Både myndigheter och konsumenter kommer att kräva att företagen inte smutsar ned omkring sig, vare sig det handlar om utsläpp i luften, i vattendrag eller i form av avfall av olika typer. Följden blir att företagen kommer att drabbas av kostnader för att så långt möjligt eliminera sådana utsläpp och se till att det som i dag släpps ut eller deponeras kommer till användning i annan verksamhet. Det är inte säkert att dessa kostnader kan kompenseras i försäljningspriserna.

Företagens produkter kommer antagligen också att i ökande utsträckning granskas ur miljösynpunkt. Vilka miljöproblem ställer de till med inte bara i produktionen utan också i användning och vid utrangering? Vilka omkonstruktioner kommer att krävas för att produkten ska betraktas som minst lika miljövänlig som konkurrenternas och för att den ska kunna fungera bra i en framtida återvinningshantering?

Miljöfaktorer kan också begränsa företagets framtida möjligheter till expansion. En analytiker som räknar med att ett företag ska få en viss tillväxt bör beakta att miljöfaktorer kan lägga hinder i vägen eller medföra merkostnader. Expansionen kan t ex leda till utsläppsökningar som kräver omförhandlingar därför att de inte ryms inom de myndighetstillstånd företaget har. Under sådana förutsättningar kan den bli mycket kostsam eftersom den kräver omfattande ombyggnation eller kanske t o m en ny fabrik med en ur miljösynpunkt lämpligare konstruktion eller lokalisering.

De ökande miljökraven kan alltså komma från såväl myndigheter som kunder eller placerare. De kan avse krav på att återställa efter gamla miljöskador men också förändringar i både produktionsprocesser och produkter. Miljökraven kan påverka företagets framtida betalningar på olika sätt. Antingen direkt genom att de tvingar fram kostnader eller investeringar för att åtgärda problemen eller indirekt genom att de begränsar möjligheterna att expandera produktionen eller ökar kostnaderna för detta. Miljöproblemen kan till och med ställa företaget inför marknadsmässiga problem. Samtidigt är det viktigt att poängtera att företag som sett över sin miljösituation antagligen har ett försteeg framför de företag som inte gjort det.

Föreningens slutsats är att det är viktigt för dess medlemmar att öka sin kunskap om hur företagens framtidsutsikter påverkas av miljökrav. Vidare bör föreningen försöka påverka innehållet i den miljöinformation som företagen lämnar så att denna blir väl anpassad till finansanalytikernas behov.

Nymornad miljöinformation från företagen

Den miljöinformation som företagen presenterar i separata miljöredovisningar eller som särskilda miljöavsnitt i årsredovisningarna har för närvarande inte alls samma kvalitet som den finansiella redovisningen. Det är naturligt mot bakgrund av den snabba utvecklingen och bristen på relevanta mätmetoder.

Den finansiella redovisningen har utvecklats under lång tid. Där finns en lagstiftning i botten (bokföringslag, årsredovisningslag etc), där finns normer för vilken information som ska finnas och hur siffrorna ska beräknas och presenteras (rekommendationer från Redovisningsrådet, Bokföringsnämnden, internationella normer från IASC etc). Den granskas också enligt lag av fristående revisorer som har utformat detaljerade normer för sitt granskningsarbete.

Inget av denna infrastruktur finns ännu när det gäller miljöinformation. Företagen är osäkra om vilken information externa bedömare behöver, det har inte utvecklats definitioner att utgå från, mätmetoderna är med vissa undantag dåligt utvecklade och det finns - om man bortser från teknisk utvärdering - inga utbildade miljörevisorer som kan utföra granskning enligt fastställda normer.

Föreningen har sedan länge sett som en av sina centrala uppgifter att försöka förmedla finansanalytikernas önskemål på bolagens externa information. En lång rad rekommendationer har publicerats angående t ex beräkningen av vinst per aktie, definitioner av olika nyckeltal, information om effekten av ändrade valutakurser m m. Tiden har ansetts mogen att till ledning för företagen och föreningens medlemmar också lämna synpunkter på miljöfrågornas betydelse och hur företagens miljöinformation bör utformas för att ge finansanalytikerna ett bra beslutsunderlag. Denna rekommendation ska ses som en första insats från föreningen att bidra till utvecklingen av en infrastruktur även för företagens miljöinformation.

Samtidigt vill föreningen framhålla att miljöfaktorer bara är en av de viktiga faktorer som påverkar analytikernas framtidsprognoser för företagens vinster och kassaflöden. Utvecklingen av totalmarknaden för företagets produkter, prisutvecklingen, utvecklingen av företagets marknadsandel och de åtgärder i form av produktutveckling, satsning på nya marknader är liksom produktivitets- och kostnadsutvecklingen de centrala komponenterna i prognosarbetet. Men miljöfaktorer kan - speciellt i vissa företag - också vara av stor betydelse för prognoserna.

Rekommendation

Utgångspunkter

1. Med miljöredovisning avses i denna rekommendation den information som företaget lämnar i sin årsredovisning avseende de miljömässiga konsekvenserna av sin verksamhet och som i första hand riktar sig till aktörer på de finansiella marknaderna.

Årsredovisningen är den centrala informationshandlingen för finansanalytiker. Därför ska den miljöinformation som finansanalytiker behöver lämnas i årsredovisningen. Miljöinformationen i årsredovisningen bör därför liksom den finansiella redovisningen i första hand innehålla sådan information som är av intresse för finansanalytiker i deras arbete med aktievärdering eller kreditvärdighetsbedömningar. Företaget kan därutöver ha en fristående miljöredovisning med mer detaljerad information.

Det är naturligtvis en fördel för analytikerna om miljöinformationen finns samlad på ett ställe i årsredovisningen, vilket vanligen är fallet i dag. Men det kan också i vissa fall vara praktiskt att lämna miljöinformationen separat för varje affärsområde, speciellt i företag där miljösituationen är mycket olika mellan de olika affärsområdena.

Miljömässiga konsekvenser ska tolkas i vid mening och inkludera både verksamhetens och de sålda produkternas miljökonsekvenser. Denna rekommendation försöker precisera den information som finansanalytiker behöver för sitt arbete att bedöma värdet av företagets aktier eller företagets kreditvärdighet för långivning.

2. Miljöredovisningen ska i första hand avse fakta.

Dagens miljöredovisningar - vare sig de är separata eller utgör ett avsnitt i årsredovisningen - innehåller i alltför hög utsträckning vaga uttalanden om målsättningar och ambitioner som inte ger tillräckligt underlag för kvantifiering av informationens ekonomiska konsekvenser.

Föreningen rekommenderar återhållsamhet när det gäller sådana allmänna uttalanden. Miljöinformationen bör begränsas till någorlunda ovedersägliga fakta och beslutade eller planerade åtgärder. I första hand ska information lämnas om sådana förhållanden som kan bedömas ha relativt direkt effekt på företagets framtida vinster eller kassaflöden, t ex miljöskulder, erforderliga miljöinvesteringar eller miljökostnader, energiförbrukning, utsläpp etc. Det betyder dock inte att den absolut måste begränsas till sådant som kan uttryckas i kronor (se vidare nedan).

Viktiga miljöfrågor och miljöstrategi

3. Bolaget ska redogöra för de miljöfrågor som styrelsen anser vara av väsentlig betydelse för bedömningen av bolagets framtidsutsikter. Av redogörelsen bör också framgå vilka åtgärder företaget vidtagit och planerar vidta för att hantera dessa miljöfrågor.

Det är viktigt att årsredovisningen uppmärksammar läsaren på miljöproblem som är av väsentlig betydelse för bedömningen av bolagets framtidsutsikter. För vissa företag är miljöfrågorna obetydliga. Detta bör då anges.

Om någon verksamhet i koncernen kräver myndighetstillstånd bör detta klart anges. Även om verksamheten i sig inte har så stor betydelse för koncernen innebär kravet på myndighetstillstånd att den ändå kan orsaka företaget väsentliga kostnader. Fastighetsägande företag kan äga mark som är förenad och där exploatering för annat ändamål kan innebära extra kostnader. I vissa företag eller branscher kan det föreligga risk för att det införs miljöskatter.

Det är emellertid inte möjligt att här göra en uppräknig av alla de olika typer av miljöfrågor som kvalificerar för omnämnande. Utgångspunkten för redogörelsen är de miljöfrågor som företaget i sitt interna arbete lokaliserat och fäster vikt vid. Det vore mycket värdefullt om redogörelsen kunde kompletteras med en känslighetsanalys.

4. Företaget ska på ett konkret och faktaorienterat sätt beskriva sina viktigaste mål, strategier och medel för miljöarbetet och hur företaget organiserat sitt miljöarbete.

Av beskrivningen bör framgå vilka mål företaget har för sitt miljöarbete, vilka strategier och medel som används eller planeras för att uppnå dessa mål samt vilka åtgärder som prioriteras vid redovisningstillfället. Är målet att minska utsläppen eller avfallet i en viss takt bör det också framgå hur företaget planerar att uppnå detta. Är målet att minska produkternas miljökonsekvenser i användningen bör redogörelsen inkludera hur detta ska åstadkommas så långt det är möjligt av konkurrensskäl.

Hur företagets miljöarbete är organiserat inklusive vilka personresurser eller kostnader som satsas och hur de används är också viktig information för finansanalytiker. Det säger en del om företagets ambitioner på miljöområdet. En viktig aspekt på organisationen är i vilken omfattning miljöaspekter systematiskt vägs in i beslut vad gäller produktutveckling, investeringar eller val av leverantör.

Finansiella konsekvenser

5. Företaget ska ange om det har eller kan tänkas få framtida kostnader av icke oväsentlig betydelse för att åtgärda miljöskador.

De flesta företag som bedriver eller har bedrivit industriell verksamhet har anledning ställa sig frågan om det föreligger saneringsbehov beträffande mark där företaget bedriver eller har bedrivit sin verksamhet, s k miljöskulder. Saneringsbehov kan även föreligga för mark eller vatten där företaget har deponerat avfall.

Det kan också finnas miljöskulder i försålda anläggningar eller fastigheter som kan aktualiseras med betalningsskyldighet för företaget. Likaså kan bolaget bli ansvarigt för saneringskostnader eller liknande på egna anläggningar eller fastigheter som är en följd av verksamhet bedriven av tidigare ägare.

Redogörelsen bör inte begränsas till de saneringsåtgärder som företaget är förpliktat att genomföra enligt nuvarande lagstiftning. Även större saneringsbehov som inte krävs enligt nuvarande lagstiftning men som företaget på grund av skarpt lagstiftning eller av andra skäl, t ex av marknadsföringsskäl, kan komma att anse sig böra åtgärda bör omnämnas.

Av miljöredovisningen bör framgå om och i så fall med vilket belopp företaget reserverat för dessa framtida kostnader i balansräkningen eller upptagit dem inom linjen bland ansvarsförbindelserna.

6. Om inga kostnader enligt punkt 5 föreligger ska företaget ange detta, förklara orsaken samt - om det inte är uppenbart att några miljöskulder ej föreligger - ange vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att denna uppgift är riktig. Även företag med kostnader enligt punkt 5 ska lämna information om sådana åtgärder.

Oberoende av om företaget redovisar kostnader enligt punkt 5 eller ej är det viktigt för finansanalytiker att få veta i vilken omfattning företaget har undersökt förhållandet. I den mån tillräckliga undersökningar ej gjorts bör detta anges liksom vilka åtgärder företaget planerar att vidta för att skaffa sig bättre kunskap om förhållandet.

I många fall är det uppenbart att det inte föreligger några nämnvärda miljöskulder, t ex beroende på verksamhetens natur. I sådana fall räcker det med att företaget konstaterar att det inte föreligger några miljöskulder.

7. I fall då företaget enligt lag är skyldigt att svara för återtagande eller återvinning av företagets produkter ska detta framgå. I så fall bör företaget ange den ungefärliga kostnaden för detta åtagande samt hur mycket som i balansräkningen har reserverats för detta.

Om företaget dessutom enligt egna beslut har åtagit sig att svara för återtagande eller återvinning av sina produkter bör också detta framgå av miljöredovisningen. Det bör också framgå i vilken omfattning företaget i balansräkningen har reserverat för dessa framtida kostnader liksom vad som upptagits under ansvarsförbindelser.

8. I den mån företaget tecknat försäkringar mot miljörisker bör detta anges liksom vilka risker och belopp försäkringarna täcker.

Denna redogörelse lämnas lämpligen i anslutning till beskrivningen av respektive fråga.

9. Företaget ska informera om pågående miljötvister.

Denna redogörelse kan alternativt lämnas i anslutning till den information om andra pågående tvister som finns i årsredovisningen.

Utsläpp m m

10. Företaget ska redogöra för sin energiförbrukning samt förbrukning av råvaror och insatsvaror som är av väsentlig betydelse ur miljösynpunkt. Uppgifterna bör avse flera år och bör också anges i förhållande till produktionen.

Företaget kan minska belastningen på miljön genom att minska åtgången av råvaror och andra resurser inklusive energi. Detta kan ske genom att förbättra utbytet (minska spillet) i produktionen vilket också leder till en effektivisering av verksamheten. Det kan också ske genom förändringar av produktionsprocessen som minskar förbrukningen av råvaror och energi eller genom att ändra produktens utformning så att den inte kräver lika mycket miljöpåfrestande råvaror eller insatsvaror. Energiförbrukningen intar därvid en särställning.

Företaget bör därför lämna upplysning om sin förbrukning av energi och sådana råvaror eller insatsvaror som är av väsentlig betydelse ur miljösynpunkt. För att bli meningsfulla bör uppgift lämnas för flera år. För att underlätta jämförelser över tiden och mellan företag bör de också anges per producerad mängd färdigvara, t ex per ton tillverkad mängd. Kostnaden kan också anges i procent av omsättningen eller tillverkningskostnaden.

11. Företaget bör också lämna uppgift om väsentliga miljökonsekvenser av företagets produktion, d v s utsläpp till vatten, luft och mark samt annan avfallshantering. Dessa uppgifter bör avse flera år med kommentarer till utsläppens utveckling. Därvid bör också anges relationen mellan dessa utsläpp och av myndigheterna tillåtna utsläpp.

Om företagets verksamhet föranleder utsläpp som är av sådan betydelse att de kan påverka bedömningen av företagets framtida betalningar bör uppgift lämnas om dessa utsläpp. Det gäller i första hand sådan verksamhet för vilken det krävs myndighets-tillstånd enligt miljölagen eller motsvarande bestämmelser utomlands. Uppgifterna bör avse en koncernmässig sammanfattning av de utsläpp som rapporterats till myndigheterna. Därav bör också framgå hur utsläppen ligger i förhållande till lämnade tillstånd

och om några överskridanden gjorts. Siffrorna bör helst avse tre år och förändringar bör kommenteras.

Denna information blir speciellt värdefull för analytiker om den också relateras till produktionsvolymen. I den mån befintliga tillstånd innebär definitiva begränsningar för företagets expansionsmöjligheter bör detta framgå. Företagets mål när det gäller utvecklingen av framtida utsläpp och de investeringar eller kostnader ett uppnående av dessa mål kan bedömas medföra är också värdefull information.

12. Företaget bör beskriva de viktigaste åtgärder som vidtagits under de senaste tre åren för att minska de totala miljökonsekvenserna av företagets verksamhet, vilka utgifter dessa åtgärder medfört och vilka deras konsekvenser beräknas bli.

Uppgifterna bör avse hela kedjan, d v s resursanvändning, produktion och produkterna. Det är oftast svårt att särskilja miljökostnader från andra kostnader, t ex i sådana fall då en investering både medför en effektivisering av produktionen och positiva miljökonsekvenser. En åtgärd eller investering som är lönsam på sina finansiella meriter bör inte inräknas i beloppet. Åtgärdernas miljökonsekvenser bör beskrivas i samma termer som används i miljöredovisningen i övrigt. Därigenom underlättas senare jämförelser.

Benchmarking

13. Om möjligt bör företaget jämföra sina egna miljöprestanda med konkurrenternas.

För att underlätta bedömningen av företagets miljösituation vore det värdefullt för finansanalytiker att få jämförbara data för andra liknande företag. Detta förutsätter branschmässiga överenskommelser om vilken information som är av intresse samt hur denna ska mätas och presenteras. Föreningen vill stimulera sådana branschöverenskommelser.

Verifiering

14. Extern verifiering av miljöredovisningen stärker dess trovärdighet.

Det är naturligtvis önskvärt med extern verifiering även av miljöredovisningen. Men eftersom det kommer att ta tid innan tillräckliga normer för informationen och dess granskning föreligger har Föreningen inte ansett tiden mogen för att allmänt rekommendera extern verifiering. Men självklart ökar relevant extern verifiering trovärdigheten. På längre sikt bör företagen arbeta för att miljöredovisningen granskas av revisorer med speciell kompetens och att den inriktas på att säkerställa att de väsentliga miljöriskerna är omnämnda i miljöredovisningen liksom att de uppgifter som där lämnas är korrekta och relevanta.

I arbetsgruppen som tagit fram rekommendationen har ingått:

Hans Edénhammar (ordförande), chef informationsövervakningen på Stockholms fondbörs,

Björn Jansson, chefsanalytiker Alfred Berg Fondkommission AB,

Arne Karlsson, chefsanalytiker Atle AB och ordförande i Sveriges Finansanalytikers Förening,

Christer Lewell, informationsdirektör MoDo AB,

Tore Linghede, VD Miljöeko AB och

Thor Udenaes, placeringsansvarig S-E-Bankens Miljöfond.

Statens offentliga utredningar 1997

Kronologisk förteckning

1. Den nya gymnasieskolan – steg för steg. U.
2. Inkomstskattelag, del I-III. Fi.
3. Fastighetsdataregister. Ju.
4. Förbättrad miljöinformation. M.

Statens offentliga utredningar 1997

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Fastighetsdataregister. [3]

Utbildningsdepartementet

Den nya gymnasieskolan – steg för steg. [1]

Finansdepartementet

Inkomstskattelag, del I-III. [2]

Miljödepartementet

Förbättrad miljöinformation. [4]
